

HEINAŁ OSWIATOWY

NR 6-7/184
2019

Miesięcznik Małopolskiego Centrum Doskonalenia Nauczycieli

www.mcdn.edu.pl

Ukazuje się od 1992 r.

ISSN 1233-7609

Edukacja regionalna
w praktyce pedagogicznej

Od redakcji

Zagadnienia oświatowo-edukacyjne

Kinga Anna Gajda

Edukacja regionalna i lokalna 3

Kamil Stasiak

Muzeum wobec edukacji regionalnej 6

Barbara Kozik

Edukacja regionalna a biblioteki 9

Marzena Sula-Matuszkiewicz

Ocalić od zapomnienia, czyli ochrona dziedzictwa kulturowego 12

Paweł Ochwat

Oddziaływania nauczycieli na uczniów w zakresie komunikacji, kontroli i motywacji 13

Z naszych doświadczeń – przykłady dobrej praktyki

Dorota Nawalany, Anna Psujek

Ileż piękna w mojej Wieliczce 18

Jolanta Robak, Sylwia Windak

Moja wieś 20

Iwona Duran, Elżbieta Ptak

Co memu sercu bliskie..., czyli jak przedszkolaki świat poznają i swoją Małą Ojczyznę kochają 25

Maria Nowak

Ekologiczna Ścieżka Edukacyjna w Ogrodzie dla Motyli 27

Katarzyna Nogiec

„Cudze chwalicie, a swego nie znacie”, czyli słów kilka o realizacji działań z edukacji regionalnej pt. „Po krakosku” 29

Agata Szwarz, Anna Jasińska

Małopolskie tradycje kulinarne w oczach młodzieży 32

Edyta Olsza

Edukacja regionalna w pracy pedagogicznej nauczyciela języka niemieckiego i wychowawcy 34

Informacje i komunikaty

XXV Krajowa Konferencja Diagnostyki Edukacyjnej 36

Miesięcznik „Hejnał Oświatowy” można otrzymać w siedzibach Małopolskiego Centrum Doskonalenia Nauczycieli: MCDN Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli w Krakowie, ul. Garbarska 1; MCDN ODN w Nowym Sączu, ul. Jagiellońska 61; MCDN ODN w Oświęcimiu, ul. Bema 4; MCDN ODN w Tarnowie, ul. Nowy Świat 30.

Wydawca:

Małopolskie Centrum Doskonalenia Nauczycieli

Rada Wydawnicza:

dr Łukasz Cieślak (przewodniczący, p.o. dyrektor MCDN), Cezary Burtak, Małgorzata Dutka-Mucha, Ewa Sojart

Rada Redakcyjna:

prof. dr hab. Stanisław Palka (przewodniczący) – UJ, dr hab. Krystyna Ablewicz prof. UJ, dr hab. Władysław Błasiak prof. UP, SWPW, Lech Gawryłow – OKE w Krakowie, dr Krzysztof Gerc – UJ, dr hab. Jolanta Karbowniczek prof. Ignatianum, dr Iwona Ocetkiewicz – UP, dr hab. Teresa Olearczyk prof. KA, prof. dr hab. Marian Śnieżyński – UPJP2

Redaguje zespół w składzie:

Daria Grodzka (redaktor naczelna), dr hab. Małgorzata Kaliszewska prof. UJK, Joanna Peter (OKE w Krakowie), Marzena Sula-Matuszkiewicz (PBW w Krakowie), Halina Wesołowska (wicedyrektor MCDN), Sylwester Kopeć (sekretarz redakcji) oraz zespół nauczycieli konsultantów MCDN: dr Ilona Dudzik-Garstka, dr Małgorzata Jaśko, Mariola Kozak, Elżbieta Łęcznarowicz, Wojciech Papaj

Redaktor naczelna:

Daria Grodzka
tel.: (12) 61 71 111; fax: (12) 623 77 41
d.grodzka@mcdn.edu.pl

Adres redakcji:

Redakcja „Hejnał Oświatowy”
ul. Lubelska 23 (MCDN)
30-003 Kraków
tel.: 12 61 71 111; fax: 12 623 77 41
<http://hejnaloswiatowy.mcdn.edu.pl/>

Opracowanie materiałów i korekta:

Justyna Domagała

Warunki przyjmowania materiałów:

Materiały do publikacji należy przysłać na adres redaktor naczelnej: d.grodzka@mcdn.edu.pl
Tekst: o objętości do 10 tys. znaków ze spacjami, format Word for Windows, czcionka Times New Roman; rozmiar czcionki 12; odstęp wiersza 1,5; wymagany tytuł i krótkie wprowadzenie – lead; krótka informacja o autorze; przypisy i bibliografia zamieszczone pod tekstem.

Recenzją objęto materiały z działu: „Dydaktyka i wychowanie – teoria i badania”.

Redakcja zastrzega sobie prawo do redakcji i dokonywania zmian formalnych w artykułach. Redakcja nie zwraca nadesłanych materiałów oraz zastrzega sobie odmowę publikacji materiału bez podania przyczyny.

Przedruk materiałów publikowanych w „Hejnale Oświatowym” bez zgody wydawcy jest zabroniony. Zakaz nie dotyczy cytowania publikacji z powołaniem na źródło.

Czasopismo ukazuje się w wersji papierowej (wersja pierwotna) oraz on-line.

Nakład 1000 egzemplarzy

Skład i druk: Drukarnia SZMYDT

Od redakcji

Szanowni Czytelnicy!

Preambuła ustawy z 14 grudnia 2016 r. *Prawo oświatowe* podkreśla, że „kształcenie i wychowanie służy rozwijaniu u młodzieży poczucia odpowiedzialności, miłości Ojczyzny oraz poszanowania dla polskiego dziedzictwa kulturowego, przy jednoczesnym otwarciu się na wartości kultur Europy i świata”. W tym numerze „Hejnału” autorzy tekstów podejmują problematykę realizacji edukacji regionalnej w szkole, przed-szkole oraz w toku zajęć pozalekcyjnych i pozaszkolnych. Proponują nowe formy i metody pracy z dziećmi i młodzieżą, służące rozszerzaniu wiedzy o kulturze, historii, tradycji i walorach przyrodniczych środowiska lokalnego, odkrywaniu wartości, jakie tkwią w kulturowym, historycznym i przyrodniczym środowisku dziecka czy ucznia oraz rozwijaniu poczucia tożsamości i więzi z własnym regionem.

Nie zabraknie przykładów dobrych praktyk. O swoich działaniach piszą nauczyciele – laureaci regionalnego konkursu Małopolskiego Centrum Doskonalenia Nauczycieli „Kreatywny Nauczyciel”. W bieżącym roku szkolnym odbyła się dziesiąta odsłona konkursu, tym razem pod hasłem: *Edukacja regionalna w praktyce pedagogicznej*. Konkurs odbył się pod honorowym patronatem Marszałka Województwa Małopolskiego. Ponadto w numerze znajdują Państwo tekst poruszający temat oddziaływania nauczycieli na uczniów w zakresie komunikacji, kontroli i motywacji oraz informacje i komunikaty.

W imieniu całej redakcji życzę
przyjemnej lektury

Daria Grodzka
redaktor naczelna
miesięcznika
„Hejnal Oświatowy”

Edukacja regionalna i lokalna¹

dr Kinga Anna Gajda

Odnoszenie się do lokalności w procesie edukacji nie tylko kształtuje postawy otwartości, ale również buduje świadomość obywatelską, poczucie przynależności do Małej Ojczyzny.

Mariusz Kulesza, Jan Grad i wielu innych badaczy zajmujących się zagadnieniem regionu podkreślają, że region nie musi być jednolitym obszarem, może mieć cechy węzłowe, a zatem – odznaczać się jednością wewnętrzną (nie zaś zewnętrzną) podziałów. Może to być zdolność samookreślenia się grupy lub określania grupy jako jednorodnej przez sąsiadów. Specjaliści zgadzają się w jednej kwestii: najważniejsze jest poczucie wspólnoty – kulturotwórcze więzi społeczne. Stanisław Sala podkreśla, że region to obecnie jedyny obszar gwarantujący możliwość świadomej samorealizacji².

Regionalizm jest definiowany w ujęciu socjologicznym oraz kulturowym jako wymiar przestrzenny i ludzki zintegrowany wspólną tradycją, historią, kulturą i wartościami duchowymi, językiem i potencjałem twórczym. Owa wspólnotowość, znajomość kodów, przewidywalność, zdaniem Anthony'ego Giddensa³, daje poczucie ontologicznego bezpieczeństwa.

Każda szkoła stanowi *de facto* instytucję uwikłaną regionalnie czy lokalnie. Znajduje się w określonej przestrzeni i stąd winna odpowiadać na jej zapotrzebowania. Z jednej strony odwołuje się do owej lokalności, z drugiej – ją wytwarza. Odnoszenie się do lokalności w procesie edukacji nie tylko kształtuje postawy otwartości, ale również buduje świadomość obywatelską, poczucie przynależności do Małej Ojczyzny. Stwarza możliwość łączenia faktów historycznych z lokalnymi podaniami, symboliką, wierzeniami. Z jednej strony pozwala na utrwalanie czy poznanie przeszłości, pielęgnowanie tra-

dycji, obyczajów, z drugiej – stymuluje badania nad kulturą regionalną i lokalną. Szkołę zatem można za Peterem van Menschem⁴ nazwać kulturową biografią regionu, albowiem winna opowiadać o regionie, a zatem przytaczać historię w skali mikro. I tę historię ukazywać jako element większej układanki, pokazywać zależności między Małą a Dużą Ojczyzną, budować „pomost pomiędzy ojczyzną prywatną a narodową”⁵. To zatem szkoła stanowi wręcz archiwum wiedzy lokalnej, zapis regionu w wymiarze przestrzennym i ludzkim, zintegrowanego wspólną tradycją, historią, kulturą i wartościami duchowymi, językiem, potencjałem twórczym.

Regionalna edukacja miejsca przeciwdziała zjawisku oikofobii, czyli poczuciu zakłopotania, zażenowania, poirytowania wywołanego przez przynależność do danego regionu. Szkoły mające przeciwdziałać takiej postawie, budują poczucie dumy z przynależności do małej kultury, która jawi się jako niezwykła, jedyna w swoim rodzaju, naznaczona przez dzieje i mieszkańców danego regionu. Tak postrzegana edukacja regionalna opowiada historię ludzi zamieszkujących dane miejsce. Jak zauważa Mensch⁶, historia lokalna nie może być przedstawiona z pominięciem osób. To właśnie mieszkańcy są sercem regionu, ich obecność jest kluczowa.

Edukacja oparta na poznawaniu tradycji, historii i na dialogu z mieszkańcami tworzy iluzję, jak to określiła Magdalena Izabella Sacha, „domowiny”, pozwala na integrację ze środowiskiem społecznym, buduje pozytywną narrację lokalną, narodową i ponadnarodową⁷. Czyni możliwe utożsamienie się z miejscem pochodzenia czy zamieszka-

nia, a dzięki temu wzmacnia również relację z całym krajem na drodze mechanizmu, który Samuel P. Huntington nazwał „małym zastępem”⁸.

Edukacja regionalna i lokalna polega, jak zaznacza David A. Gruenewald, na identyfikacji, odzyskiwaniu i stwarzaniu miejsc, które stanowią przestrzeń i temat działań dydaktycznych⁹. Opisywana jest jako model realizmu edukacyjnego, zachodzi bowiem w konkretnym, dobrze poznanym środowisku, ukazuje region jako posiadający autoteliczną wartość. To dydaktyczna refleksja nad miejscami i ich udziałem w kształtowaniu się „ja” ucznia, nad relacją między przestrzenią a człowiekiem, wychowawczym wpływem otoczenia. W ten sposób nawiązuje do tezy,

że kategorie miejsca i czasu są najbardziej istotnymi elementami kształtującymi tożsamość ucznia. David Sobel¹⁰ uważa nawet, że edukacja miejsca to antidotum na brak myślenia i odwoływania się do najbliższego otoczenia.

Kategoria miejsca w rozważaniach teoretyków pedagogiki regionu pełni bardzo istotną funkcję w kształceniu – stymuluje i wspiera rozwój ucznia oraz pobudza jego świadome poczucie przynależności, zakorzenienia i wykorzenienia¹¹, partycypuje w lokacji siebie. Jak zaznacza Maria Mendel, człowieka łączy z miejscem relacja pozwalająca na kształtowanie obu podmiotów wymiany. „Możemy czynić miejsca takimi, jakimi pragniemy, by były – pisze – ale i one

mogą robić z nami to samo. Kreujemy ich znaczenia i one kreują nas”¹². I dalej podkreśla, że miejsce wychowuje. Edukacja miejsca uwypukla owo wzajemne oddziaływanie. Z jednej strony pozwala, aby przestrzeń stanowiła narzędzie i temat edukacji, z drugiej, budując w uczniach świadomość i poczucie odpowiedzialności za miejsce, pozwala na kształtowanie, rewitalizację miejsc oraz pamięci o nich. Miejsca czyni zatem terenem zaangażowania, uświadamiania i doświadczania historii, dziedzictwa, relacji w ramach *communitas*, oraz własnego „ja”. To edukacja nawiązująca do partycypacyjnego modelu uczenia, stwarzająca możliwości zaproszenia uczniów do samodzielnej analizy, zbierania informacji, dokonywania syntezy i przeprowadzania krytyki.

Edukacja miejsca jako społecznie zaangażowana promuje wiedzę, odpowiedzialność jednostki i grupy za kolektyw danego regionu oraz wspiera naukę wykorzystywania i zarządzania zasobami naturalnymi i kulturowymi. Uczenie o przestrzeni oraz z wykorzystaniem przestrzeni podnosi kompetencje uczniów w zakresie ochrony dziedzictwa, aktywności poznawczej, upodmiotowienia grupy. Prowadzi do interakcji z mieszkańcami. Odwoływanie się w ramach edukacji miejsca do kontekstu lokalnej społeczności to również obowiązek pokazywania jej związków z innymi kulturami, podkreślenia wielopostaciowości dziedzictwa regionów, narodów, grup czy wspólnot.

Edukacja miejsca może, a nawet powinna być z powodzeniem wykorzystywana podczas lekcji historii, wiedzy o społeczeństwie czy języka polskiego. Uczniom łatwiej zrozumieć reguły wielkiej polityki, obowiązek społecznej partycypacji, kiedy mogą je poznać w swoim otoczeniu. Łatwiej uczyć się, czym jest demokracja, na czym polega, jakie niesie obowiązki, gdy zostanie to wytłumaczone i przećwiczone na znanym podwórku, na przykład w czasie wyborów do szkolnej rady uczniowskiej.

Wydaje się, że mówiąc o edukacji miejsca, winno wskazać się na jej dwa typy: pierwszy to edukacja dotycząca szkoły traktowanej jako mała społeczność, poznawanie patrona szkoły, historii nauczycieli, dyrektorów, a także budynku; drugi to uczenie się zaangażowania w życie szkoły, odpowiedzialności za szkołę, umiejętnego jej reprezentowania

Poster przygotowany przez uczniów, fot. K.A. Gajda

na zewnątrz, a przede wszystkim utożsamianie się ze szkolną społecznością, jej tradycjami i wartościami.

Aby edukacja miejsca związanej z samą szkołą mogła się powieść, uczniowie muszą czuć, że są częścią społeczności, na co można wpłynąć poprzez angażowanie ich w prowadzenie kroniki szkoły, przygotowywanie uroczystości upamiętniających wydarzenia związane ze szkołą, działanie w samorządzie uczniowskim itp. Drugi typ edukacji miejsca to edukacja regionalna czy lokalna – zainteresowanie uczniów ich lokalnym dziedzictwem materialnym i niematerialnym, zaproszenie ich do samodzielnego zgłębnienia i zbadania tego tematu, a następnie nakreślenie historii poszczególnych dzielnic i miejscowości. Takie działanie powinno być poprzedzone odpowiednim merytorycznym i metodologicznym przygotowaniem uczniów. Przeprowadziłam podobne zajęcia kilkakrotnie zarówno z uczniami szkół podstawowych, jak i ponadpodstawowych.

Celem projektów realizowanych w ramach edukacji miejsca było zachęcenie uczniów do zgłębnienia zagadnienia historii i dziedzictwa regionu, w którym znajduje się ich szkoła. Na początku uczniowie uczestniczyli w seminariach merytorycznych oraz metodologicznych, spacerze tematycznym po okolicach, przygotowanym przez nauczycieli, podczas którego szukali śladów materialnego i niematerialnego dziedzictwa regionalnego. Następnie wybierali miejsca, które ich zdaniem są ważne w najbliższym otoczeniu szkoły – to mogły być kluby sportowe, boiska, parki, kopce, pomniki czy tablice pamiątkowe oraz budynki czy instytucje. Miejsca zostały potraktowane zgodnie z teorią Pierre'a Nory bardzo szeroko – to mogły być miejsca *ad litteram* oraz osoby, księgi, obrazy, listy itp. Stąd uczniowie często koncentrowali się na sportowcach, artystach zamieszkujących dany teren czy mających w pobliżu pracownię, współczesnych znanych osobach posyłających dzieci do ich szkoły czy uczących się kiedyś w danej placówce, ale także na zwykłych mieszkańcach, zawodach, fotografiach przechowywanych w pobliskich instytucjach kultury, jak biblioteki czy muzea, obrazach czy historycznych wydaniach określonych pozycji książkowych.

Dużą wagę przywiązywano również do niematerialnego dziedzictwa – kon-

kretnych zwyczajów, obchodów, festynów, spotkań, które mają miejsce w pobliżu szkoły czy rękodzielnictwa uprawianego w okolicach. Starano się przykuć uwagę uczniów do nazw ulic, patronów, śladów na budynkach i wzbudzić ich zainteresowanie, dlaczego zdecydowano się na upamiętnienie danego miejsca imieniem i nazwiskiem konkretnej osoby czy nazwą wydarzenia. Wskazywano na zmienność dziejów zapisanych również w nazwach własnych i porównywano współczesny krajobraz ze zdjęciami z poprzedniego stulecia. Ale starano się również zachęcić uczniów do odkrywania „nie-miejsz” pamięci – miejsc z pozoru nieważnych, które nagle zyskują znaczenie dla pojedynczej osoby, miejsc zapomnianych, wyburzonych pomników czy budowli, zaspanych cieków wodnych itp. Chodziło o wskazanie tych elementów, które konstytuują tożsamość regionu, są jego elementem wyróżniającym.

Uczniowie prowadzili własne badania, pracowali na materiałach źródłowych, które sami znaleźli (lub z pomocą nauczyciela) w pobliskiej bibliotece lub w Internecie, przeprowadzali wywiady z mieszkańcami, tworzyli mapy myśli. Poszczególne etapy pracy zbliżały ich do przygotowania finalnej prezentacji – posteru zawierającego opracowaną przez uczniów mapę. Na posterze znajdowała się trasa przez nich zaplanowana wraz ze zdjęciami, które sami wykonali, oraz krótkimi opisami miejsca i jego znaczenia dla lokalnej tożsamości młodych osób lub wywiadem poświadczającym wagę tego miejsca. Innym razem efektem poszukiwań i pracy projektowej uczniów miało być przygotowanie gry miejskiej lub ścieżki edukacyjnej dla uczniów pozostałych klas.

Przez poznanie miejsca im najbliższego, jego wyjątkowości, stawali się jego częścią. Brali udział w procesie budowania więzi między miejscem, jego mieszkańcami oraz nimi samymi, a także uczyli się dzielenia się swoim dziedzictwem oraz respektowania dziedzictwa swojego i innych. Definiowali swoje miejsce – zarówno to *hic et nunc*, w Małej Ojczyźnie, jak i w kraju oraz w świecie.

Zaangażowanie zarówno uczniów szkoły średniej, jak i podstawowej oraz efekty ich samodzielnej pracy dowodzą, że edukacja miejsca winna być wprowadzana do curriculum na każdym etapie

formalnego nauczania, pozwala ona bowiem na łamanie stereotypów, zrozumienie współzależności ludzi i uczy szacunku do miejsca. Jest również szansą na tworzenie poczucia wspólnoty na wielu płaszczyznach – od poziomu lokalności, przez narodowy, aż do globalnego czy ogólnoludzkiego. Budowanie narracji o korzeniach, dziedzictwie danego miejsca, danej kultury i danych czasów pozwala na zrozumienie siebie i swojej historii.

Słowa kluczowe: edukacja regionalna i lokalna.

Przypisy:

¹ Szerzej na ten temat: K.A. Gajda, *Edukacyjna rola muzeum*, Kraków 2019, rozdział dot. edukacji regionalnej oraz K.A. Gajda, *Edukacja miejsca – nauka o lokalności i świecie* [w:] M. Kozielska, A. Zduniak [red.] *Edukacja XXI wieku. Procesy edukacyjne w dobie globalizacji, społeczeństwa informacyjnego i zmian na rynku pracy*, Poznań 2018.

² S. Sala, *Wpływ procesów globalizacji na region*, „Prace Komisji Geografii Przemysłu” nr 10/2008, s. 55.

³ A. Giddens, *Stanowienie społeczeństwa. Zarys teorii strukturyzacji*, Poznań 2003.

⁴ P. van Mensch, *Annotating the environment. Heritage and the new technologies*, „Nordisk Museologi” nr 2/2005, s. 24.

⁵ Za: E. Chudziński, *Regionalizm. Idea – realizacje – instytucje*, Warszawa 2013, s. 11.

⁶ P. van Mensch, op. cit., s. 24.

⁷ M.I. Sacha, *Muzea wobec utraty. Strategie (re-)konstrukcji dziedzictwa utraconych ojczyzn na przykładzie muzeów w Polsce i w Niemczech*, „Zbiór Wiadomości do Antropologii Muzealnej” nr 2/2015, s. 100-101.

⁸ S.P. Huntington, *Kim jesteśmy?* Kraków 2007, s. 56.

⁹ D.A. Gruenewald, *The Best of Both Worlds: a Critical Pedagogy of Place*, „Educational Researcher” vol. 32, nr 4/2003, http://faculty.washington.edu/joyann/EDLSP549Beadie_Williamson/gruenewald.pdf (dostęp: 15.11.2016).

¹⁰ D. Sobel, *Place-based Education: Connecting Classroom and Community*, The Orion Society 2004.

¹¹ A. Męczkowska, *Locus educandi. Wokół problematyki miejsca w refleksji pedagogicznej* [w:] M. Mendel [red.] *Pedagogika miejsca*, Wrocław 2006, s. 38-39.

¹² M. Mendel, *Kategoria miejsca w pedagogice* [w:] M. Mendel [red.] *Pedagogika miejsca*, op. cit., s. 32.

Bibliografia:

- Chudziński E. *Regionalizm. Idea – realizacje – instytucje*. Warszawa: Muzeum Narodowe, 2013.
- Gajda K.A. *Edukacja miejsca – nauka o lokalności i świecie* [w:] Kozielska M., Zduniak A. [red.] *Edukacja XXI wieku. Procesy edukacyjne w dobie globalizacji, społeczeństwa informacyjnego i zmian na rynku pracy*. Poznań: Wydawnictwo Wyższej Szkoły Bezpieczeństwa w Poznaniu, 2018.
- Gajda K.A. *Edukacyjna rola muzeum*. Kraków: NOMOS, 2019.
- Giddens A. *Stanowienie społeczeństwa. Zarys teorii strukturyzacji*. Poznań: Zys i Spółka, 2003.
- Gruenewald D.A. *The Best of Both Worlds: a Critical Pedagogy of Place*. „Educational Researcher” vol. 32, nr 4/2003, [http://faculty.washington.edu/joyann/EDLSP549Be-](http://faculty.washington.edu/joyann/EDLSP549Be)

- [adie_Williamson/gruenewald.pdf](#) (dostęp: 15.11.2016).
- Huntington S.P. *Kim jesteśmy?* Kraków: Znak, 2007.
- Mendel M. *Kategoria miejsca w pedagogice* [w:] Mendel M. [red.] *Pedagogika miejsca*, Wrocław: DSW, 2006.
- Męczkowska A. *Locus educandi. Wokół problematyki miejsca w refleksji pedagogicznej* [w:] Mendel M. [red.] *Pedagogika miejsca*, Wrocław: DSW, 2006.
- Sacha M.I. *Muzea wobec utraty. Strategie (re-)konstrukcji dziedzictwa utraconych ojczyzn na przykładzie muzeów w Polsce i w Niemczech*. „Zbiór Wiadomości do Antropologii Muzealnej” nr 2/2015.
- Sala S. *Wpływ procesów globalizacji na region*. „Prace Komisji Geografii Przemysłu” nr 10/2008.
- Sobel D. *Place-based Education: Connecting Classroom and Community*. The Orion Society, 2004.

- van Mensch P. *Annotating the environment. Heritage and the new technologies*. „Nordisk Museologi” nr 2/2005.

* * *

Dr Kinga Anna Gajda – adiunkt w Instytucie Europeistyki Uniwersytetu Jagiellońskiego, koordynuje prace uniwersyteckiej klasy kompetencji międzykulturowych, prowadzi serwis kompetencji międzykulturowych w IE UJ, szkolenia z zakresu kompetencji międzykulturowych oraz koordynuje i bierze udział w wielu krajowych i międzynarodowych projektach naukowych i dydaktycznych poświęconych nauczaniu tychże kompetencji.

Muzeum wobec edukacji regionalnej

Kamil Stasiak

Idea powiązania krajoznawstwa i edukacji regionalnej z muzealnictwem jest w Polsce znana już od 1775 roku, kiedy to Michał Jerzy Mniszech opublikował „Myśli względem założenia Musaeum Polonicum”.

Wprawdzie koncepcja oświeceniowego filozofa, pedagoga i historyka mówiła raczej o czymś na kształt ogólnopolskiego muzeum przyrodniczego i niestety w tamtym czasie nie doczekała się realizacji, to dla nas istotne jest jednak silne zaakcentowanie dydaktycznej roli placówki, wobec której gromadzenie obiektów miało mieć rolę usługową¹. Przypadający na XIX w. rozkwit popularności krajoznawstwa zbiegł się w czasie z powstaniem pierwszych polskich muzeów. Wówczas poznawanie walorów najbliższego otoczenia miało być fundamentem dla budowania świadomości narodu znajdującego się pod zaborami. Choć w ciągu dwóch stuleci warunki uległy licznym zmianom, muzea bardziej lub mniej intencjonalnie stale realizowały postulaty edukacji regionalnej. Edukacja regionalna została przez Piotra Kowolika

określona jako: „ogół procesów, których celem jest zmienianie ludzi, głównie dzieci, młodzieży – stosownie do panujących w danym społeczeństwie ideałów i celów wychowania, a także zapoznanie ich z kulturą swojego regionu oraz uświadomienie na odrębności kulturowe innych regionów, a poprzez to wpajanie dzieciom tolerancji oraz umacnianie patriotyzmu”². Gdy przyjrzymy się tej definicji, dostrzeżemy, że budowanie wiedzy na temat regionu jest celem ważnym, jednak podrzędnym wobec wprowadzenia w świat wartości typowych dla środowiska, z którego wywodzi się uczeń.

Zarówno wiedza, jak i kompetencje społeczne wpływają na zwiększenie poczucia zakorzenienia i przynależności. Nie jest ono jednak celem samym w sobie, ale niesie ze sobą pozytywne skutki społeczne i osobiste³.

Zwiększenie świadomości wartości

najbliższego otoczenia przekłada się na wzrost motywacji do oddolnej dbałości o jego stan. Udział społeczności w utrzymaniu zabytków czy terenów o walorach przyrodniczych daje z kolei jeszcze większe wzmocnienie więzi z miejscem. Nie tylko może się to przełożyć na zmniejszenie środków publicznych koniecznych dla utrzymania tych miejsc, ale również znacznie szybszej interwencji w wypadku działań im zagrażającym.

Wśród osobistych korzyści wynikających z budowy świadomości wartości najbliższego otoczenia i dumy z niego wymienić należy poprawę indywidualnej i zbiorowej samooceny⁴. To nie tylko jeden z czynników wpływających na poprawę jakości życia, ale również środek, który może być wykorzystywany w łagodzeniu społecznych problemów otoczenia. We wspomnianej definicji zwraca się również uwagę na niebagatelną

rolę zaprezentowania kulturowej różnorodności. Warunkiem koniecznym do ukształtowania świadomej postawy tolerancji wobec odmienności jest zakotwiczenie, jakie daje nam uświadomienie wartości przenoszonych przez społeczność, w której żyjemy. Osiągnięcie wymienionych celów jest podwaliną dla społeczeństwa czującego więź ze swoim otoczeniem i chętnie biorącego za nie odpowiedzialność, a więc przygotowanego do samorządności.

Muzea są jednymi z najczęściej wybieranych przez nauczycieli instytucji mających wspierać szkolną edukację regionalną. Szczególną rolę pełnią tu muzea regionalne, okręgowe, miejskie czy etnograficzne, mniejszą muzea narodowe lub specjalistyczne, choć i one przy odpowiednio sformułowanych założeniach mogą dawać cenny wkład w edukację regionalną. Wszak w regionach o industrialnym dziedzictwie placówka poświęcona dominującej lokalnie gałęzi przemysłu bez problemu może wpisać się w nurt edukacji regionalnej, podobnie stanie się w przypadku muzeum biograficznego opowiadającego o postaci, która miała silne oddziaływanie na miejsce jego lokalizacji.

Wydaje się, że łatwiejszym zadaniem jest budowa świadomości i dumy z miejsca w przestrzeniach o ugruntowanej pozycji „miejsca o bogatej historii”: w dużych miastach (Kraków, Poznań, Warszawa) czy na polach wielkich bitew (Grunwald, Racławice). Tym istotniejsza jest rola muzeów lokalnych, znajdujących się na terenach mniej rozpoznawanych, niestety często również

najgorzej finansowanych. Jak zauważa Gregory Ashworth, zasoby dziedzictwa znajdują się wszędzie i są niewyczerpalne⁵, nie ma miejsc bez historii. Zadaniem instytucji jest nie tylko wydobyć te wartości, ale również dotarcie z nimi do odbiorców. W kontekście edukacji regionalnej najważniejszą grupą jest społeczność lokalna.

Wobec zwiększającej się mobilności społecznej coraz silniejsza staje się potrzeba edukacji regionalnej wobec nowych mieszkańców. Tu szczególną rolę mają do odegrania muzea miejskie, zlokalizowane w ośrodkach o największej sile przyciągania. To one mogą dać klucz do zrozumienia nowego otoczenia życia. W idealnym modelu zarówno szkolnej, jak i muzealnej edukacji regionalnej, której odbiorcami są osoby, które zmieniły miejsce zamieszkania, przekazując wiedzę o nowym otoczeniu, należy dbać, by nie zatrzeć cennych wartości wyniesionych z poprzedniego środowiska.

W ramach edukacji regionalnej muzeum może zaoferować środki niedostępne w szkole. Podstawowym jest możliwość obcowania z oryginalnymi wytworami kultury materialnej. Przedmioty te są świadkami historii, pozwalającymi przybliżyć i zmaterializować opowieść. Są swoistym spadkiem po przodkach zamieszkujących ten sam teren co uczniowie będący członkami lokalnej społeczności znajdującej się w otoczeniu muzeum. Umiejętnie przedstawiony spadek będzie się jawił odbiorcom jako wartość, dowód na to, że nasi poprzednicy zamieszkujący ten sam teren byli ludźmi utalentowanymi artystycznie,

przedsiębiorczymi, ambitnymi, i stanowił swego rodzaju zobowiązanie dla współczesnych. Może się też stać przestrogą, gdy przedstawienie nieistniejących budynków ostrzega nas przed motywowanymi chęcią zysku wyburzeniami cennych obiektów, lub zniszczeniami będącymi wynikiem wojen, a porzucone przedmioty są świadkami represji wobec danych społeczności.

Edukacja regionalna w muzeum może też być sposobem na oswojenie i uświadomienie wartości dziedzictwa trudnego (tj. obozy koncentracyjne) czy też niechcianego, jak przez długi czas traktowano ślady niemieckiej społeczności na tzw. ziemiach odzyskanych.

Jednak współczesne muzeum to nie tylko miejsce pokazywania obiektów. Jak stwierdza Stanisław Lorentz, muzeum „jest o tyle dobre, o ile potrafi się komunikować. Jeśli tego nie robi, to jest tylko statycznym zbiorem eksponatów, a nie dynamicznym elementem społecznego rozwoju”⁶. Prawdziwie istotnym czynnikiem edukacji muzealnej czyni je zatem interakcja z lokalną społecznością. Możliwe jest to dzięki modelowaniu oferty zgodnie z potrzebami czy też gromadzenie pozamaterialnych świadectw aktywności osób, od których przejmujemy dziedzictwo miejsca wzbogacone w wyniku ich działalności. Możliwe jest to m.in. dzięki gromadzeniu tzw. historii mówionej. Muzeum bowiem może stać się czynnikiem aktywizującym lokalną społeczność.

Muzeum Krakowa przyczynia się do dyskusji na najważniejsze dla mieszkańców tematy, organizując debaty w ramach tzw. krakowskiego kolokwium, w czasie którego rozważane są zarówno zagadnienia związane z przeszłością, jak i teraźniejszością. Kolejny krok wykonują placówki takie jak oddział Muzeum Podgórze, które wraz z przedstawicielami lokalnej społeczności współinicjuje m.in. akcje mające na celu poprawę jakości otoczenia przestrzeni.

Biorąc pod uwagę edukację regionalną skierowaną do grup szkolnych, istotne jest oferowanie przez muzea zajęć, które różnorodnymi środkami przekazują proponowaną treść. Niezastąpionym sposobem poznawania swojego najbliższego otoczenia jest obejrzenie go osobiście. Stąd wybrane zajęcia z oferty Muzeum Krakowa łączą w sobie odwiedziny ekspozycji, warsztaty i spacer po ulicach miasta. Natomiast w ramach

Fot. M. Stachurska

programu „Muzeomiania”, w cyklu „Mały wielki Kraków” uczestnicy całkowicie opuszczają mury instytucji, szukając opowieści ukrytych w zaułkach i na placach.

Edukacja regionalna to dziedzina interdyscyplinarna. Muzea kojarzone dawniej głównie z historią i historią sztuki rozbudowują swój program edukacyjny o elementy związane z naukami przyrodniczymi i społecznymi, co daje jeszcze większy potencjał współpracy ze szkołami. Pracownicy muzeów miejskich i regionalnych stanowią kadrę wyspecjalizowaną w tematyce lokalnej. Dzięki ofercie szkoleń ich umiejętności powinny służyć również nauczycielom odpowiedzialnym za realizację edukacji formalnej.

Wiele możliwości współpracy między muzeum i szkołą w zakresie edukacji regionalnej jest otwartych i przynosi pozytywne rezultaty. Wciąż otwierają się kolejne, już nie tylko uczenia o regionie, ale również szerszego rozwijania kompetencji społecznych. To one mogą okazać się kluczowe w tworzeniu odpowiedzialności za otoczenie, świadomości znaczenia ładu przestrzennego czy roli relacji budowanych w lokalnych społecznościach.

Słowa kluczowe: muzeum, edukacja regionalna.

Przypisy:

¹ M.J. Mniszech, *Myśli względem założenia Musaeum Polonicum*, Warszawa 1775.

² P. Kowolik, *Edukacja regionalna w przedszkole* [w:] M.T. Michalewska [red.] *Edukacja regionalna. Z historii, teorii i praktyki*, Kraków 1999, s. 120.

³ J. Sanetra-Szeliga, K. Jagodzińska, *Społeczno-ekonomiczny wpływ dziedzictwa kulturowego. Aspekty teoretyczne* [w:] *Potencjał dziedzictwa. Społeczno-gospodarcze przykłady z Europy Środkowej*, Kraków 2017, s. 63.

⁴ M. Murzyn-Kupisz, *Dziedzictwo kulturowe, a rozwój lokalny*, Kraków 2012, s. 127.

⁵ *Sfragmentaryzowane dziedzictwo: sfragmentaryzowany instrument sfragmentaryzowanej polityki* [w:] M. Murzyn, J. Purchla [red.] *Dziedzictwo Kulturowe w XXI wieku. Szanse i wyzwania*, Kraków 2007, s. 40.

⁶ S. Lorenz, *Filozofia muzeów. Czy należy spalić Luwr?* [w:] A. Rottermund, D. Folga-Januszewska, E. Micke-Broniarek [red.] *Przeszłość przyszłości... Księga pamiątkowa ku czci profesora Stanisława Lorenza w setną rocznicę urodzin*, Warszawa 1999, s. 27.

Bibliografia:

- Michalewska M.T. [red.] *Edukacja regionalna. Z historii, teorii i praktyki*. Kraków: Oficyna Wydawnicza „Impuls”, 1999.
- Mniszech M.J. *Myśli względem założenia Musaeum Polonicum*. Warszawa, 1775.
- Murzyn-Kupisz M. *Dziedzictwo kulturowe a rozwój lokalny*. Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie. Seria specjalna „Monografie” nr 221/2012. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie, 2012.
- Murzyn M., Purchla J. [red.] *Dziedzictwo kulturowe w XXI wieku. Szanse i wyzwania*. Kraków: MCK, 2007.
- Rottermund A., Folga-Januszewska D., Micke-Broniarek E. [red.] *Przeszłość przyszłości... Księga pamiątkowa ku czci profesora Stanisława Lorenza w setną rocznicę urodzin*. Warszawa: Zamek Królewski, 1999.
- Sanetra-Szeliga J., Jagodzińska K. [red.] *Potencjał dziedzictwa. Społeczno-gospodarcze przykłady z Europy Środkowej*. Kraków: MCK, 2017.

Kamil Stasiak – pracownik oddziału Pałac Krzysztofora Muzeum Historycznego Miasta Krakowa. Absolwent historii na Uniwersytecie Pedagogicznym im. KEN w Krakowie.

Wspomnienie

Można odejść na zawsze, by stale być blisko...

ks. J. Twardowski

27 maja 2019 roku odszedł nasz wspólny Kolega i Przyjaciel Paweł Wójciak – nauczyciel konsultant Małopolskiego Centrum Doskonalenia Nauczycieli ODN w Krakowie.

Wieloletni nauczyciel i wicedyrektor szkoły. Od 2014 roku zajmował się w naszej instytucji edukacją informatyczną, kulturą fizyczną i zagadnieniami z zakresu bezpieczeństwa. Do swoich obowiązków podchodził z pasją i dużym zaangażowaniem. Był niezwykle rzetelnym, pracowitym i oddanym potrzebom naszych klientów pracownikiem. Organizował wiele ciekawych konferencji, realizował liczne projekty, koordynował wspomaganie szkół oraz sieci współpracy i samokształcenia nauczycieli. Przeprowadził niezliczoną liczbę godzin szkoleniowych.

Paweł chętnie dzielił się swoim doświadczeniem podczas zajęć, konsultacji i na łamach „Hejnału Oświatowego”. Współtworzył stronę internetową MCDN. Współpracował z wieloma instytucjami zajmującymi się edukacją i wychowaniem. Był nauczycielem akademickim technologii informacyjno-komunikacyjnych. Za swoją wyróżniającą pracę otrzymał liczne nagrody i medale.

Kochał góry, z których się wywodził. Szczególnie Bieszczady, na których szlaki chętnie powracał. Był człowiekiem wielu zainteresowań i talentów, instruktorem harcerstwa i pływania, sędzią i zawodnikiem sportowym. Promował aktywność fizyczną wśród dzieci i młodzieży. Prowadził szkołę pływacką, jeździł na nartach i na rowerze. Pasjonowała go fotografia. Otwarty i wrażliwy na potrzeby ludzi. Honorowy Dawca Krwi. Miło-

śnik zwierząt, które zawsze były obecne w jego życiu. Wysoko cenił wartości rodzinne. Silnie związany ze swoimi najbliższymi, był dumny z sukcesów sportowych córki tatą oraz mężem, który często chwalił zdolności kulinarne i aranżacyjne żony. Miał jeszcze wiele marzeń i pomysłów. Tragiczny wypadek przerwał jego plany...

Pawle, zapamiętamy Cię jako pogodnego, uczynnego i pełnego entuzjazmu Przyjaciela, na którego zawsze mogliśmy liczyć. Taki na zawsze pozostaniesz w naszych sercach i w naszej pamięci. Głęboko wierzymy, że dobro, które pozostawiłeś po sobie będzie nam towarzyszyć na co dzień.

Koleżanki i koledzy z Małopolskiego Centrum Doskonalenia Nauczycieli

Edukacja regionalna a biblioteki

Barbara Kozik

Walory edukacyjne nauczania regionalnego wymagają od nauczycieli profesjonalnego przygotowania się do prowadzenia wielostronnych zajęć dydaktycznych. Działania w zakresie popularyzacji wiedzy i edukacji o regionie wspierane są także przez biblioteki, w tym biblioteki szkolne i pedagogiczne. Nauczyciele bibliotekarze to często inicjatorzy i organizatorzy ciekawych szkolnych przedsięwzięć z regionem w tle.

Nauczanie o podstawach regionalnych zaczęło przenikać do polskich szkół już w drugiej połowie XIX w. Dostrzeżono wtedy więź człowieka z rodzimą ziemią będącą częścią ogólnonarodowej ojczyzny. Zaczętki tego procesu widoczne są już w poczynaniach krajoznawczych Staszica, Niemcewicza czy Lelewela. Ciekawie o tym procesie wprowadzania treści regionalistycznych do polskiej edukacji pisze Sebastian Taboń¹. Lokalność i regionalizm jako zjawiska społeczne na nowo zauważono na początku lat 90. ubiegłego wieku. Obecnie dobrze pojmowana edukacja regionalna (nastawiona na człowieka) nie odrzuca edukacji globalnej (nastawionej na świat). Edukacja

regionalna powinna sprzyjać odkrywaniu własnych korzeni, umożliwiać nabywanie kulturowej tożsamości w celu pełnego i świadomego stawania się obywatelem świata.

Biblioteki to swoiste instytucje pamięci, gdzie „praca na rzecz idei regionalizmu (...) oznacza zrozumienie przejawów kultury danego regionu jako zbioru typowych właściwości i dążenie do zachowania ukształtowanych odrębności regionalnych: historii, tradycji, rytuałów, kuchni, gwary, folkloru i innych cech swoistych, często trudnych do określenia”². Biblioteki publiczne, ze swej istoty zajmujące się gromadzeniem, przechowywaniem i udostępnianiem wytworów kultury narodowej, realizują

ideę regionalizmu, a więc ochronę dóbr i wartości regionalnych. Zgodnie z art. 20 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 roku o bibliotekach, do zadań bibliotek publicznych należy: opracowywanie i publikowanie bibliografii regionalnych, a także innych materiałów informacyjnych o charakterze regionalnym³. Bibliograficzne bazy regionalne tworzone przez biblioteki publiczne są częścią ogólnopolskiego systemu bibliografii regionalnych, które pełnią funkcję uzupełniającą w odniesieniu do narodowych wykazów publikacji. Są cennym źródłem wiadomości o regionie w ujęciu współczesnym i historycznym.

Z kolei biblioteki systemu oświaty – pedagogiczne i szkolne – mają szczególne

Fot. M. Stachurska

zadania. Wspomagają one swoimi zasobami i formami pracy uczniów, nauczycieli i szkoły w realizacji działań dydaktycznych, wychowawczych i opiekuńczych w ramach zadań określonych kierunkami polityki oświatowej kraju. Kolekcja zbiorów regionalnych w bibliotece szkolnej będzie jednak o wiele mniejsza z uwagi na przeznaczane środki finansowe na zbiory biblioteczne. Mimo tego to bibliotekarz szkolny bywa często liderem szkolnych działań na rzecz edukacji regionalnej.

W bibliotece pedagogicznej także gromadzi się, opracowuje i udostępnia materiały dotyczące regionu. Opracowujemy czasopisma pod kątem przydatnych w procesie edukacji artykułów o regionie, scenariuszy zajęć z edukacji regionalnej, scenariuszy konkursów – jest to widoczne w katalogu elektronicznym przy wyszukiwaniu przedmiotowym. Na podstawie zbiorów regionalnych udzielamy informacji bibliotecznych i bibliograficznych, przygotowujemy wystawy tematyczne, lekcje biblioteczne, konferencje edukacyjne dotyczące historii i kultury, które opisywałam już wcześniej na łamach niniejszego czasopisma⁴. Wspomagamy literaturą nauczycieli i uczniów w przygotowywaniu do lokalnych konkursów o tematyce regionalnej, np. „Mój region – moja duma”, „Moje miasto – moja duma”. Organizujemy cieszące się obecnie dużą popularnością gry miejskie⁵, których fabułę stanowić mogą zagadnienia edukacji regionalnej.

Regionalne zbiory bibliotek publicznych, pedagogicznych służą m.in. studentom, badaczom, dziennikarzom, regionalistom, pasjonatom historii. Powstają liczne prace dyplomowe i badania naukowe, monografie miast i miejscowości, artykuły do roczników i biuletynów towarzystw historycznych i regionalistycznych działających lokalnie czy wspomniane bibliografie lokalne, przedmiotowe i podmiotowe.

W bibliotekach szkolnych również gromadzone są źródła informacji o regionie (często wzbogacone o kartoteki zagadnień, teczki wycinków, ilustracji itp.). Biblioteki te dynamicznie włączyły się w realizację treści kształcenia z edukacji regionalnej. Ambicją wielu z nich stało się pełnienie roli szkolnego centrum informacji o Małej Ojczyźnie – jej przyrodzie, historii i kulturze: zabytkach, obyczajach, gwarze, lokalnych

artystach. Zasoby te wykorzystywane są do przygotowywania ciekawych lekcji przedmiotowych i bibliotecznych, wystaw, imprez szkolnych, konkursów, projektów edukacyjnych.

To bibliotekarz szkolny bywa często liderem szkolnych działań na rzecz edukacji regionalnej

Reasumując, z analizy literatury przedmiotu wynika, że biblioteczne przedsięwzięcia w zakresie edukacji regionalnej koncentrują się na działaniach, takich jak:

1. Gromadzenie, opracowywanie i udostępnianie zbiorów specjalnych o Małej Ojczyźnie, takich jak: książki, czasopisma i gazety lokalne, w nich zaś artykuły z czasopism dotyczące miejscowości i regionu, dokumenty życia społecznego, monografie, bibliografie regionalne, fotografie, mapy, zdjęcia, przewodniki turystyczne, plany miast, foliery reklamowe, informatory, pocztówki, albumy, tomiki poezji, katalogi wystaw lokalnych twórców. Tę bazę uzupełniają bieżące informacje o wszelkich działaniach kulturalnych, naukowych, rozrywkowych podejmowanych przez instytucje Małej Ojczyzny. Tworzy się teczki wycinków, kartoteki bibliograficzne, osobowe, tekstowe i in.
2. Utrwalanie w formie kopii, zdjęcia czy zapisu na nośniku elektronicznym informacji i eksponatów szczególnie cennych – często zdarza się, że biblioteki posiadają zbiory regionalne unikatowe (fotografie, kartki, rysunki).
3. Prowadzenie lekcji bibliotecznych o tematyce regionalnej.
4. Organizacja konkursów szkolnych czy międzyszkolnych – np. plastycznych, wiedzy o regionie, posługiwanie się gwarą, przeglądy kolędnicze. Konkursy skutecznie popularyzują regionalizm, znacznie poszerzają wiedzę i sprzyjają budowaniu tożsamości kulturowej uczniów.
5. Działalność bibliograficzna – opracowywanie zestawień bibliograficznych dotyczących regionu, bibliografii regionalnych (dotyczy zwłaszcza bibliotek pedagogicznych i publicznych).

6. Organizacja wystaw – na terenie szkoły, biblioteki lub poza nimi. Stanowią one atrakcyjną formę podawania wiadomości o regionie. Mogą dotyczyć przeszłości lub teraźniejszości Małej Ojczyzny. Wpisują się tu również wszelkie pokonkursowe czy poprojektowe wystawy prac uczniów. Wystawy w bibliotekach szkolnych są inspiracją dla uczniów, sprzyjają rozwijaniu talentów, pasji, kreatywności. W bibliotekach, które posiadają przestrzeń wystawieniową odbywają się czasowe wystawy lokalnych artystów czy twórców ludowych.
7. Spotkania poetyckie, literackie, muzyczne – biblioteczne pomieszczenia często goszczą publiczność na spotkaniach, gdzie lokalni literaci, artyści, muzycy, twórcy ludowi itp. prezentują swoje dokonania.
8. Głośne czytanie – popularne zwłaszcza w bibliotece szkolnej, gdzie bibliotekarz (zaproszeni goście, gawędziarze) czytają lokalne opowieści, legendy, gawędy.
9. Konkursy biblioteczne – literackie, fotograficzne, plastyczne, na wykonanie lapbooka o tematyce regionalnej i in.
10. Projekty edukacyjne o tematyce regionalnej (szkolne, międzyszkolne, międzynarodowe) – realizowane w bibliotece szkolnej lub na terenie szkoły przy współpracy nauczyciela bibliotekarza z nauczycielami innych przedmiotów.
11. Organizacja gier miejskich.
12. Wycieczki terenowe, spacer – bibliotekarze szkolni organizują wycieczki, których celem jest poznanie najbliższego otoczenia, zabytków, zbiorów muzealnych.
13. Organizowanie uroczystości szkolnych w celu kultywowania tradycji i obrzędów.
14. Gromadzenie adresów, linków do stron tematycznie związanych z bliskimi okolicami w celu wzbogacenia informacji o zasoby internetowe.
15. Tworzenie izb regionalnych (kącików regionalnych), gromadzenie pamiątek i eksponatów.
16. Szeroko rozumiana współpraca bibliotek ze środowiskiem lokalnym, samorządowym, muzeami, domami kultury, archiwami, stowarzyszeniami pielęgnującymi tradycję, muzealnikami, twórcami ludowymi itd.

17. Dzielenie się wiedzą i doświadczeniem – publikowanie artykułów dotyczących regionu, materiałów na stronach internetowych szkoły.

Bibliotekarze przyjmują zatem rolę przewodników po źródłach informacji o regionie zgromadzonych w danym typie biblioteki, a także tych dostępnych licznie w Internecie. W zależności od swoich kompetencji zawodowych i realizowanych przez daną bibliotekę zadań bibliotekarz lub nauczyciel bibliotekarz staje się inspiratorem, animatorem, organizatorem różnorodnych bibliotecznych przedsięwzięć wychodzących często poza bibliotekę czy szkołę.

Polecana literatura:

- Arkabus A. *Informacja biblioteczna o regionie*. „Bibliotekarz” nr 4/2006.
- Arkabus A. *Regionalizm w bibliotece*. „Poradnik Bibliotekarza” nr 7/8/2005.
- Bąk R. *W kościele, cerkwi i synagodze: wyznawcy różnych religii w naszym regionie*. „Biblioteka w Szkole” nr 2/2014.
- Biernacka-Bryk A. *Edukacja regionalna w bibliotece szkolnej*. „Bibliotekarz” nr 11/2009.
- Bonk G. *Kolory rubinu, szafiru i szmaragdu: przygotowujemy się do podróży w czasie*. „Biblioteka w Szkole” nr 12/2016.
- Brewczyńska M. *E-słownik poetów regionalnych – wirtualny projekt edukacyjny: praca w środowisku on-line*. „Biblioteka – Szkolne Centrum Informacji” nr 6/2011.
- Chlebna A., Stanisławska A. *Gry biblioteczne w edukacji regionalnej*. „Biblioteka w Szkole” nr 6/2016.
- Chojnacka-Musiał K. *Projekt edukacyjny w bibliotece szkolnej*. „Biblioteka w Szkole” nr 2/2016.
- Grzywińska B. *Bibliotekarz regionalista*. „Biblioteka w Szkole” nr 6/2007.
- Kamińska A., Podolak M. *Literacka mapa miasta: projekt edukacyjny – edukacja*

Fot. T. Łopuszyński

czytelnicza, wiedza o regionie. „Biblioteka w Szkole” nr 3/2018.

- Kasza T. *Międzyszkolny konkurs wiedzy o Zabrzu: projekt dla uczniów szkół ponadgimnazjalnych*. „Biblioteka w Szkole” nr 9/2013.
- Kowalko K. [i in.] *Regionalna gra literacka*. „Biblioteka w Szkole” nr 12/2017.
- Ladorucki J. *Biblioteka jako instytucja pamięci*. „Poradnik Bibliotekarza” nr 4/2016.
- Leksowska L., Witkowska I. *Z baśni i legendą przez Polskę: wystawa w bibliotece szkolnej*. „Biblioteka w Szkole” nr 2/2000.
- Majewska U. *Uczniowska opowieść o Bronku Czechu: gra miejska*. „Biblioteka w Szkole” nr 5/2015.
- Mańka J. *Historia rodziny to historia regionu: o projekcie regionalnym*. „Biblioteka w Szkole” nr 2/2017.
- Miącz J. *Wirtualne wędrówki dookoła Polski: scenariusz zajęć edukacyjno-wychowawczych*. „Biblioteka Centrum Informacji” nr 2/2008.
- Nowak I. *Mój skrawek świata na pocztówce*. „Biblioteka w Szkole” nr 2/2012.
- Olzacka K. *Edukacja regionalna w bibliotece (na przykładzie Szkoły Podstawowej nr 2 w Makowie Mazowieckim)*. „Biblioteka w Szkole” nr 1/2001.
- Olzacka K. *Patrzę na starą fotografię, czyli edukacja regionalna w pracy biblioteki szkolnej*. „Biblioteka w Szkole” nr 11/2000.
- Prokopowicz J. *Zwiedzamy okolice – plan wycieczki: scenariusz lekcji bibliotecznej w kl. I gimnazjum*. „Biblioteka w Szkole” nr 2/2003.
- Prokowska T. *Z biegiem dni, z biegiem lat...: jubileuszowa prezentacja szkoły*. „Biblioteka – Centrum Informacji” nr 2/2009.
- Raczyńska D., Medyńska M. *Regionalizm w bibliotece szkolnej*. „Biblioteka w Szkole” nr 11/1999.
- Radosz W., Kuleszyńska M., Stachurska G. *Konkurs „Moje miasto i region są piękne”*. „Biblioteka w Szkole” nr 6/2002.
- Schlanger R. *Przedstawiamy stare fotografie*. „Biblioteka w Szkole” nr 5/2001.
- Siewieja G., Wawrzyniak E. *Kroniki kółmineckie: projekt edukacyjny*. „Biblioteka w Szkole” nr 6/2009.
- Sowada R. *Moje miasto w XX wieku, czyli projekt w szkole*. „Biblioteka w Szkole” nr 12/2002.
- Stefańczyk E. *Bibliografie regionalne w bibliotekach publicznych w ostatnich latach*. „Poradnik Bibliotekarza” nr 4/2003.
- Strumidło M. *Nauczyciel bibliotekarz – animator wychowania regionalnego*. „Biblioteka w Szkole” nr 3/2008.
- Sula-Lesisz M. *Dzieje Krakowa w czasie*

Wielkiej Wojny: sprawozdanie z realizacji projektu edukacyjnego. „Hejnał Oświatowy” nr 8-9/2016.

- Szpulak G. *Edukacja regionalna na przykładzie biblioteki Zespołu Szkół Ogólnokształcących w Kłodzku (formy realizacji)*. „Biblioteka w Szkole” nr 4/2001.
- Tomala B. *Prowadzimy edukację regionalną we współpracy ze środowiskiem*. „Biblioteka w Szkole” nr 12/2002.
- Wojciechowska D. *Wycieczka do internetowego muzeum: konspekt lekcji regionalnej*. „Biblioteka w Szkole” nr 10/2008.

Słowa kluczowe: edukacja regionalna, regionalizm, biblioteka szkolna, biblioteka pedagogiczna, biblioteka publiczna.

Przypisy:

- ¹ S. Taboń, *Renesans edukacji regionalnej*, „Edukacja i Dialog” nr 4/2006, s. 21-26.
- ² J. Ladorucki, *Biblioteka jako instytucja pamięci*, „Poradnik Bibliotekarza” nr 4/2016.
- ³ Ustawa o bibliotekach, <https://www.lexlege.pl/ustawa-o-bibliotekach/rozdzial-5-biblioteki-publiczne/6443> (dostęp: 5.04.2019).
- ⁴ B. Kozik, D. Lenar, *Przykłady działań PBW w Nowym Sączu w zakresie edukacji patriotycznej i historycznej*, „Hejnał Oświatowy” nr 5/2017, s. 9-11.
- ⁵ U. Majewska, *Uczniowska opowieść o Bronku Czechu: gra miejska inspirowana życiem i działalnością Bronisława Czecha (1908-1944)*, „Biblioteka w Szkole” nr 5/2015, s. 12-14.

Bibliografia:

- Kozik B., Lenar D. *Przykłady działań PBW w Nowym Sączu w zakresie edukacji patriotycznej i historycznej*. „Hejnał Oświatowy” nr 5/2017.
- Ladorucki J. *Biblioteka jako instytucja pamięci*. „Poradnik Bibliotekarza” nr 4/2016.
- Majewska U. *Uczniowska opowieść o Bronku Czechu: gra miejska inspirowana życiem i działalnością Bronisława Czecha (1908-1944)*. „Biblioteka w Szkole” nr 5/2015.
- Taboń S. *Renesans edukacji regionalnej*. „Edukacja i Dialog” nr 4/2006.
- Ustawa o bibliotekach, <https://www.lexlege.pl/ustawa-o-bibliotekach/rozdzial-5-biblioteki-publiczne/6443> (dostęp: 5.04.2019).

* * *

Barbara Kozik – nauczyciel bibliotekarz w Pedagogicznej Bibliotece Wojewódzkiej w Nowym Sączu, nauczyciel dyplomowany, ekspert ds. awansu nauczycieli.

Ocalić od zapomnienia, czyli ochrona dziedzictwa kulturowego

Marzena Sula-Matuszkiewicz

Dobra kulturowe stanowią element światowego dziedzictwa ludzkości i dlatego – w myśl konwencji UNESCO – cała społeczność międzynarodowa powinna zaangażować się w proces ich ochrony.

W preambule *Konwencji w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturowego i naturalnego* uchwalonej przez UNESCO stwierdza się, że dziedzictwu kulturowemu i naturalnemu zagraża zniszczenie również z powodu przeobrażeń społecznych i zmian gospodarczych. Uniestwienie tych dóbr lub ich systematyczne niszczenie prowadzi do nieodwracalnego zubożenia dziedzictwa wszystkich narodów świata. Dobra kulturowe, szczególnie o wyjątkowym znaczeniu, muszą być pielęgnowane, gdyż stanowią element światowego dziedzictwa ludzkości. Dlatego też cała społeczność międzynarodowa musi zaangażować się w proces ich ochrony.

Konwencja uchwalona w Paryżu w 1972 roku weszła w życie dopiero trzy lata później. Polska ratyfikowała konwencję 6 maja 1976 roku. Kolejne lata i światowe konferencje UNESCO przyniosły zapisy definiujące dziedzictwo kulturowe jako: „Dzieła artystów, architektów, muzyków, pisarzy i naukowców, jak również prace artystów anonimowych, wszelkie wyrazy ludzkiej duchowości i zespoły wartości, które nadają życiu sens. Obejmuje ono zarówno materialne, jak i niematerialne dzieła, które są wyrazem ludzkiej zdolności tworzenia: języki, rytuały, wierzenia, miejsca i budowle historyczne, literaturę, dzieła sztuki, archiwa i biblioteki”¹.

Efektem tak rozumianego pojęcia dziedzictwa kulturowego jest Lista Światowego Dziedzictwa UNESCO, która obejmuje ponad tysiąc² obiektów z prawie całego świata. Nadal jednak, poza obszarem ochrony znajdowały zjawiska tradycji niematerialnej, której przejawem jest sfera kultury, będąca dorobkiem duchowym. Do tych elementów kultury niematerialnej należą: ustne

przekazy, religia, tradycja duchowa, muzyka i język, czyli wszystko to, co pozwala właściwie zrozumieć i odczytać właściwy kontekst społeczny obiektów kultury materialnej.

Uważając, że istniejące międzynarodowe porozumienia, zalecenia i rezolucje dotyczące dziedzictwa kulturowego i naturalnego powinny zostać efektywnie wzbogacone i uzupełnione o nowe zapisy dotyczące niematerialnego dziedzictwa kulturowego, uchwalono Konwencję w Sprawie Ochrony Niematerialnego Dziedzictwa Kulturowego. Miało to miejsce na trzydziestej drugiej sesji Konferencji Generalnej Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury, która odbyła się w Paryżu w dniach od 29 września do 17 października 2003 roku. Polska, jako jeden z ostatnich krajów, ratyfikowała tę konwencję dopiero w 2011 roku.

W artykule nr 2 konwencji sprecyzowano pojęcie niematerialnego dziedzictwa kulturowego, jako „praktyki, wyobrażenia, przekazy, wiedzę i umiejętności – jak również związane z nimi instrumenty, przedmioty, artefakty i przestrzeń kulturową – które wspólnoty, grupy i, w niektórych przypadkach, jednostki uznają za część własnego dziedzictwa kulturowego. To niematerialne dziedzictwo kulturowe, przekazywane z pokolenia na pokolenie, jest stale odtwarzane przez wspólnoty i grupy w relacji z ich otoczeniem, oddziaływaniem przyrody i ich historią oraz zapewnia im poczucie tożsamości i ciągłości, przyczyniając się w ten sposób do wzrostu poszanowania dla różnorodności kulturowej oraz ludzkiej kreatywności”.

„Niematerialne dziedzictwo kulturowe, w rozumieniu ustępu 1, przejawia się między innymi w następujących dziedzinach: a) tradycje i przekazy ustne,

w tym język jako nośnik niematerialnego dziedzictwa kulturowego; b) sztuki widowiskowe; c) zwyczaje, rytuały i obrzędy świąteczne; d) wiedza i praktyki dotyczące przyrody i wszechświata; e) umiejętności związane z rzemiosłem tradycyjnym”³.

Obowiązkiem spoczywającym na państwach ratyfikujących konwencję jest opracowanie i wdrażanie systemu ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego. Polska swój program przedstawiła w 2013 roku w trakcie konferencji prasowej w Olsztynie, w której uczestniczył ówczesny sekretarz stanu Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Instytucją odpowiedzialną za wdrażanie zapisów konwencji UNESCO jest Narodowy Instytut Dziedzictwa, podlegający MKiDN, a ciałem doradczym i opiniotwórczym – Zespół ds. Niematerialnego Dziedzictwa Kulturowego. Polski system ochrony zmierza do tworzenia rejestrów zjawisk kultury niematerialnej na poziomie regionu, czyli obszaru wynikającego z podziału administracyjnego. Z listy regionalnej, najbardziej wartościowe elementy niematerialnej kultury zostają wpisane na listę krajową, prowadzoną na poziomie ministerstwa, i w ten sposób mają szansę na wpis na listę międzynarodową.

Narodowy Instytut Dziedzictwa prowadzi internetowy serwis, na którym zamieszcza nie tylko informacje związane z realizacją swoich statutowych celów, ale również materiały edukacyjne. Nauczyciele szukający przykładów dobrych praktyk w prowadzeniu edukacji o dziedzictwie kulturowym znajdą tutaj inspirację i ciekawe pomysły na projekty z różnych stron świata: „chłodnej Islandii i gorącej Ameryki Południowej, szacownej Wielkiej Brytanii i temperamentnej Hiszpanii, wielokulturowych

Stanów Zjednoczonych Ameryki i nie-mniej barwnej Europy Środkowej”⁴.

Słowa kluczowe: dziedzictwo kulturowe, konwencja UNESCO, Narodowy Instytut Dziedzictwa.

Przypisy:

¹ H. Schreiber, *Niematerialne dziedzictwo kulturowe – idea, prawo, praktyka*, http://zgstl.netstrefa.pl/kl_old/editor/xinha/plugins/ExtendedFileManager/editor_files/publikacje/UNESCO_2003__NDZK__Idea__Prawo__Praktyka__artyku__H._Schreiber.pdf (dostęp: 23.04.2019).

² Lista światowego dziedzictwa UNESCO, https://pl.wikipedia.org/wiki/List%C5%9Bwiatowego_dziedzictwa_UNESCO (dostęp: 22.04.2019).

³ Konwencja UNESCO w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego, sporządzona w Paryżu dnia 17 października 2003 r. (Dz. U. 2011, nr 172, poz. 1018), <https://www.infor.pl/akt-prawny/DZU.2011.172.0001018,konwencja-unesco-w-sprawie-ochrony-niematerialnego-dziedzictwa-kulturowego.html> (dostęp: 23.04.2019).

www.infor.pl/akt-prawny/DZU.2011.172.0001018,konwencja-unesco-w-sprawie-ochrony-niematerialnego-dziedzictwa-kulturowego.html (dostęp: 23.04.2019).

⁴ Narodowy Instytut Dziedzictwa. Edukacja; https://www.nid.pl/pl/Informacje_ogolne/Konkursy/MATERIA%C5%81Y%20EDUKACYJNE (dostęp: 23.04.2019).

Bibliografia:

• Konwencja UNESCO w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego, sporządzona w Paryżu dnia 17 października 2003 r. (Dz. U. 2011, nr 172, poz. 1018), <https://www.infor.pl/akt-prawny/DZU.2011.172.0001018,konwencja-unesco-w-sprawie-ochrony-niematerialnego-dziedzictwa-kulturowego.html> (dostęp: 23.04.2019).

• Lista światowego dziedzictwa UNESCO, https://pl.wikipedia.org/wiki/List%C5%9Bwiatowego_dziedzictwa_UNESCO (dostęp: 22.04.2019).

• Narodowy Instytut Dziedzictwa. Edukacja; https://www.nid.pl/pl/Informacje_ogolne/Konkursy/MATERIA%C5%81Y%20EDUKACYJNE (dostęp: 23.04.2019).

• Schreiber H. *Niematerialne dziedzictwo kulturowe – idea, prawo, praktyka*, http://zgstl.netstrefa.pl/kl_old/editor/xinha/plugins/ExtendedFileManager/editor_files/publikacje/UNESCO_2003__NDZK__Idea__Prawo__Praktyka__artyku__H._Schreiber.pdf (dostęp: 23.04.2019).

Marzena Sula-Matuszkiewicz jest kierownikiem Czytelni Głównej Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej w Krakowie. Członek Zespołu Redakcyjnego „Hejnału Oświatowego”.

Oddziaływania nauczycieli na uczniów w zakresie komunikacji, kontroli i motywacji

dr Paweł Ochwat

Szkoła jako instytucja wraz ze swoją hierarchią, narzędziami wychowawczymi, przepisami i sankcjami od wielu lat jest krytykowana za to, że istotną rolę odgrywa w niej przymus stosowany wobec uczniów.

Jedni traktują przymus jako zło konieczne, inni uporczywie poszukują sposobów wyeliminowania go ze szkoły, dopatrując się w nim obniżenia motywacji do uczenia się, zagrożenia dla swobody i przyczyn braku satysfakcji z uczenia się. Są też i tacy, którzy widzą w przymusie istotne walory kształcące i wychowawcze. W takim ujęciu pełni on funkcję edukacyjną, warunkując przyswojenie pewnej minimalnej wiedzy przez uczniów. Może również spowodować przyswojenie przez wychowanków podstawowych zasad współżycia w grupie i społeczeństwie.

Źródło przymusu (Mieszalski, 1997) w szkole należy szukać przede wszystkim w trzech elementach. Pierwszym z nich to tzw. obowiązek szkolny,

czyli prawnie ustanowiona powinność uczęszczania przez dziecko do szkoły. W większości krajów nikt nie pyta o to, czy ktoś chce do szkoły chodzić, czy też nie, lecz uznaje się, że każdy młody człowiek musi pobierać w niej naukę. Drugim źródłem przymusu w szkole jest jej sformalizowana organizacja, która wytworzyła liczne wewnętrzne mechanizmy przymusu. Stworzone zostały więc skodyfikowane zasady, z których część obowiązuje uczniów, część nauczycieli. Wiąże się to zarazem z narzuceniem odpowiednich ról uczniom i nauczycielom.

W szkole funkcjonują również odrębne źródła przymusu, związane bezpośrednio z jej dydaktycznymi i wychowawczymi zadaniami. Nic więc dziwnego, że wobec przymusu występującego

w szkołach na różnych poziomach zmienia się nastawienie i motywacja uczniów do uczestniczenia w obowiązkowych zajęciach szkolnych. Nauczyciele często w pierwszym kontakcie z klasą szkolną zmuszeni są neutralizować u uczniów negatywne emocje i nastawienie do obowiązkowych zajęć edukacyjnych.

Stąd też **niezwykle cennymi kompetencjami nauczycielskimi są umiejętności komunikowania się z uczniami, umiejętnego kontrolowania uczniów oraz ich motywowania**. Ta triada umiejętności jest ze sobą ściśle związana i wzajemnie się przenikająca. Sposób porozumiewania się w klasie szkolnej poprzez całe bogactwo komunikacji werbalnej i niewerbalnej nauczyciela tworzy określoną atmosferę zajęć, przez co

wpływa na sposób sprawowania kontroli nad uczniami, a to z kolei oddziałuje na poziom motywacji uczniów.

Nie ulega wątpliwości, że nauczyciel powinien być dobrym mówcą. **Nauczyciele, którzy potrafią interesująco i sensownie mówić, którzy potrafią pobudzać wyobraźnię i myślenie uczniów są o wiele więcej warci niż najbardziej rozbudowane urządzenia i bazy z nieograniczoną ilością danych.** Prawie nieukończeni plastycyści, mogą odpowiadać na pytania, wprowadzać nowe wątki, potrafią być dowcipni, wyrażać ekscytację, zachęć, lęk i inne odczucia. Jak uważa Fontana (Fontana, 1998), bycie dobrym mówcą oznacza zdyscyplinowane myślenie, władanie umysłem umożliwiającym kreatywne koncentrowanie się na jakiejś grupie ważnych idei i nierozdrabnianie się. Oznacza to również wiedzę, kiedy udzielić odpowiedzi na pytanie, a kiedy pozostawić pytanie bez odpowiedzi, tak aby zachęcić uczniów do własnych dociekań. To również wykorzystywanie ekspresji głosu w celu pobudzania ciekawości, ale to także wiedza, kiedy należy przestać mówić i pozostawić pewien niedosyt (dysonans poznawczy) u uczniów. Mówienie nauczycielskie w procesie dydaktyczno-wychowawczym ma więc szereg funkcji, które warto poruszyć, ale nie oznacza to, że jest elementem wystarczającym do sprawnego i ciekawego prowadzenia zajęć.

Podczas procesu porozumiewania się nauczyciela z klasą szkolną ważne są również pozostałe składowe komunikacji niewerbalnej, takie jak: mowa ciała (emblematy i ilustratory), dystans społeczny (wykorzystanie przestrzeni klasy), wzrok, dotyk, jak również wygląd nauczyciela. Wszystkie składowe mają więc znaczenie w procesie komunikacyjnym, to co się mówi, ale również jak się mówi, a więc tembr głosu, jego wysokość i natężenie, układ ciała i mimika oraz pozostałe elementy, które pozostaną omówione poniżej.

Komunikacja w klasie szkolnej (Marek, 1997) ma następujące funkcje: motywacyjno-inspirującą oraz informacyjno-organizatorską. Celem funkcji motywacyjno-inspirującej jest wytworzenie atmosfery zaangażowania i wspólnoty w klasie. Sprzyja ona sprawnemu porozumiewaniu się uczniów jako nadawców i odbiorców informacji. Celem funkcji informacyjno-organizatorskiej jest przekazywanie wiadomości

między nauczycielem i uczniami w klasie w układzie: od nauczyciela – „z góry na dół” (np. realizacja programu nauczania, przekazywanie wiadomości, stawianie pytań i wydawanie poleceń, kształtowanie umiejętności). Druga możliwość to układ od ucznia – „z dołu do góry” (np. udzielanie odpowiedzi na pytania).

W procesie komunikacji werbalnej nauczyciel powinien między innymi inspirować i stymulować działalność uczniów, kierować do nich prawidłowo sformułowane instrukcje, pytania i polecenia, aby zapewnić dobre ich zrozumienie, oraz zwięźle wyrażać swoje myśli.

Troską każdego nauczyciela powinna być kultura języka (Sztejnberg, 2001). W wypowiedziach werbalnych na lekcjach szczególnie istotne są: jasność i estetyka wypowiedzi, jednoznaczność stosowanych pojęć i przekazywanych poleceń, eliminacja wszelkich błędów językowych w sferze dykcji oraz naleciałości obcojęzycznych i zmienne natężenie głosu w zależności od przekazywanych treści i intencji mówienia. Jak podaje Lachowicz (Lachowicz, 2000), wśród błędów językowych w sferze dykcji oraz naleciałości obcojęzycznych można wymienić między innymi: nieakcentowany, monotonny strumień słów, „połykanie” na wdechu końcówek wyrazów, mówienie do uczniów podniesionym głosem, obce słowa kierowane do uczniów (np. „sorry”, jestem dziś „happy”).

Do najczęstszych błędów w komunikacji werbalnej pomiędzy prowadzącym a grupą uczestników dochodzi wówczas, gdy:

- prowadzący mówi cicho i niewyraźnie – częstym błędem prowadzących jest wydawanie poleceń w chwili, gdy uczestnicy nie są skupieni na osobie prowadzącego. Opisywanie zadania w takim wypadku może spowodować, że część uczniów nie usłyszy instrukcji. Może to również się zdarzyć w sytuacji, kiedy mówimy za szybko, nie dostosowując wypowiedzi do możliwości percepcyjnych odbiorców (im młodsze dzieci, tym wolniej mówimy);
- prowadzący przyjmuje niewłaściwe miejsce w stosunku do grupy (np. plecami), czego konsekwencją jest nieprawidłowy kierunek głosu, co prowadzi do niezrozumienia polecenia i utraty zainteresowania uczniów;
- używa niezrozumiałych pojęć, które mogą wydawać mu się oczywiste,

a dla uczestnika nieobeznanego z fachową terminologią już takie nie są (np. graj piłką!);

- prowadzący nie akcentuje wypowiedzi, co sprawia, że ma ona charakter monotony – jeśli mówimy z energią i emfazą, jesteśmy postrzegani jako osoby, którym zależy na uczestnikach i wykonaniu zadania, w przeciwnym wypadku sygnalizujemy na nasze zniechęcenie.

Interesujące stanowisko w sprawie komunikacji werbalnej zajął Gordon (Gordon, 1995), wyodrębniając komunikaty nauczycielskie, które blokują kontakty z uczniami, opóźniają, przyhamowują lub całkowicie zatrzymują dwustronny proces komunikacji. Wyróżnił on **dwanaście blokad komunikacji interpersonalnej**. Pierwsze pięć reakcji nauczycielskich dotyczy braku akceptacji uczniów. Są to:

1. Nakazywanie, komenderowanie, polecenie: „Przestań się użalać i weź się do roboty”. Takie wypowiedzi mogą wywoływać złość lub oburzenie ucznia i skłaniać do oporu.
2. Ostrzeganie, groźba: „Jeśli nie będziesz dużo pracował, nie masz co marzyć o dobrych stopniach w tej klasie”. Uczniowie bywają przekorni, a takie wypowiedzi mogą pobudzić chęć sprawdzenia skuteczności groźb nauczycielskich.
3. Moralizowanie, głoszenie kazań, „powinieneś, powinnaś”: „Swoje osobiste problemy powinnaś zostawić w domu, bo tam jest ich miejsce”. Takie wypowiedzi narzucają władzę i siłę nauczyciela, powodując opór ze strony uczniów.
4. Doradzanie, sugerowanie, proponowanie rozwiązań: „Musisz lepiej zaplanować sobie dzień”. Przesa-da może skutkować uzależnieniem uczniów od nauczyciela, co powoduje brak samodzielności myślenia.
5. Pouczanie, wykład, logiczna argumentacja: „Pamiętaj, że do końca roku szkolnego jest jeszcze tylko trzydzieści cztery dni i tylko tyle zostało ci na wykonanie zadania”. Uczniowie z problemami mogą reagować poczuciem niższości, własnej niekompetencji i podporządkowaniem. Trzy następne kategorie zawierają osąd, ocenę lub potępienie:
6. Osądzanie, krytykowanie, dezapro-bata, potępienie: „Jesteś po prostu leniwy albo lubisz odkładać wszystko

na ostatnią chwilę”. Krytyka powoduje kontrkrytykę. Uczniowie reagują na podobne wypowiedzi postawą obronną i gniewem.

7. Wyśmiewanie, ośmieszanie: „Zachowujesz się jak czwartoklasista, a nie jak kandydat do szkoły średniej”. Takie wypowiedzi mają niszczący wpływ na samoocenę ucznia, zwłaszcza jeśli ma to miejsce w obecności rówieśników.

8. Interpretowanie, analizowanie, diagnozowanie: „Starasz się po prostu wykręcić od wykonania tego zadania”. Takie reakcje skłaniają ucznia do powstrzymania się od przekazania jakichś informacji ze względu na to, że jest to zbyt ryzykowne.

Następne kategorie to próby poprawy nastroju ucznia, odsunięcia problemu lub zaprzeczenia, że kiedykolwiek istniał.

9. Chwalenie, aprobowanie, wydawanie ocen pozytywnych: „Jesteś naprawdę bardzo zdolnym młodym człowiekiem. Jestem pewien, że jakoś dasz sobie z tym radę”. Pochwała udzielona publicznie może być kłopotliwa, większość uczniów nie lubi, gdy podaje się ich jako wzór do naśladowania.

10. Uspokajanie, okazywanie współczucia, pocieszanie, podnoszenie na duchu: „Nie jesteś jedyny, który to przeżywa”. Niekiedy młodzi ludzie reagują wrogością, kiedy chcemy poprawić ich stan psychiczny.

11. Wypytywanie, indagowanie, krzyżowy ogień pytań: „Czy uważasz, że zadanie jest za trudne? Ile czasu mu już poświęciłeś? Dlaczego tak długo czekałeś, nim zwróciłeś się o pomoc?”. Uczniowie często czują się zagrożeni pytaniami, zwłaszcza gdy nie rozumieją, dlaczego nauczyciel ich wypytuje.

Kategoria dwunasta to komunikaty, którymi nauczyciele posługują się, by zmienić temat, odprężyć ucznia lub w ogóle nie mieć z nim do czynienia.

12. Odwracanie uwagi, sarkazm, dowcipkowanie, zabawianie: „Porozmawiajmy o czymś przyjemniejszym. Wydaje mi się, że ktoś wstał lewą nogą”. Uczniowie nie traktują takiego nauczyciela jak osoby, u której można szukać pomocy i której można ufać.

Według T. Gordona wysoki procent nauczycieli (od 90 do 95%) reaguje

jednym z tych dwunastu sposobów, gdy ma do czynienia z typowymi komunikatami uczniów mających problemy.

Równie ważnym aspektem w komunikacji pomiędzy prowadzącym a grupą jest komunikacja niewerbalna. W jej zakres wchodzi kilka elementów: wykorzystanie odległości i przestrzeni interpersonalnej, komunikacja niewerbalna poprzez ruchy ciała, podtrzymanie kontaktu wzrokowego z grupą, kontakt dotykowy i wreszcie wygląd i ubiór. W komunikacji niewerbalnej z grupą dystans, jaki przyjmujemy wobec grupy ma często przełożenie na kontrolę i dyscyplinę grupy. Prowadzący nie powinien stać zbyt daleko od uczestników zajęć, gdyż zmniejsza to jego kontrolę nad grupą. Zmniejszenie dystansu (wejście w strefę społeczną lub osobistą) do uczestników powoduje polepszenie kontaktu z prowadzącym i nawiązanie bliższej (kooperacyjnej) relacji z uczestnikami. Prowadzący powinien w trakcie zajęć zmieniać swoje miejsce i podchodzić do wszystkich uczestników zajęć.

Troską każdego nauczyciela powinna być kultura języka

Na komunikację poprzez ruchy ciała składają się mimika, ustawienie głowy (np. skinięcie), układ całego ciała (rozluźniony vs. napięty) oraz gesty (emblematy i ilustratory). Wszystkie te składowe komunikacji niewerbalnej wskazują na to, czy prowadzący dobrze czuje się w grupie, z którą pracuje, czy też jest zdenerwowany, znudzony lub nieprzygotowany do zajęć. Elementy te ilustrują w sposób naturalny (często nie można nad tym zapanować lub kontrolować) nasze nastawienie do zajęć i uczestników, a ci ostatni w sposób intuicyjny odczytują takie sygnały.

Kontakt wzrokowy prowadzącego (z całą grupą, z kilkoma uczestnikami, z jedną osobą) to również wskaźnik jego zdolności kierowniczych do skutecznego zarządzania ludźmi. Podczas prowadzenia zajęć ruchowych przyjmuje się zasadę, że prowadzący powinien widzieć wszystkich uczestników zajęć, aby skutecznie kontrolować grupę i zapewnić jej bezpieczeństwo.

Dotyk to ważny element w pracy instruktora, nauczyciela. Istnieje wiele rodzajów dotyku, w zależności od intencji osoby dotykającej. Mamy dotyk funkcjonalno-zawodowy, społeczno-uprzejmy,

uczuciowo-intymny i seksualny. Naturalnie w praktyce nauczycielskiej prowadzący zajęcia może posługiwać się dwoma pierwszymi rodzajami dotyku. Pierwszym posilkują się nauczyciele wychowania fizycznego, aby skorygować pozycję wyjściową do ćwiczenia lub zabezpieczyć ucznia podczas wykonywania skomplikowanego lub niebezpiecznego ćwiczenia. Drugi może być wykorzystywany do regulacji interakcji osób słabo znających się. Ten rodzaj dotyku ma charakter nagrody (poklepanie po ramieniu, przybicie „piątki” lub „żółwika”) lub podczas zajęć integracyjnych dla przełamania lodów wśród osób nieznających się. Zawsze jednak prowadzący powinien zachować ostrożność w takich sytuacjach, zwłaszcza w kontaktach z dziećmi i osobami płci przeciwnej.

Ostatni element komunikacji niewerbalnej to wygląd prowadzącego i jego ubiór. Typ sylwetki, wzrost, uczesanie, długość włosów, ubiór i dodatki (np. zegarek, telefon komórkowy) wiele mówią o prowadzącym. Wygląd i atrakcyjność fizyczna jest ważnym czynnikiem w relacjach interpersonalnych, szczególnie w pierwszych kontaktach prowadzącego z grupą. Może on mieć tak duże znaczenie, że niekiedy uczestnicy, nie znając żadnych cech charakteru konkretnego człowieka, są w stanie „polubić” go lub też uznać za odpychającego i unikać jego towarzystwa. Psychologowie często podkreślają kwestię tzw. pierwszego wrażenia lub zasady 3 × 20, która mówi o tym, że pierwsze wrażenie na temat danej osoby budujemy w ciągu:

- pierwszych 20 sekund pojawienia się przed odbiorcami,
- pierwszych 20 gestów, jakie wykonuje osoba,
- i pierwszych 20 słów, które wypowiada.

Wygląd prowadzącego powinien budzić zaufanie poszczególnych członków grupy, sprawiać wrażenie rzetelności i kompetencji. Odbiorcy oczekują od prowadzącego profesjonalizmu, taki też wizerunek powinien on sobą prezentować.

Z komunikacją interpersonalną ściśle związany jest kolejny element warsztatu pracy prowadzącego, czyli umiejętność kierowania grupą. W klasycznych badaniach nad stylami kierowania (Gordon, 1995) wyodrębniono trzy podstawowe style: styl autokratyczny, demokratyczny i liberalny. Styl autokratyczny charakteryzuje się tym, że nauczyciel sam

ustala cel zadania wykonywanego przez uczestników, decyduje o tym, co grupa będzie robiła, decyduje o środkach do realizacji celu, przydziela zadania poszczególnym członkom grupy, krytykując wykonanie czynności, nie uzasadnia swoich ocen, posługuje się raczej karami niż nagrodami, nie dopuszcza możliwości wyboru zadania lub dyskusji.

W stylu demokratycznym nauczyciel: przedstawia grupie różne możliwości, a grupa sama decyduje o celu działania. Grupa decyduje o doborze środków użytych do osiągnięcia celu, w sprawach problematycznych nauczyciel przedstawia różne możliwości, a grupa decyduje o wyborze jednej z nich. Grupa przydziela zadania poszczególnym członkom. Oceny stawiane obiektywnie zawsze są uzasadniane. Prowadzący bierze czynny udział w pracach grupy, posługuje się raczej nagrodami niż karami.

Styl liberalny, niesłusznie czasami w literaturze nazywany antystylem, cechuje się tym, że nauczyciel pozostawia grupie decyzję o wyborze zadania, o doborze środków do realizacji, swobodę działania w przydzielaniu pracy członkom grupy, w sprawach spornych udziela rad, jeśli go ktoś o to poprosi, a sam w działaniach nie uczestniczy, wstrzymuje się także od wydawania ocen i komentarzy i nie wpływa bezpośrednio na przebieg lekcji.

Prowadzący zajęcia ruchowe powinni elastycznie dostosowywać styl kierowania do grupy, jej liczebności, dojrzałości,

stopnia skomplikowania zadania, swojej pozycji w grupie itp. Z pewnym uproszczeniem można przyjąć, że praca w młodszych grupach wymaga kierowania autokratycznego, a w starszych można zastosować styl demokratyczny lub liberalny.

Warto w tym miejscu wspomnieć o ważnym czynniku wpływającym na zastosowany styl kierowania grupą, czyli poziomie dojrzałości podopiecznych. Jest to wskaźnik, który istotnie różnicuje styl kierowania przez prowadzącego zajęcia. Jak podaje Hamer (Hamer, 1994), dojrzałość uczniów można ocenić według dwóch komponentów: kompetencji i motywacji. Poziom dojrzałości jest więc wypadkową tego, czy nasi podopieczni wiedzą i umieją wykonać elementy ruchowe (czy są kompetentni?) oraz czy chcą (czy są zmotywowani?).

Dojrzałość typu I wskazuje, że podopieczni mają wysoką kompetencję i wysoką motywację, czyli posiadają dużą wiedzę i umiejętności i chcą się uczyć. W pracy z takim zespołem powinien dominować styl liberalny. Należy zorganizować warunki do zajęć i nie przeszkadzać w samoorganizowaniu się grupy. W ten sposób uczestnicy biorą również na siebie odpowiedzialność za kształt zajęć i bardziej się w nie angażują. Dojrzałość II typu charakteryzuje się wysoką motywacją i niską kompetencją (uczniowie chcą się uczyć, ale niewiele potrafią). Wówczas efektywny jest styl demokratyczny, oparty na wspólnym

ustaleniu celów i sposobów ich osiągnięcia. Ważne jest partnerstwo, a kontrola ograniczona jest do niezbędnego minimum. Przy dojrzałości III typu występuje niska motywacja i wysoka kompetencja (dużo potrafią, ale nie chcą). W takim wypadku wskazany jest tzw. styl klubowy, który nie był wcześniej charakteryzowany, gdyż nie należy do głównego nurtu badań nad omawianym zjawiskiem. Polega on na nawiązaniu ciepłego bezpośredniego kontaktu z uczniem o obniżonej motywacji w celu ustalenia przyczyn jej obniżenia. Przyczyny takie często mogą leżeć po stronie prowadzącego (np. sposób komunikacji, poczucie humoru lub jego brak) lub po stronie uczestników (np. wyśmiewanie, etykietowanie lub obmawianie). W sytuacji kiedy uczestnicy prezentują niską motywację i niskie kompetencje (nie chcą i nie potrafią) mamy do czynienia z dojrzałością typu IV. W pracy z taką grupą najbardziej efektywny będzie autokratyczny styl kierowania. Prowadzący powinien jasno określić kryteria oceny lub rozliczenia z efektów, ustalić konkretny termin wykonania zadania, formę kontroli i sposób zaliczenia zadania.

Ważnym czynnikiem (Mika, 1998) decydującym o przyjęciu określonego stylu kierowania jest również rodzaj zadania, jakie stoi przed grupą. Jeśli zadanie jest jasne (nie ma o czym dyskutować, trzeba wykonać), wówczas właściwy będzie styl autokratyczny. Kiedy jednak zadanie stojące przed grupą jest niezbyt jasne (trzeba je przedyskutować, wyjaśnić) bardziej efektywny będzie styl demokratyczny.

Innym czynnikiem decydującym o doborze właściwego stylu kierowania grupą jest pozycja kierownika, nauczyciela. Jeśli jego pozycja jest wysoka (jest on autorytetem lub osobą lubianą) bardziej efektywny będzie styl autokratyczny. Podobna sytuacja zachodzi, gdy pozycja prowadzącego jest niska (ma niski autorytet) – właściwy będzie styl autokratyczny. W sytuacji kiedy pozycja prowadzącego jest średnia (ani wysoka, ani niska) bardziej efektywny będzie styl demokratyczny. Bardziej ogólny wniosek wynikający z tych rozważań jest taki, że prowadzący zajęcia (w tym ruchowe) powinni elastycznie dopasowywać styl kierowania grupą do poziomu dojrzałości uczestników zajęć oraz innych wyżej wymienionych uwarunkowań.

Trzecią umiejętnością prowadzącego zajęcia jest umiejętność motywowania

Fot. E. Demczuk

uczestników zajęć. Generalnie bardziej zmotywowani uczestnicy chętniej poddają się woli prowadzącego i pracują w sposób bardziej zaangażowany. Umiejętność motywowania uczestników zajęć należy do podstawowych kompetencji nauczycielskich.

Motywację dzieli się na (Dembo, 1997) trwałą (długoterminową) i nietrwałą (krótkoterminową) oraz wewnętrzną i zewnętrzną. Motywacja trwała charakteryzuje się tendencją do powracania do zadań i kontynuowania pracy nad nimi bez nadzoru czy kontroli prowadzącego. Motywacja krótkoterminowa określana jest jako „słomiany zapal”. Przy występowaniu motywacji wewnętrznej powodem podejmowania działań jest satysfakcja z wykonanego zadania, a w przypadku motywacji zewnętrznej motorem działania są nagrody, trofea lub inne zewnętrzne czynniki. Oczywiście najlepiej by było, gdybyśmy u naszych podopiecznych „wyrobili” motywację trwałą i wewnętrzną. Można to osiągnąć poprzez odpowiednio ustalony cel, sukces i informację zwrotną.

Czynnikiem wzmacniającym motywację jest odpowiednio postawiony cel przed grupą lub pojedynczym uczestnikiem działań. Cel powinien być: osiągalny, operacyjny, akceptowalny i konkretny. Aby cel motywował do działania, musi być w zasięgu możliwości ucznia. Cel zbyt odległy (nieosiągalny) będzie demotywujący. Z kolei cel wyrażony w kategoriach operacyjnych (spróbuj wykonać to zadanie w inny sposób) bardziej wzmacnia motywację niż cele ogólne (daj z siebie wszystko). Jeśli uda się prowadzącemu wspólnie z uczestnikiem zajęć ustalić cel, to taki akceptowany cel jest bardziej motywujący niż cel narzucony przez samego prowadzącego. Natomiast cel konkretny pozwala określić, jaki wysiłek trzeba włożyć w jego osiągnięcie.

Niezwykle istotnym czynnikiem wzmacniającym motywację jest sukces. Aby uczeń osiągnął sukces, nawet symboliczny, muszą być spełnione pewne warunki. Po pierwsze prowadzący musi zdiagnozować grupę pod względem umiejętności, poziomu wiedzy i motywacji. W grupach jednorodnych pod tym względem należy stawiać zadania w ten sposób, aby uczniowie mogli osiągnąć sukces. Natomiast w grupach o zróżnicowanym poziomie umiejętności i wiedzy należy różnicować stopień

trudności zadań dla poszczególnych uczniów, aby wszyscy mogli odczuć radość z wykonania zadania. Kolejnym zabiegiem prowadzącego jest stawianie indywidualnych zadań uczniom, ukierunkowanych na poprawę własnego wyniku (np. Komu uda się wykonać to zadanie lepiej/szybciej/dokładniej niż poprzednio?). Umożliwiamy więc osiągnięcie sukcesu na miarę własnych możliwości uczestnika zajęć.

Sukces można również osiągnąć poprzez budowanie u uczniów poczucia własnej skuteczności w wyniku obserwowania rówieśnika o podobnym poziomie umiejętności, z powodzeniem wykonującego jakieś zadanie (Skoro on to robi, to może ja też potrafię?). Niezwykle ważne jest także uświadomienie uczniom, że ciężka i systematyczna praca jest tak samo ważna, jak wrodzone umiejętności.

Informacja zwrotna to ostatni omawiany tu mechanizm, za pomocą którego możemy wzmacniać motywację. Jest to konkretna wiedza o wyniku pracy jednostki lub grupy, powstała na podstawie działania, służąca do modyfikacji kolejnych działań. Uzyskanie informacji o skuteczności naszego działania poprzez mechanizm sprzężeń zwrotnych ma bardzo dużą wartość motywacyjną. Skinner (Kurcz, 2000) podkreślał, że należy podawać informację bezpośrednio po wykonaniu zadania, jeśli ta informacja ma mieć jakąś wartość. Im dłuższy jest czas od wykonania zadania do uzyskania informacji zwrotnej, tym mniejszą wartość motywacyjną ma ona dla uczniów. Aby wpływała na motywację uczniów (Szalewski, 2003), powinna być pozytywna (należy zwracać uwagę na to, co uczeń robi dobrze) oraz konkretna (dająca szczegółową informację o wyniku jego pracy). Informacja zwrotna o kontekście negatywnym (Znowu źle zrobiłeś to zadanie!) nie tylko nie poprawia efektywności pracy, ale również odbija się na samoocenie uczestników zajęć.

Wydaje się, że im lepiej operujemy opisanymi powyżej narzędziami (komunikacja-kontrola-motywacja), tym łatwiejsza staje się praca w zawodzie nauczyciela, trenera czy instruktora. Uczestnicy zmotywowani do udziału w zajęciach, właściwie zarządzani i kierowani oraz dobrze informowani o oczekiwaniach prowadzącego będą lepiej współpracować i wykazywać

większe zaangażowanie w wykonywanie zadań. Przedstawiona triada umiejętności zawodowych w sposób istotny wpływa na efektywność działań prowadzącego zarówno w krótkiej, jak i w dłuższej perspektywie czasowej.

Słowa kluczowe: oddziaływanie nauczycieli na uczniów, komunikacja, kontrola, motywacja.

Bibliografia:

- Dembo M. *Stosowana psychologia wychowawcza*. Warszawa: WSiP, 1997.
- Fontana D. *Psychologia dla nauczycieli*. Poznań: Wydawnictwo Zys i S-ka, 1998.
- Gordon T. *Wychowanie bez porażek w szkole*. Warszawa: Instytut Wydawniczy PAX, 1995.
- Hamer H. *Klucz do efektywności nauczania*. Warszawa: Wydawnictwo Veda, 1994.
- Kurcz I. *Język i komunikacja* [w:] Strelau J. [red.] *Psychologia. Podręcznik akademicki*. T. 2. Gdańsk: Wydawnictwo GWP, 2000.
- Lachowicz L. *Porozumiewać się, aby się zrozumieć*. „Lider” nr 7-8/2000.
- Marek E. *Udział komunikacji w kształtowaniu klimatu społecznego klasy szkolnej*. „Życie Szkoły” nr 1/1997.
- Mieszalski S. *O przymusie i dyscyplinie w klasie szkolnej*. Warszawa: WSiP, 1997.
- Mika S. *Psychologia dla nauczycieli*. Warszawa: Wydawnictwo Akademickie „Żak”, 1998.
- Szalewski J. *Szkice z teorii i metodyki wychowania fizycznego. Motywacja i sposoby motywowania uczniów w procesie wychowania fizycznego* [w:] Kosiba G. [red.] *Podręczniki i Skrypty* nr 20/2003, Kraków: AWF.
- Szejnberg A. *Podstawy komunikacji społecznej w edukacji*. Wrocław: Wydawnictwo Astrum, 2001.

Dr Paweł Ochwat – wykładowca w Instytucie Nauk Społecznych Akademii Wychowania Fizycznego w Krakowie. Zainteresowania naukowo-badawcze:

wykorzystywanie zjawiska humoru w procesie nauczania i wychowania, dyscyplina i kontrola klasy w procesie dydaktyczno-wychowawczym, agresja wirtualna w środowisku szkolnym. Pracuje również jako nauczyciel w szkole gimnazjalnej i licealnej w Krakowie.

Ileż piękna w mojej Wieliczce

Dorota Nawalany

Anna Psujek

Przedsięwzięcie edukacyjne pt. „Ileż piękna w mojej Wieliczce” zajęło I miejsce w kategorii przedszkoli w X edycji regionalnego konkursu Małopolskiego Centrum Doskonalenia Nauczycieli „Kreatywny Nauczyciel”, pod honorowym patronatem Marszałka Województwa Małopolskiego.

Miasto Wieliczka jest miejscem, w którym kładzie się nacisk na rozwój dzieci poprzez propagowanie edukacji regionalnej. Działanie to podejmuje przez wiele lat Przedszkole nr 5 w Wieliczce im. Brata Alojzego Kosiby, stwarzając sytuacje służące ciągłemu rozwojowi przedszkolaków. Nasze działania przeprowadzane w przedszkolu zachęciły nas do wzięcia udziału w konkursie MCDN pt. „Edukacja regionalna w praktyce pedagogicznej”.

Jedną z ważnych aktywności dziecka jest jego poczucie przynależności do miejsca, wspólnoty, rodziny. Edukacja regionalna służy kształtowaniu osobowości i postaw. Już od najmłodszych lat dziecko w naszym przedszkolu poznaje to, co dzieje się w jego najbliższym otoczeniu.

Celem edukacji regionalnej jest zintegrowanie dzieci z ich rodzinnym środowiskiem i dziedzictwem kulturowym własnego miasta, wsi i okolic, z których pochodzą. Ważne jest zapoznawanie przedszkolaków z historią dziejów ojczystej ziemi, zachowanymi obiektami architektonicznymi, zabytkami kultury i pomnikami przyrody. W przedszkolu edukacja regionalna pozwala kształtować w dzieciach przynależność do historii i tradycji, co wpływa na kształtowanie ważnych umiejętności współżycia w danej społeczności, rozwijanie zachowań prospołecznych, zaszczepienie postaw tolerancji wobec innych ludzi, szacunku dla odmiennych kultur i zachowań.

Przedszkolaki powinny samodzielnie odkrywać własne związki z regionem, poznawać jego historię, legendy, obrzędy, tradycje i perspektywy rozwoju. Zatem edukacja regionalna jest bardzo ważnym czynnikiem kształtującym charakter i postawę młodego człowieka.

Podjęliśmy szereg działań, dzięki którym dziecko miało możliwość zgłębiania wiedzy na temat swojego regionu. Poprzez prowadzenie cyklicznych zajęć dydaktycznych związanych z edukacją regionalną dzieci zapoznały się z historią miasta i okolic. Wykonały metodą kolażu pracę plastyczną „Herb Wieliczki”. Zapoznały się ze strojem krakowskim damskim i męskim oraz tańcem regionalnym, brały udział w quizach i zabawach ludowych, przeglądały albumy i pozycje książkowe. Uczestniczyły w konkursie plastycznym „Skarby Wieliczki”.

Podczas wizyty w bibliotece przedszkolaki miały okazję usłyszeć historie i legendy związane z Wieliczką. Wielkim przeżyciem dla dzieci była wizyta w Muzeum Żup Krakowskich w podziemiach kopalni na głębokości 134 m. Tam przedszkolaków powitała z otwartymi rękoma księżna Kinga, która opowiedziała historię swojego życia: „Pierścień Świętej Kingi – jak sól trafiła do Wieliczki”. Również organizowana przez Urząd Miasta i Gminy Wieliczka wystawa zdjęć ze Światowych Dni Młodzieży zainteresowała przedszkolaków. Dzieci miały także okazję spotkania z lokalnymi ludowymi artystami. Oglądały zgromadzone obrazy i ekspozycje, a artyści przybliżali im historie powstałych prac.

Goszcząc w Muzeum Żup Krakowskich, przedszkolaki brały udział w warsztatach edukacyjnych „Kuchnia z solą i bez”, podczas których wykonały wielkie solniczki. Wycieczka do Muzeum Narodowego w Krakowie miała na celu pokazanie dzieciom, jak artyści postrzegali sztukę regionalną na przestrzeni lat. Zwiedzanie ekspozycji było inspiracją do stworzenia witraży i rzeźby z gliny. Okazją do rozwijania poczucia

przynależności do regionu było utworzenie kółka muzyczno-tanecznego. Podczas zajęć przedszkolaki uczyły się tańców regionalnych, piosenek, przyspiewek oraz gry na instrumentach do muzyki ludowej. Niecodzienną formą prowadzenia tych zajęć jest połączenie nowoczesności z folklorem poprzez grę na bum bum rurkach. Ciekawym doświadczeniem dla przedszkolaków był udział w zabawie andrzejkowej. Dzieci poznały staropolskie wróżby z wosku, przez co rozwijały świat wyobraźni, miały okazję usłyszeć przysłowia ludowe związane z andrzejkami, wzięły udział w zabawie tanecznej z przyspiewką ludową.

Aby ukorzenie w dzieciach tradycję świętowania Bożego Narodzenia, zorganizowaliśmy wspólne kolędowanie. Dzieci poznawały zwyczaje, wzmacniały swoją przynależność do tradycji i odkrywały potrzebę więzi rodzinnych. Warsztaty bożonarodzeniowe zgromadziły w naszym przedszkolu rodziców, którzy wspólnie ze swoimi pociechami wykonali świąteczne bombki choinkowe. Niecodziennym wydarzeniem w naszym przedszkolu było goszczenie Kapeli Mietniowskiej. Goście ubrani w stroje regionalne zagrali i zaśpiewali piękne polskie kolędy i pastorałki. W repertuarze nie zabrakło również przyspiewek ludowych. Przedszkolaki gościnie wzięły udział w Jarmarku Świątecznym zorganizowanym w Solnym Mieście, gdzie śpiewając pastorałki, umilały czas mieszkańcom Wieliczki.

Święta Wielkanocne w życiu naszego przedszkola to czas poznawania polskich tradycji ludowych. Dzieci wspólnie z rodzicami uczestniczyły w zajęciach, na których zostały wykonane palmy, pisanki i stroiki. Po zakończonych

warsztatach w holu przedszkolnym zorganizowana została wystawa ich prac.

Nasi podopieczni w okresie przedświątecznym mieli możliwość wyjazdu do Świątlicy Środowiskowej w Mietniewie, gdzie panie z Koła Gospody Wiejskich „Iskry Mietniowa” powitały dzieci opowieściami o tradycjach wielkanocnych naszego regionu. Przeprowadziły również warsztaty, podczas których dzieci rozwijały zainteresowanie sztuką ludową, poprzez dekorowanie tradycyjnych koszyczków wielkanocnych.

„Siuda Baba” jest jednym ze zwyczajów obchodzonych w przedszkolu. Dzieci miały możliwość uczestniczenia w konkursie plastycznym „Siuda Baba”. W jego ramach wzięły udział w wystawie prac pokonkursowych w Centrum Kultury i Turystyki w Wieliczce. Zaś Zamek Żup Krakowskich umożliwił nam podziwianie przepięknie wykonanych jacek solnych.

W przedszkolu zostały stworzone kącki regionalne Kącik Krakowski i Kącik Wielicki. Przygotowana z dużym rozmachem wystawa pokazuje piękno i tradycje naszego regionu. Zgromadzone eksponaty stanowią cenny materiał edukacyjny dla przedszkolaków. W kąciach mamy zarówno przedmioty związane z tematyką ludową, przyrodniczą, jak i górniczą.

Coroczną tradycją naszego przedszkola jest uroczyste spotkanie z górnikiem Kopalni Soli w Wieliczce. Dzieci miały okazję wysłuchać legendy „O złotym pierścieniu”, podziwiać odświętny strój galowy, czapkę górniczą, szpadę i odznaczenia, które górnicy otrzymują za długoletnią ciężką pracę w kopalni.

Ważną postacią wplecioną w historię

naszej miejscowości jest osoba brata Alojzego Kosiby, zwanego „apostolem dobroci”. Staramy się kontynuować jego misję, która głosi, że każde dziecko jest pełnowartościowym człowiekiem. Dzieci podczas ważnych uroczystości przedszkolnych odśpiewują hymn, który opowiada o życiu brata Alojzego. Podczas zajęć wychowankom została przybliżona postać patrona, oglądały film biograficzny „Braciszek” i brały udział w tematycznym quizie. Wzięły udział w wycieczce śladami brata Alojzego Kosiby, podczas której zwiedziły jego celę w klasztorze Ojców Reformatów.

Dzieci z naszego przedszkola miały niecodzienną okazję uczestniczyć w turnusie rehabilitacyjnym w Uzdrawisku Kopalni Soli Wieliczka. Przez trzy tygodnie dzielnie zjeżdżały w podziemia kopalni, aby uczestniczyć w zajęciach promujących profilaktykę zdrowotną. Wielkim wyzwaniem dla dzieci było zatańczenie krakowiaka oraz zaśpiewanie przyśpiewek dla kuracjuszy na zakończenie pobytu w sanatorium.

Przedszkolaki chętnie wykonywały ozdoby ludowe do konkursów i do dekoracji przedszkola. Prace były ekspozowane na gazetkach ściennych, wystawkach i na choince w holu. Wzięły udział w konkursie zorganizowanym przez Centrum Kultury i Turystyki w Wieliczce „Choińka z klasą”, na który wykonywały ozdoby zawieszone potem na drzewku na Rynku Głównym w Wieliczce.

Wychowankowie swoje miasto poznawali przede wszystkim poza terenem przedszkola, poprzez bezpośrednią obserwację. Nasze spacerowały na celu zapoznanie się z rodzinnym środowiskiem,

dziedzictwem kulturowym regionu, zachowanymi zabytkami architektonicznymi oraz pomnikami przyrody. Dzieci wzbogacały swoją wiedzę poprzez wyjscia do parku, zwiedzanie pomników i zabytków znajdujących się na terenie Wieliczki. Atrakcją dla dzieci była odnowiona stacja kolejowa i tężnia solankowa, ale największe zainteresowanie wzbudziła trasa turystyczna Kopalni Soli w Wieliczce. Przewodnik przybliżył dzieciom dzieje historyczne naszego miasta. Odwiedziliśmy sakralne miejsca, takie jak kościół św. Klemensa, klasztor Ojców Reformatorów oraz zabytkowy XV wieczny drewniany kościół św. Sebastiana.

Niecodziennym zadaniem dla dzieci była opieka nad zabytkowym pomnikiem, który znajduje się na Cmentarzu Komunalnym w Wieliczce. Przedszkolaki brały udział w wycieczkach krajoznawczych, poznawały środowisko naturalne, takie jak park, las, łąki, gospodarstwa wiejskie i agroturystyczne. Włączyły się w ogólnopolską akcję „Sprzątanie świata – mojej miejscowości” oraz „Dzieciaki sadzeniaki”. Brały udział w zajęciach przyrodniczych związanych z ochroną środowiska i ukazywaniem piękna polskiej przyrody. Stworzyły przyprzedszkolny ogródek kwiatowy, a w sali – kącik przyrodniczy. Poznawanie piękna i bogactwa przyrody własnego regionu pozwala budować postawy proekologiczne, uczy aktywnie i bezpiecznie spędzać czas w najbliższej okolicy.

Co roku w naszym przedszkolu jest organizowana rodzinna wycieczka z Wielickim PTTK. Zaprzyjaźniony z naszym przedszkolem pan przewodnik zawsze znajdzie nam w swojej ofercie ciekawą propozycję spędzenia wolnej soboty na łonie natury.

Ekscytującym wydarzeniem w przedszkolu, zarówno dla absolwentów, jak i nauczycieli, było zorganizowanie po raz pierwszy „Nocy absolwenta”. Efekty przerosły nasze oczekiwania. Organizując to przedsięwzięcie mieliśmy na celu pobudzić u dzieci przynależność do naszego miasta i przedszkola. Wspólne spotkanie stało się również okazją do wzmocnienia więzi między dziećmi. Gra terenowa „Ukryte skarby” dała możliwość pogłębienia i sprawdzenia wiedzy na temat naszego regionu. Absolwenci pierwszorzędnym odpowiadali na pytania i wykonywali zadania, które doprowadziły ich do ukrytego skarbu. Dzieci

Fot. D. Nawalany

chętnie dzieliły się swoimi doświadczeniami i wiadomościami na temat swojego otoczenia. Spotkanie to uświadomiło nam, jak ważna jest przynależność do grupy i środowiska lokalnego.

Piękno naszego regionu jest ukazwane corocznie podczas imprez okolicznościowych. Przedszkolaki z dużym przejęciem odtwarzają swoje role, płaśając wesoło do tańców ludowych, prezentując przyśpiewki.

Gotowanie i pieczenie to fascynująca podróż do świata smaków, zapachów i kolorów. Ciekawym zajęciem w przedszkolu jest organizowanie zajęć kulinarnych z dziećmi, podczas których mogą wykazywać się one samodzielnością i zaangażowaniem. Przyrządzając potrawy, przedszkolaki bazują na dawnych tradycyjnych przepisach kulinarnych, poznają przy tym kuchnię swojego regionu. Nie lada wyzwaniem dla dzieci był udział w warsztatach „Kuchnia z solą i bez”, gdzie za zadanie miały ukuścić kapustę.

Oryginalnym pomysłem była współpraca z przedstawicielkami Koła Gospodyń Wiejskich w Brzegach. Panie pięknie ubrane w ludowe stroje krakowskie przywitały gości chlebem i solą. Goszcząc w Domu Kultury, przedszkolaki poznały motywy sztuki ludowej i polskie tradycje pieczenia chleba.

W ramach projektu Erasmus+ w naszym przedszkolu gościliśmy wolontariuszy z całego świata. Niezapomnianym przeżyciem dla dzieci było pierwsze spotkanie. Różnorodność językowa nie była barierą dla dobrej zabawy. Podczas tych

zajęć poznaliśmy nowe zabawy, ale nie zabrakło również akcentów związanych z kulturą gości. Zadaniem dzieci było pokazanie im tradycyjnych zabaw i nauka piosenki „Krakowiacek”. Nasi goście poprzez częste wycieczki poznają lepiej naszą kulturę, obyczaje, historię, kuchnię oraz trudny język. Przedszkolaki są otwarte na nowe doświadczenia, przez co uczą się tolerancji. Rozwijanie postaw patriotycznych ściśle wiąże się z tożsamością kultury regionalnej.

W przedszkolu co roku odbywa się uroczysta akademicka, która jest okazją do spotkania z naocznym świadkiem ważnych wydarzeń – kombatantem i żołnierzem. Przedszkolaki w czasie zajęć poszerzają wiedzę o Polsce i regionie, zapalają znicze, składają kwiaty na grobach poległych za Ojczyznę. Obchody Święta Niepodległości stały się okazją do udziału w konkursach i quizach patriotycznych. Wychowankowie wystąpili w przeglądzie „Muzyka polskich kompozytorów w dziecięcych interpretacjach”. Wydarzenia związane z obchodami 100. rocznicy odzyskania przez Polskę niepodległości stały się inspiracją do wzięcia udziału w konkursie dla nauczycieli „Z wolności płynie radość, siła i nadzieja”.

Wielkim wyróżnieniem, jakie spotkało nasze przedszkole było zaproszenie do Warszawy na VI Przegląd Tańca i Piosenki Ludowej. Przygotowaliśmy choreografię tańców i przyśpiewek regionalnych. Przywitaliśmy zwyczajem górniczym gości zgromadzonych na widowni, a dzieci przebrane w stroje

górniczne godnie wnieśli herb Wieliczki. Byliśmy dumni, że mogliśmy zaprezentować krakowiaka – nasz piękny regionalny taniec.

Przedszkole to środowisko stwarzające możliwości wszechstronnego rozwoju dzieci. Dlatego czas pobytu dziecka w przedszkolu powinien być dla niego radosną przygodą poznawania siebie i świata. Wspólny wysiłek rodziców, nauczycieli, twórców kultury daje gwarancję wychowania mądrych, aktywnych przyszłych pokoleń, z głębokim szacunkiem do tradycji. Silne poczucie regionalnej tożsamości stanowi drogę prowadzącą do zakorzenienia dziecka w jego regionalnym środowisku.

Słowa kluczowe: edukacja regionalna, przedszkole.

* * *

Dorota Nawalany – nauczyciel wychowania przedszkolnego. Ukończyła studia podyplomowe „Rytmika i taniec w wychowaniu muzyczno-ruchowym dzieci”. Pracuje w Przedszkolu nr 5 w Wieliczce. Mama dwójki dzieci. Interesuje się tańcem, muzyką i sportem.

Anna Psujek – nauczyciel wychowania przedszkolnego. Pracuje w Przedszkolu nr 5 w Wieliczce. Ukończyła studia pedagogiczne na Uniwersytecie Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie. Mama dwóch chłopców. Lubi dalekie podróże i dobrą książkę.

Moja wieś

Jolanta Robak
Sylvia Windak

Przedsięwzięcie edukacyjne pt. „Moja wieś” zajęło II miejsce w kategorii przedszkoli w X edycji regionalnego konkursu Małopolskiego Centrum Doskonalenia Nauczycieli „Kreatywny Nauczyciel”, pod honorowym patronatem Marszałka Województwa Małopolskiego.

Nasze przedszkole znajduje się we wsi Mietniów w gminie Wieliczka koło Krakowa. Miejscowość sąsiaduje między innymi z wioskami: Chorągwica i Pawlikowice.

Rozśpiewane, roztańczone Przedszkole Regionalne w Mietniowie realizuje edukację regionalną poprzez poznanie regionu, w którym mieszkamy oraz nabywanie świadomości

własnej roli jako dziecka w środowisku społeczno-kulturowym

Inspiracją do realizacji różnych tematów z dziećmi w tym roku szkolnym była i nadal jest stała ekspozycja

w holu przedszkola płaskorzeźb uznano twórcy ludowego rzeźbiarza Kazimierza Idziego. Mieszkaniec Chorągwy w płaskorzeźbach postanowił zatrzymać wspomnienia o wsi, która przemija, a którą jeszcze pamięta z dzieciństwa i za którą bardzo tęskni. Bezpośredni kontakt z dziełami sztuki ludowej stał się okazją do rozmów na temat treści zawartych w płaskorzeźbach. Zdaniem artysty „płaskorzeźba pozwala uruchomić wyobraźnię odbiorcy i staje się czymś więcej niż zwykłą dokumentacją. To opowieść, która przywołuje wspomnienia z dawnych lat i ukazuje zwyczaje oraz codzienne prace wiejskiej ludności”. Życie na wsi ściśle związane było ze zmieniającymi się porami roku, nieustannie powtarzający się rytm jest kalendarzem prac domowych, prac na roli, świąt, obrzędów i tradycji, również chrześcijańskich.

W najbliższych okolicach, skąd uczęszczają do przedszkola dzieci, tkwi ogromny potencjał środowiskowy, który nieustannie odkrywamy. W przedszkolu jest wiele możliwości przeprowadzania zajęć związanych z regionalną tradycją kulturową. Kalendarz uroczystości przedszkolnych oraz ludowe obrzędy i coroczne zwyczaje są doskonałym przewodnikiem do planowania i organizowania aktywności dzieci. Każda zabawa sprawia dziecku przyjemność, a jednocześnie jest najlepszą formą uczenia się i zdobywania wiedzy i doświadczeń o otaczającym świecie. Rodzice i dziadkowie, którzy przyprowadzają i odbierają dzieci z naszego przedszkola, zatrzymują się na chwilę, wspominają i rozmawiają z dziećmi na temat treści zawartych w płaskorzeźbach. Dzieci dotykają drewna, oglądają i dostrzegają różne szczegóły.

Jak mówi artysta, drewno jest przyjemne, miłe w dotyku i dobre dla człowieka. Na rzeźbach pokazane są coraz rzadsze prace i zawody: „Wykopki”, „Kiszenie kapusty”, „Jarmark”, „Orka”, „Żniwa”, „Zwózka”, „U kowala”, „Po kołędzie”, „Sianie”, „Wielkanoc z kogutkiem”. Naszą wędrówkę po wspomnieniach rozpoczęliśmy od wycieczki do izby regionalnej pana Kazimierza. Dzieci poznały przedmioty codziennego użytku z odległych czasów, drewniane zabawki ludowe, maszyny rolnicze. Poznały warsztat pracy i zawód rzeźbiarza, który rzeźbi w drewnie i kamieniu. Miały możliwość przyjrzeć się i próbować rzeźbić w glinie

pod okiem artysty ludowego. Rozmawialiśmy o postępie w świecie technologii. Dziś pranie to jeden przycisk, a dawniej trzeba było przynieść wody ze studni albo studni, ręcznie na tarce szorować ubrania, płukać, wykręcać, czasem we dwoje, i długo suszyć, a w zimie rozwieszać nad piecem sznurki. Dziś żelazko parowe wyprostuje każdą tkaninę, a dawniej żelazko miało duszę i było ciężkie. Wizyta w izbie regionalnej pozwoliła wziąć do ręki dawne przedmioty codziennego użytku.

W każdym miesiącu prezentujemy, w holu przedszkola, płaskorzeźby z cyklu „Moja wieś” i „Cztery pory roku na wsi”. Stworzenie takiej wyjątkowej galerii jest okazją do kontaktu ze sztuką ludową w sposób bezpośredni, skierowany do dzieci, rodziców i każdego, kto odwiedza nasze przedszkole. Planujemy na koniec roku szkolnego zorganizowanie wystawy wszystkich płaskorzeźb i spotkanie artysty z rodzicami. Przygotujemy również prezentacje polskich zabaw ludowych i tradycji związanych z każdą porą roku.

LATO

„Plon niesiemy plon, z Bożej woli on...” Rok szkolny rozpoczynamy we wrześniu, kiedy kończy się lato i z pól zbierane są plony: zboże, warzywa, owoce – to wszystko, co trzeba zatrzymać jak najdłużej w piwnicach, spiżarniach i przyśiekach, aby w zimie było co jeść. „Zwózka” to tytuł płaskorzeźby, którą nawiązaliśmy do rozmowy o żniwach i zwożeniu snopków zboża do stodoły na młockę – obecnie zastępuje tę czynność kombajn.

Tradycją naszej okolicy są dożynki. Tradycja ta powoli nabiera innego charakteru. Zawsze na przełomie sierpnia i września uczestniczymy w naszej parafii we mszy świętej za coroczne plony. Przedszkolaki z rodzicami, zespołem regionalnym MIETNIOWIACY, Kołami Gospodyń Wiejskich z Chorągwy, Mietniowa i Pawlikowic, w strojach krakowskich, częstują kołaczami i chlebem przybyłych mieszkańców. Rozlega się śpiew piosenek związanych z obrzędem dożynkowym. To wydarzenie było inspiracją do poznania przez dzieci różnych rodzajów zbóż i mąki oraz wypieku „chleba naszego powszedniego”. Obok przedszkola znajduje się piekarnia, do której wybraliśmy się z dziećmi, aby zobaczyć, jak powstaje chleb, poznać zawód piekarza i wyrazić naszą

wdzięczność za pyszne bułeczki i pieczywo na przedszkolne śniadania. W przedszkolu pod zawodowym okiem kucharki podjęliśmy próbę upieczenia chleba. Była to okazja prowadzenia obserwacji, jak rośnie ciasto na drożdżach, jakie składniki są potrzebne. Dzieci ważyły produkty, poznawały różne sposoby ważenia, dowiadywały się, jak ważyło się dawniej, a jakie wagi stosujemy dziś. Wykonywaliśmy samodzielnie bułeczki, rogaliki, chlebki, i tak powstał sklep z pieczywem do wspólnych zabaw tematycznych. Dzieci przekonały się, że pieczenie chleba wymaga czasu.

JESIEŃ

„Wykopki” to tytuł kolejnej płaskorzeźby, którą dzieci podziwiali w przedszkolu. Zorganizowaliśmy wycieczkę do Grójowa, gdzie wraz z gospodarzami Folwarku Zalesie zorganizowaliśmy pieczenie ziemniaków. Wyjazd poprzedzony był cyklem zajęć i zabaw z „ziemniakami”. Podczas zabaw sadziliśmy „ziemniaki” – woreczki gimnastyczne w odległości stopy, przy tej okazji poznawaliśmy pojęcie miary, bo stopy mają różną długość. Była to okazja do rozmowy o tym, jak dawniej ludzie ze sobą sąsiadujący pomagali sobie nawzajem i wykopki trwały od świtu do nocy przez kilka dni, więc po dniach ciężkiej pracy wszyscy razem świętowali – palili ogniska i piekli ziemniaki.

Poznawaliśmy ziemniaki jako podstawowy produkt żywienia w naszej przedszkolnej stołówce: ziemniaki do obiadu, tłuczone, purée, frytki, sałatki i chipsy ziemniaczane. Ziemniaki jako materiał plastyczny do wykonywania pieczętów, ziemniak i jego wartość odżywcza, źródło witamin i minerałów w piramidzie zdrowego żywienia.

W Folwarku Zalesie znajduje się stała ekspozycja maszyn i urządzeń rolniczych wykorzystywanych na wsi. Dzieci miały możliwość wszystko zobaczyć na własne oczy, wsiąść na wóz drabinisty i do drewnianych sani, które ciągnęły konie, zobaczyć młockarnie, siasieki, motyki, cepy, brony, kołowrotki do przędzenia wełny, żarna do mielenia ziarna na mąkę, uprząże dla koni i inny sprzęt z minionych już czasów.

„Kiszenie kapusty” – tak brzmi tytuł kolejnej rzeźby artysty ludowego. Rzeźba ilustruje wiejską chatę, w której gromadziły się kobiety, szatkowały na szatkownicy kapustę, w innym kącie deptały

ją w glinianej lub drewnianej beczce. Po ustaleniu z kierownikiem żywienia w naszym przedszkolu codziennie do obiadu dzieci dostawały inny rodzaj kapusty w przyrządzonej z niej potrawie, najczęściej były to surówki z kapusty: białej, czerwonej, kiszzonej, gotowanej, brukselki, a nawet pekińskiej. Dzieci poznawały sposoby szatkowania kapusty obecnie używane i używane dawniej. Wykonywały działania matematyczne, dzieliły kapustę na połowę i na ćwiartki, poznawały walory zdrowotne tego warzywa oraz „deptały kapustę” podczas ćwiczeń gimnastycznych. Zobaczyły, jak działa najnowszy sprzęt gastronomiczny: szatkownica, która została zakupiona do przedszkolnej kuchni. Odmierzaliśmy czas szatkowania kapusty na szatkownicy ręcznej dla porównania z przedszkolną szatkownicą elektryczną.

Złota polska jesień to wyjątkowo piękna polska pora roku. Aby ukierunkować percepcję dzieci na piękno przyrody ojczystej i zmobilizować, w dzisiejszym zagonionym świecie, dzieci i rodziców do wspólnego spędzenia czasu na łonie natury, zorganizowaliśmy konkurs fotograficzny „Złota polska jesień”. Celem było wykonanie zdjęć dziecka w najbliższej okolicy, na tle cudownych barw jesieni. Rezultat był wspaniały a z prac konkursowych pod takim samym tytułem powstała w przedszkolu wystawa fotograficzna. Otwarcie wystawy towarzyszył wernisaż z udziałem dzieci, rodziców i członków komisji konkursowej. Każdy uczestnik konkursu otrzymał nagrodę i dyplom, a wszyscy zebrani spędzili miło czas przy owocowej herbacie, szarlotce, którą upiekły dziewczynki z grupy starszaków, i galaretce z owocami.

Przygotowanie przekąsek było okazją do rozmowy o działalności Koła Gospodyń Wiejskich i inspiracją do założenia w naszym przedszkolu Kółeczka Przedшкоlnych Gospoś. Dziewczynki wybrały swoją przewodniczącą i wspólnie planowały pracę, poznawały przepisy, wykonywały zadania zgodnie z instrukcją. Wzięły udział w spotkaniach z Kółkami Gospodyń Wiejskich w Chorągwiczy, w Mietniowie i w Pawlikowicach. Każde koło ma swoją specyfikę i charakter. W Mietniowie panie zaprezentowały swoje stroje z elementami wzorów regionalnych, zaprosiły nas do swojej kuchni w świetlicy środowiskowej. Dzieci poznały również sołtysa wsi Mietniów

panią Józefę Sosin, która opowiedziała o swoich zadaniach i roli w życiu całej wsi.

Mieszkańki Chorągwicy zapoznały nas z nagrodzonym produktem regionalnym, a są to CHORĄGWICKIE KAJPUSKI – pieczone pierożki z serem i miętą. Dzieci samodzielnie wałkowały ciasto ugniatały farsz i lepiły pierożki. W Chorągwiczy mieści się OSP i Dom Strażaka. Do przedszkola przybyli strażacy, aby opowiedzieć dzieciom o unikaniu zagrożeń pożarem i o tym, jak zostać strażakiem, po czym wspólnie z dziećmi wykonali ćwiczenia sprawnościowe, bo przecież ruch to zdrowie. W Pawlikowicach KGW w swoich szeregach ma panią sołtys – Zdzisławę, która słynie z umiejętności układania i deklamowania wierszy na każdą okazję. Również o naszym przedszkolu słyszeliśmy niejedną wiersz w wykonaniu dobrze znanej w okolicy i całej gminie Wieliczka poetki.

Muzyka polskich kompozytorów w dziecięcych interpretacjach

Tradycją naszego przedszkola są gminne, muzyczne i taneczne przeglądy dziecięcej twórczości. W tym roku w związku z obchodami 100-lecia odzyskania niepodległości zorganizowaliśmy gminny przegląd zabaw przy muzyce polskich kompozytorów. Każde przedszkole zapowiadało się na scenie w sali teatralnej w Pawlikowicach i prezentowało interpretację muzyki polskich kompozytorów – usłyszeliśmy utwory m.in: F. Chopina, St. Moniuszki, M. Lorenca, M. Ogińskiego, a także polskie melodie ludowe. Panie gospodynie z Chorągwicy i z Mietniowa zapewniły tradycyjny poczęstunek wszystkim uczestnikom przeglądu. Była to niezapomniana lekcja polskiej muzyki interpretowanej ruchem.

Poprzez taniec, inscenizacje ruchowe, tworzenie akompaniamentu muzycznego, opowieść ruchową, śpiew i prezentację poloneza - polskiego tańca narodowego - wszyscy uczestnicy mieli możliwość zachwycić się tym, co nasze - polskie, niepowtarzalne i piękne. W pracy z dzieckiem zabawa, muzyka i taniec to podstawowe formy organizowania procesu uczenia się, a dodatkowe walory to radość, jaka tym działaniom zawsze towarzyszy. Na scenie powstała dekoracja, w której pojawiły się polskie elementy, również ludowe, a zapis nutowy na pięciolinii był fragmentem hymnu polskiego - Mazurka Dąbrowskiego.

W listopadzie zorganizowaliśmy imieninowy bal. W polskiej tradycji 1 listopada jest wspomnieniem Wszystkich Świętych. Zwróciliśmy uwagę na imiona i ich znaczenie. Wszyscy obchodziliśmy swoje imieninowe święto poprzez zabawy taneczne przy muzyce oraz zapoznawaliśmy się z postaciami znanych lokalnych patronów. Święta Kinga to patronka wielickich górników. Poznaliśmy legendę o pierścieniu Kingi, który górnicy wykopali w bryle soli. Imieninowy bal stał się okazją do wykonania w każdej grupie wizytówek z imionami dzieci i wspólnych zabaw, co rozbudziło zainteresowanie czytaniem. W salach powstały imienne kąciki, a wizytówki stały się pomysłem na wspólne zabawy z czytaniem wg koncepcji I. Majchrzak.

4 grudnia do przedszkola w stroju galowym przybył konserwator przedszkola pan Jurek – emerytowany górnik Kopalni Soli w Wieliczce. Spotkanie z górnikiem stało się początkiem zainteresowania solnym miastem – Wieliczką. Bogactwem, które znajduje się pod ziemią i pięknym miastem – siedzibą powiatu wielickiego. Wycieczka i zwiedzanie Kopalni Soli w Wieliczce jest od trzech lat naszą wycieczką programową, w której uczestniczą dzieci sześciolatnie. W kopalni zwracamy szczególną uwagę na rzeźby w soli Stanisława Anioła – mieszkańca Mietniowa, artysty amatora, miłośnika kopalni.

ZIMA

Tradycje związane ze świętami Bożego Narodzenia w naszym przedszkolu mają szczególny charakter. Advent poprzedzony jest katarzynkami i andrzejkami – to tradycyjne święta, które związane były z wróżbami dla chłopców i dziewczynek. Potem czas oczekiwania na Boże Narodzenie. Podczas zajęć i warsztatów poznaliśmy symbolikę świąt, tradycje regionu krakowskiego oraz grupę kołędniczą Herody z Zielonek. W przedszkolu wykonywaliśmy lampiony, rozmawialiśmy o roratach i z lampionami spacerowaliśmy w przedszkolu wczesnym rankiem.

W tym roku postanowiliśmy ubrać choinkę w ozdoby z elementami stroju krakowskiego. Dzieci ozdabiały bombki kwiecistym materiałem, takimi jak spódnica krakowska, haftami – jak biała krakowska bluzka, cekinami – jak gorset i czerwono-białymi paskami materiału – jak spodnie krakowskie. Na czubku

choinki zawisła gwiazda wykonana ze wstążek i pawiego pióra, które są elementami czapki krakowskiej.

Wykonywanie ozdób poprzedzone było spotkaniem z członkami i przedstawicielami zespołu regionalnego MIETNIOWIACY w strojach krakowskich i wielickich. Kierownik zespołu, pani Maria opowiedziała dzieciom o działalności zespołu, który w 2020 roku będzie obchodził 70. jubileusz swojej działalności, opowiedziała o cechach charakterystycznych stroju krakowskiego, a dzieci, trzymając wykonane przez siebie bombki świąteczne, przykładały je do odpowiednich elementów stroju damskiego i męskiego i wskazywały podobieństwa. Z kulturą regionu związane są ogromne wartości. Tradycje regionalne nie rodzą się z dnia na dzień, składają się na nie wspólne przeżycia i działania, czasem pozornie drobne, ale jakże istotne dla wytworzenia więzi uczuciowej z domem rodzinnym i swoim regionem.

Wspólny obiad świąteczny dzieci i pracowników przedszkola to okazja do przeżywania czegoś, co integruje wszystkich, do zwrócenia uwagi na rangę świątecznej i wyjątkowej atmosfery rodzinnej, bo jak brzmią słowa znanej dzieciom i śpiewanej często piosenki: „Przedszkole drugim domem jest”. Kolejny raz, jak co roku, spotkaliśmy się razem, aby poznawać i próbować tradycyjne wigilijne potrawy. Kółeczko Przedшкоlnych Gospośi zorganizowało pokaz potraw wspólnie przygotowanych w poszczególnych grupach przedszkolnych. Każde dziecko otrzymało swoją łyżeczkę i miało możliwość degustacji potraw.

Tak jak dawniej całe rodziny i bliscy jedliśmy z jednego naczynia. Przedшкоlny Przegląd Kolęd Tradycyjnych z udziałem i przy akompaniamencie Kapeli Mietniewskiej był okazją, aby dzieci poznały kapelę ludową, instrumenty i ich brzmienie oraz aktywnie włączyły się w polską tradycję wspólnego śpiewania kolęd.

Dla przedszkolaków pan Kazimierz Idzi wykonał szopkę krakowską, która dołączyła do kolekcji w naszym przedszkolu z szopką wielicką z bryłkami soli i szopką wykonaną z drewnianych pniaków. Dla dzieci był to niezwykle prezent i możliwość poznania kolejnego rzemiosła. Przedшкоlny Orszak Trzech Króli powędrował w tym roku do krakowskiej szopki, aby złożyć dary, a nad drzwiami przy wejściu do przedszkola kredą zapisaliśmy inicjały trzech mędrców, zgodnie z lokalną tradycją, co oznacza, że w tym miejscu przyjęto Nowonarodzonego.

Jedną z wielu tradycji bożonarodzeniowych jest składanie sobie życzeń. Dlatego przedszkolaki z własnoręcznie wykonanymi kartkami poszły z życzeniami świątecznymi oraz noworocznymi do naszych sąsiadów: do piekarni, do sklepu pana Mirka, kawiarni *Milka* oraz do Szkoły Podstawowej im. Anny Iskry w Mietniewie.

Dla nawiązania jeszcze lepszych więzi i wzajemnych dobrych relacji z rodzicami, zaprosiliśmy ich do przedszkola i aktywnie włączyliśmy do przedstawienia „Boże Narodzenie w mietniewskim przedszkolu”. Była to niespodzianka. Mamusie wcieliły się w role aniołków, tatusiowie w role pasterzy i trzech

króli, losowo wybrani rodzice byli Świętą Rodziną, a dzieci przybyły pokłonić się Dzieciątku w strojach regionalnych z Wieliczki, Krakowa i Warszawy. Była to wspólna wspaniała zabawa teatralna. Następnie dzieci z rodzicami mieli za zadanie dokończyć pracę plastyczną. Tematem było dopełnienie szopki bożonarodzeniowej elementami charakterystycznymi dla naszego regionu: Mietniewa, Chorągwie, Pawlikowic, Wieliczki lub Krakowa. Z prac w przedszkolu powstała galeria, a dzieci nie ustawały w opowiadaniu o wspólnie spędzonym czasie z rodzicami podczas przedstawienia w przedszkolu i w domu przy wykonywaniu pracy plastycznej.

„Po kolędzie” – kolejna płaskorzeźba prezentowana w przedszkolu była pretekstem do poznania różnych znaczeń słowa „kolęda”. Na zakończenie okresu kolędowego, zgodnie z lokalną tradycją do święta Matki Bożej Gromnicznej, do naszego przedszkola zaprosiliśmy księdza proboszcza parafii, z którym 1 lutego, kolędowaliśmy przy choince. Spotkanie z księdzem Piotrem stało się okazją do rozmowy o Zgromadzeniu Księżych Michalitów, którzy w Pawlikowicach prowadzą dom dziecka, a kiedyś przed laty ich założyciel ksiądz Bronisław Markiewicz zgromadził wokół siebie ubogie dzieci i założył w Pawlikowicach szkołę i pracownię warsztatową, a przy parafii amatorski teatr im. Karola Wojtyły. Ze sceny teatru korzystamy do dziś – mamy możliwość prezentowania tu pracy dzieci i przedszkola.

Do przedszkola zaprosiliśmy również pana Stanisława Tatare, który współpracuje z teatrem amatorskim. Opowiadał on dzieciom o działalności teatru i scenografiach, które sam wykonał. Odbyły się razem z nim warsztaty teatralne. Dzieci przygotowywały różne scenki dramatyczne pod baczny okiem pana Stanisława. Otrzymaliśmy do przedszkola obraz Koszałka Opałka namalowany na płótnie.

W ramach obchodów 100. rocznicy odzyskania przez Polskę niepodległości zorganizowaliśmy pod hasłem: „Bo to nasz kraj, nasza ojczyzna” wspólne spotkania dzieci, rodziców i wszystkich grup działających w środowisku lokalnym. Rozpoczęliśmy uroczystą mszą świętą, podczas której chór tatusiów odśpiewał hymn Bogurodzica, a mamusie zaśpiewały psalm. Oprawą muzyczną był śpiew dzieci przy akompaniamencie

Dzień wsi, fot. R. Popiołek

Kapeli Mietniewskiej. W sali teatralnej pod kościołem w Pawlikowicach zgromadzili się rodzice i całe rodziny oraz grupy działające w naszym lokalnym środowisku. Na tę okazję został powołany chór żeński, który prowadził śpiew pieśni patriotycznych. Były to panie z Kół Gospodyń Wiejskich z Mietniowa, Chorągwy i Pawlikowic. Uroczystość rozpoczął polski taniec narodowy polonez w wykonaniu zespołu regionalnego MIETNIOWIACY, w szeregach którego tańczą absolwenci naszego przedszkola. Dzieci zaprezentowały tańce, zabawy ludowe oraz piosenki z regionu krakowskiego i wielickiego. Wspólnie do melodii kuranta z opery „Straszny dwór” St. Moniuszki dzieci tanecznym krokiem utworzyły flagę Polski z białą-czerwonymi elementami.

Dzień Babci i Dziadka to dla dzieci wyjątkowe święto oraz okazja do rozmów o rodzinie. Dziadkowie są dla swoich wnucząt skarbnicą wiedzy oraz ponadczasowymi wartościami, które przekazywane są z pokolenia na pokolenie. W tym roku uroczystość miała taneczny charakter i do wspólnego świętowania zaprosiliśmy również rodziców. Przygotowania do uroczystości trwały cały tydzień. Dzieci piekły ciasteczka, którymi częstowaliśmy zaproszonych gości, przygotowywały również prezenty podczas warsztatów plastycznych. Uśmiech i radość z rodzinnego spotkania trwała do późnych godzin wieczornych.

W lutym poznawaliśmy nasze okolicę, nasz region, w którym żyjemy. Zadaniem każdej grupy przedszkolnej było poznawanie wybranej społeczności lokalnej, a na zakończenie cyklu zajęć zaprezentowanie innym grupom zgromadzonej wiedzy i zorganizowanie w swoich salach tematycznych wystaw. Prezentacje dotyczyły: Mietniowa, Chorągwy, Pawlikowic, Wieliczki, Krakowa oraz społeczności przedszkolnej.

Podjęliśmy się tego zadania w różny sposób, w różnych grupach. Grupa I przez cały tydzień rozmawiała o Wieliczce, jej solnym uroku i bogactwach, legendach i postaciach, które można spotkać tylko w Kopalni Soli – Soliludkach. Grupa II poznawała społeczność mietniewskiego przedszkola, wspólnie wykonaliśmy makietę naszego przedszkola w wesołych kolorach. Grupa III podjęła próbę odkrycia potencjału Pawlikowic – miejscowości, gdzie od ponad 100 lat działa amatorski teatr, z którego często

korzystamy dzięki uprzejmości księży michalitów opiekujących się parafią pw. św. Michała Archanioła. Od niedawna na południowym wzgórzu ziemi michalitów rosną krzewy winogron, tzw. Winnica Wieliczka. Grupa IV zachwyciła się urokami Krakowa – dawnej stolicy Polski – i ze wzruszeniem odpowiadała na pytanie zawarte w piosence „Któż wypowie twe piękno Krakowie prastary...” Grupa V udała się do Chorągwy, aby przeprowadzić reportaż telewizyjny na temat wioski położonej w pobliżu masztu telewizyjnego, o który od lat spierają się mieszkańcy: czy jest w Mietniewie, czy w Chorągwie? Dzieci przeprowadziły wywiad środowiskowy z przedstawicielami grup tam działających, aby zachęcić do odwiedzenia Chorągwy. Pan Kazimierz Idzi zaprosił nas do swojej izby regionalnej. Wszystkie te informacje podała TV Chorągwa. Była to wspaniała zabawa tematyczna z udziałem wszystkich dzieci. Grupa VI zaprosiła wszystkich do Mietniowa, gdzie znajduje się przedszkole, które kultywuje i przekazuje z pokolenia na pokolenie lokalne tradycje ziemi podkrakowskiej.

Luty zakończyliśmy tłustym czwartkiem i pieczeniem w przedszkolu pączków i chrustu. Pachniało wszędzie! „Zapust jedzie drogą, zapust jedzie drogą, a z nim przebierańce” – inscenizując treści piosenki wspólnie z dziećmi, przebraliśmy się za „pokuśniaków” i radośnie zakończyliśmy okres karnawału. Dzieci przebrane za boćka, niedźwiedzia i koźkę ruszyły w tany, zgodnie ze słowami utworu.

Oprócz udziału w wycieczkach, różnych wydarzeniach i imprezach, dzieci zdobywały doświadczenie, a także prezentowały pracę przedszkola w konkursach oraz przeglądach o różnym zasięgu:

- W Małopolskim Przeglądzie Tańca Ludowego Krakowiacek 2018 „O krakowską czapkę”, za żywiołowego krakowiaka zajęliśmy I miejsce.
- W Małopolskim Przeglądzie Zabaw ludowych „O zielonego smoka”, za zabawę „Graj Graczyku” zajęliśmy II miejsce, a za prezentację krakowskiej zabawy „Chodzi róża po ganku” zdobyliśmy nagrodę publiczności.
- Podczas Gminnego Przeglądu Kolęd i Pastorałek zorganizowanego w Domu Kultury w Krzyszkowicach w gminie Wieliczka dzieci zaprezentowały kolędę z elementem polskiego tańca narodowego krakowiaka „Do

szopy Krakusy, hej do szopy” – zdobyliśmy I miejsce.

- W gminnym konkursie plastycznym w Wieliczce, zorganizowanym dla przedszkolaków – „Polska moimi oczami” – 5-letnia Maja zajęła I miejsce, a Marianna – wyróżnienie.

Rezultaty podjętych przez nas działań edukacyjnych to: poznawanie własnej miejscowości, tradycji lokalnych, obrzędów, zwyczajów, instytucji użyteczności publicznej i swojej roli w środowisku społecznym; podniesienie świadomości dotyczącej przynależności do rodziny, społeczności przedszkolnej oraz lokalnej; współpraca z artystami ludowymi oraz grupami działającymi w naszym regionie; uczenie postaw, zachowań prospołecznych przekazywanych z pokolenia na pokolenie, kształtowanie szacunku do przeszłości; uczestniczenie w życiu społeczności lokalnej, wydarzeniach, obrzędach i uroczystościach; współtworzenie kultury, kształtowanie świadomości regionalnej i postaw patriotycznych; prezentowanie i promocja działalności i pracy przedszkola, a także realizacja koncepcji rozśpiewanego, roztańczonego Przedszkola Regionalnego w Mietniewie.

Słowa kluczowe: tradycja, przywiązanie, regionalizm.

* * *

Jolanta Robak – absolwentka Akademii Pedagogicznej im. KEN w Krakowie, ukończyła studia magisterskie z zakresu pedagogiki przedszkolnej i wczesnoszkolnej. Autorka pracy magisterskiej na temat „Rozwój kompetencji muzycznych dzieci sześciolatków pod wpływem aktywności artystycznej”. Nauczyciel wychowania przedszkolnego z 30-letnim stażem. W 2019 roku otrzymała tytuł Kreatywnego Nauczyciela w konkursie organizowanym przez MCDN.

Sylwia Windak – ukończyła Akademię Pedagogiczną im. KEN w Krakowie na kierunku biologia oraz Podyplomowe Studia Kwalifikacyjne w zakresie pedagogiki przedszkolnej na Uniwersytecie Rzeszowskim. Autorka opracowania: „Rozwijanie pojęć matematycznych poprzez zabawy dydaktyczne”. Nauczyciel wychowania przedszkolnego z 10-letnim stażem. W 2019 roku otrzymała tytuł Kreatywnego Nauczyciela w konkursie organizowanym przez MCDN.

Co memu sercu bliskie..., czyli jak przedszkolaki świat poznają i swoją Małą Ojczyznę kochają

Iwona Duran

Elżbieta Ptak

Przedsięwzięcie edukacyjne pt. „Co memu sercu bliskie..., czyli jak przedszkolaki świat poznają i swoją Małą Ojczyznę kochają” zajęło III miejsce w kategorii przedszkoli w X edycji regionalnego konkursu Małopolskiego Centrum Doskonalenia Nauczycieli „Kreatywny Nauczyciel”, pod honorowym patronatem Marszałka Województwa Małopolskiego.

Jak uczyć dzieci szacunku do otaczającego świata, jak pomóc im zrozumieć związki między teraźniejszością a przeszłością, jak w końcu wyzwolić miłość do Ojczyzny – tej Małej i Dużej...? Poszukiwałyśmy takich rozwiązań, które będą inspirować dzieci, pobudzać ich wyobraźnię i twórczą aktywność, które będą wspomagać indywidualny rozwój każdego dziecka, a wszystko to z pomocą rodziny i w oparciu o współpracę ze środowiskiem lokalnym. „Najważniejsze jest, by gdzieś istniało to, czym się żyło. I zwyczaj. I święta rodzinne. I dom pełen wspomnień...” (A. de Saint-Exupéry).

„Tradycje nie rodzą się z dnia na dzień. To długie lata wspólnych przeżyć i działań, czasami pozornie drobnych, ale jakże istotnych dla wytworzenia silnej więzi uczuciowej z domem rodzinnym i swoim regionem” (www.oksir.gminaoswiecim.pl). Dlatego nasze działania rozpoczęłyśmy już w grupie trzylatków od tego, co dzieciom najbliższe, od **opowieści i historii rodzinnych**... Spotkania z babciami i dziadkami – bezcenne – to oni czytali maluchom przy różnych okazjach, przynosili albumy rodzinne, opowiadali o swoich zabawach z dzieciństwa, a nawet brali udział w przedstawieniach dla dzieci. Tak właśnie powstał teatr cieni do legendy „O orle białym...”. W sali przygaszone światło, dziadek czytający legendę, a na białym podświetlonym ekranie sylwetki rycerzy, orła... skupienie dzieci i ogromne wrażenia.

Rodzina – nieoceniona w kultywowaniu świątecznych tradycji. Wspólne

przygotowywanie jasełek, strojów, dekoracji i opowieści o tradycjach i zwyczajach. Rodzice dumni ze swoich dzieci podczas uroczystości w przedszkolu – czy to „Wigilijne tradycje”, czy Święto Niepodległości, po których jeszcze przez wiele tygodni można było usłyszeć podczas spontanicznej zabawy albo koledy, albo np. hymn Polski... Wspólnie organizowaliśmy konkursy, kiermasze, warsztaty.

Gościliśmy babcię Amelki, gdy w przedszkolu zorganizowaliśmy Dzień Chleba – opowiadała nam, jak wielki szacunek należy mieć do chleba i jak wiele serca i ciężkiej pracy trzeba włożyć, by upiec bochenek. Oczywiście sami mogliśmy spróbować taki chleb zrobić, a potem degustowaliśmy jego różne rodzaje.

Piekliliśmy pierniczki na choinkę, robiliśmy ozdoby, a nawet sami ozdabialiśmy metodą decoupage świece bożonarodzeniowe. A na Wielkanoc – baranki z masy solnej, pisanki, kurczaczki i króliczki z ciasta drożdżowego. A wszystko to według własnych pomysłów z naszymi paniami i rodzicami. Zorganizowaliśmy konkursy na „Tradycyjne ciasto bożonarodzeniowe”, „Najbardziej polski piernik” czy „Prawdziwą wielkanocną babkę i babeczkę”, a 100-lecie odzyskania przez Polskę niepodległości uświetniły ciasteczka patriotki w biało-czerwonych barwach. **Kulinarnych inspiracji** szukaliśmy wszędzie, a zabawy w piekarzy i kucharzy bardzo się nam podobały – zostały nawet uhonorowane tańcem „Smakowite rewolucje”.

Małymi kroczkami – od tego, co dzie-

ciom najbliższe i proste – ja, moja rodzina, moi koledzy, przedszkole – zaczęliśmy **„wędrówki” poza nasze mury**... pobliski park, wiewiórki, przyroda, zaprzyjaźniona szkoła podstawowa, osiedlowy dom kultury, biblioteka, klub seniora oraz imprezy organizowane przez środowisko lokalne – przeglądy twórczości dzieci, pikniki na Plantach Miśtrzejowickich. Nasz cel – to oczywiście szeroko rozumiany sukces dziecka osiągnięty podczas „codziennych i niecodziennych” dni w przedszkolu.

Wizyty w zaprzyjaźnionych szkołach podstawowych to wymiana doświadczeń, to prezentacja swoich umiejętności, to zdobywanie nowej wiedzy. My zaprezentowaliśmy swoje przepiękne jasełka, a starsi koledzy „Tradycje świąt” – tak nam się spodobało, że te wizyty stały się tradycją. Gościliśmy się z okazji Wielkanocy, Dnia Niepodległości czy powitania wiosny. Wspólnie robiliśmy dekoracje, wspólnie śpiewaliśmy hymn...

Potem przyszedł czas na **wycieczki te bliższe i te dalsze**. W niewielkiej miejscowości Gruszów przywitała nas gospodyni – pani Władzia, która z tak wielkim zaangażowaniem opowiadała nam o najcenniejszym złocie, jakie możemy znaleźć – o ziarnku pszenicy. I zanim sami z tego „złota” upiekliśmy chleb, to mieliliśmy zboże na mąkę w żarnach, zagniataliśmy ciasto i formowaliśmy bochenki. W gospodarstwie mieliśmy okazję zobaczyć, jak pracuje się w polu, jak rosną warzywa i jak należy je zbierać – dlatego sami kopaliśmy ziemniaki, wyrzaliśmy marchewkę. Byliśmy w stodole, stajni, a nawet w tartaku. Więk-

szość dzieci wszystko to widziały po raz pierwszy, dlatego były to dla nich niecodzienne i niesamowite doświadczenia, a wszystko przekazywane przez gospodarzy z ogromnym szacunkiem dla pracy ludzi, zwierząt i otaczającej przyrody.

Kolejnym miejscem, które odwiedziliśmy, był skansen, gdzie sztuka ludowa oczarowała nas swoimi kolorami i wyjątkowością. Tu w starych wiejskich chatach mogliśmy oglądać sprzęty, dekoracje i zabawki, jakimi kiedyś bawiły się dzieci, tu zobaczyliśmy pracę garniarza i sami próbowaliśmy kręcić garncarskim kołem. Tu znowu towarzyszyła nam przyroda – piknik w starym sadzie i zabawy na świeżym powietrzu dostarczyły nam mnóstwo radości.

Bardzo inspirującym miejscem okazało się kolejne gospodarstwo, które odwiedziliśmy, a nazywało się ono tak jak nasza grupa – „Pszczołki”. To miejsce okazało się również skarbnicą tradycji, historii i kultury naszego regionu. Tu zdobyliśmy mnóstwo wiedzy na temat życia pszczoł, próbowaliśmy miodu, zbieraliśmy owoce w sadzie, by potem piec pyszne rogaliki babci Danusi. Posileni pysznościami wkroczyliśmy do królestwa gospodarza. Pan Stanisław w stroju kosyniera, w krakowskiej czapce z pawim piórem zaprosił nas najpierw do sali, w której stały stare drewniane ławki, leżały gęsie pióra i stały kałamarze z atramentem i gdzie mogliśmy sami sprawdzić, czy umiemy pisać gęsim piórem. Potem posłuchaliśmy opowieści o „Panu Tadeuszu”, oglądając malowidła przedstawiające ten utwór. Nie wszystko rozumieliśmy, ale jedno było pewne – to była opowieść o Polsce. Aż w końcu dotarliśmy do wielkiej sali, gdzie znajdowa-

ła się wielka makieta opowiadająca o bitwie pod Racławicami, słuchaliśmy – kto to był kosynier, kim był Kościuszko i że to wszystko działo się tu bardzo blisko... To niesamowite – odwiedziliśmy to miejsce z cztero- i pięcioletkami – bałyśmy się, że to będzie za trudne, może nudne, a tu niespodzianka... przedszkolaki słuchały opowieści pana Stanisława w ciszy i skupieniu, a potem pytały i pytały... ciekawe najmniejszych szczegółów.

Mieliśmy także okazję do odwiedzenia Izby Leśnej i pana leśnika w Puszczy Niepołomickiej. To miejsce, które uświadomiło nam, jak ważne jest życie w harmonii z otaczającym nas światem roślin i zwierząt. Zobaczyliśmy, jak niedaleko od naszego wielkiego miasta znajduje się piękna puszcza, która ma swoje tajemnice i bogactwa. Oczywiście nie zabrakło zabaw edukacyjnych na łonie natury – przygotowanych specjalnie dla najmłodszych.

W swoich wędrówkach dotarliśmy także do bardzo charakterystycznego miejsca naszego regionu, innego niż wszystkie – gdy padło pytanie, skąd się bierze sól, której używamy do potraw, ale także do tworzenia aniołków czy baranków z masy solnej – wiedzieliśmy, że przyszedł czas na wizytę w **Kopalni Soli w Wieliczce**. Poznanie legendy o królowej Kindze, poszukiwanie pierścienia i słuchanie opowieści Skarbnika wywarło na nas wielkie wrażenie, a to, że ściany i podłoga są z soli, sprawdziliśmy osobiście zmysłem smaku.

Warto wspomnieć tu także, jak bardzo ważne są w edukacji regionalnej wszelkiego rodzaju **działania ekologiczne**, bo przecież chcemy żyć w pięknym, czystym i zadbanym otoczeniu.

Zatem sadzimy cebulki kwiatów i rośliny wokół przedszkola, dbamy o czystość otoczenia, „sprzątając świat”, o czystość wody, biorąc udział w warsztatach organizowanych przez Wodociągi Krakowskie, uczymy się segregować śmieci, odwiedzając MPO Barycz. Współpracując z Przedszkolem nr 177, wzięliśmy udział w konkursie ekologicznym „Zagraj w zielone”, gdzie zdobyliśmy I miejsce, a w bibliotece Klubu Kuźnia w krainie nazwanej Książkolandia spotykaliśmy bohaterów książek, ich przygody, ale także nasze tradycje, kulturę i historię. Uczestniczyliśmy w warsztatach „Zielone drzewo” czy „Tradycje wielkanocne”.

Przez kolejne lata pobytu w przedszkolu poznawaliśmy nasze piękne, pełne zabytków i wspaniałych miejsc miasto **Kraków**. Rozpoznawanie charakterystycznych symboli, budowli czy opowieści nie sprawiało nam trudności. Już czterolatki rozpoczęły od tego, co, bardzo intrygowało – od tańca i piosenki. Wspólnie z paniami przygotowaliśmy krakowiaka, którego 11 listopada mogli podziwiać nasi rodzice i zaproszeni goście. Dzieci wspaniale poradziły sobie z figurami tańca, a stroje krakowskie, w które ubrane były i dzieci i panie, dodały nam pewności siebie. Potem przyszedł czas na kolejne tradycje i uroczystości.

Dzięki współpracy z Muzeum Historycznym Miasta Krakowa mogliśmy wspaniale przygotować się do pochodu Lajkonika. Na początek gościliśmy w przedszkolu przedstawicieli orszaku Lajkonika, poznaliśmy jego strój, mogliśmy go przymierzyć, zatańczyć, a na koniec były warsztaty, na których uczyliśmy się, jak zrobić lajkonikową czapkę na pochód. To były niezapomniane przeżycia i wrażenia. Bardzo ważną sprawą był nasz udział w konkursie na szopkę krakowską, wspólnie tworzyliśmy konstrukcję, szukaliśmy odpowiednich materiałów, robiliśmy figurki i dekoracje i... 6 grudnia całą grupą zawieźliśmy naszą szopkę na Rynek Krakowski, gdzie była podziwiana wśród innych niesamowitych dzieł.

I tak zaczęliśmy poznawać Kraków „na żywo” – spacerować po rynku, zabytki, legendy i poszukiwanie np. noża, od którego zginął budowniczy wieży mariackiej... Na **wzgórzu wawelskim** dotarliśmy spacerkiem wzdłuż Wisły, odwiedziliśmy smoka, by trafić do komnat królewskich, gdzie siedząc na posadzce, wśród

Fot. I. Duran

arrasów, słuchaliśmy kolejnych legend związanych z tym miejscem. Warto tu wspomnieć, że mieliśmy też okazję spotkać ludzi z różnych krajów, a nasza pani przewodnik przedstawiła nas Węgrom i Anglikom – słuchaliśmy ich języka na żywo. Następnym miejscem było Muzeum pod Rynkiem, gdzie najbardziej spodobała się nam przekupka krakowska... z jajkami.

Poznając historię smoka, krakowskich gołębi czy głów wawelskich, poznawaliśmy **historię naszego miasta**. Gdy potrafilismy już znaleźć Kraków na mapie, zaczęliśmy poznawać Polskę. Wykorzystując nowoczesne metody pracy z dziećmi, takie jak kodowanie, „przepłynęliśmy” na ludowo całą Wisłę, poznaliśmy symbole miast, tańce i stroje ludowe. Metoda ta okazała się bardzo atrakcyjna dla dzieci, odczytywanie kodów, działanie na macie z konturem Polski – to było to.

Natomiast cały 2018 rok to obchody **100-lecia odzyskania przez Polskę niepodległości** – okazja do wspólnych działań twórczych, dlatego były Urodziny Niepodległej w Przedszkolu nr 144, gdzie nasz plakat zdobył I miejsce, był Taniec dla Niepodległej, i nie tylko. Nie tylko, bo prezentowaliśmy go większej widowni – dzieciom z przedszkoli dzielnicy XV na przeglądzie artystycznym, paniom w Klubie Seniora. Nasz taniec w przepięknych ułańskich

strojach wykonany do pieśni „Ułani, ułani...” wywoływał zachwyt i radość, a wspólne śpiewanie pieśni patriotycznych wzruszało.

Patriotyzm to poważne słowo, a my wkraczaliśmy w wartości, które niesie, małutkimi kroczkami – od poznawania symboli narodowych u maluszków, poprzez zaproszenie uczniów klasy mundurowej, którzy ze sztandarem i śpiewem na ustach uświetnili uroczystość poświęconą naszej Ojczyźnie, aż po wieczornicę, gdzie przy blasku świec, ognisku, w atmosferze zadumy dzieci wspólnie z rodzicami słuchały opowieści wojennych o żołnierzu z pomnika. Okazało się, że nic nie było za trudne, za poważne, wystarczyło przygotować dzieci, zintegrować je z rodzicami, by wtuleni w ich ramiona odczuli, jak ważne to są chwile. Kształtując takie postawy i wartości, otwieramy się na świat.

Biorąc udział w akcjach UNICEF-u, nie tylko nauczyliśmy się, jak pomagać, ale poznawaliśmy inne miejsca na ziemi, ludzi tam mieszkających, ich kulturę i życie – tak inne od naszego. Podobnie odwiedzając „Wioski świata”, mogliśmy poprzez zabawę „odwiedzać” ciekawe miejsca. A że uwielbiamy rysować i tworzyć, to braliśmy udział w międzynarodowym konkursie plastycznym we Włoszech, innym razem narysowaliśmy także mnóstwo wielkanocnych kartek, z pomocą pani napisaliśmy list i wysłali-

śmy do Watykanu, do papieża Franciszka i... oczywiście dostaliśmy odpowiedź. Jest to dowód na to, że nasze działania pozwalały dzieciom nabyć umiejętności umożliwiające zaprezentowanie swojego miejsca zamieszkania, swojego otoczenia i samych siebie innym, jak na pikniku na „Pożegnanie lata”.

Wierzmy, że uświadomienie dziecku, że jego naturalne środowisko, rodzina, społeczność lokalna, ojczyzna to wielkie wartości da mu poczucie bezpieczeństwa i naturalnej przynależności. Dzieci z natury otwarte na nowe doświadczenia uczą się szacunku do doświadczeń przeszłych i teraźniejszych pokoleń. Wiedzą, że wszystkie te wartości to skarb, a „**Twoje serce jest tam gdzie twój skarb. Musisz odnaleźć ten skarb, aby wszystko nabrało sensu**” (P. Coelo).

Słowa kluczowe: region, ojczyzna, tradycje, wychowanie przedszkolne.

Iwona Duran i Elżbieta Ptak – nauczycielki wychowania przedszkolnego z tytułem Nauczyciela z Pasją, laureatki konkursu „Kreatywny Nauczyciel”, organizatorki warsztatów dla dzieci i rodziców, autorki licznych artykułów.

Ekologiczna Ścieżka Edukacyjna w Ogrodzie dla Motyli

Maria Nowak

Przedsięwzięcie edukacyjne pt. „Ekologiczna Ścieżka Edukacyjna i Ogród dla Motyli” zajęło I miejsce w kategorii szkół w X edycji regionalnego konkursu Małopolskiego Centrum Doskonalenia Nauczycieli „Kreatywny Nauczyciel”, pod honorowym patronatem Marszałka Województwa Małopolskiego.

Natura zawsze jest zdolna dać dużo tym, którzy pragną ją zrozumieć” (Zofia Gerlach) – to słowa, które każdy z nas powinien zapamiętać. Nauczyciel powinien przekazywać tę ważną myśl swoim uczniom,

aby mogli ją urzeczywistnić. Właśnie z potrzeby edukacji w dziedzinie ekologii zrodził się mój pomysł, aby wspólnie z uczniami stworzyć projekt unikatowy dla ochrony przyrody i służący zarazem lokalnej społeczności. Zrealizowana na

krakowskich Wzgórzach Krzesławickich „Ekologiczna Ścieżka Edukacyjna w Ogrodzie dla Motyli” ma za zadanie nie tylko uczyć dzieci i młodzież zaangażowania oraz szacunku do przyrody, ale także służyć kolejnym pokoleniom

i przyczyniać się do zrozumienia potrzeby ochrony środowiska.

„Ogród dla Motyli” to wyjątkowe miejsce znajdujące się na terenie Szkoły Podstawowej nr 129 im. Kornela Makuszyńskiego w Krakowie, w dzielnicy Nowa Huta. Projekt ten stworzony został z myślą o motylach i innych owadach zapylających, zamieszkujących teren miasta Krakowa, ze szczególnym uwzględnieniem zagrożonych wyginięciem gatunków motyli z łąk nowohuckich. Na tym obszarze żyją bowiem aż dwa zagrożone gatunki motyli (modraszek telejus i modraszek nausitous), które należy otoczyć szczególną ochroną.

Motyle to owady niezwykle ważne dla przyrody i całej ludzkości. Podobnie jak pszczoły pomagają zapylać kwiaty, a gąsienice motyli stanowią ponadto pokarm dla zwierząt drapieżnych. Motyle biorą udział w utrzymywaniu równowagi biologicznej w przyrodzie, a dla nas ludzi są zwiastunem wiosny i doskonałym przykładem piękna przyrody. Niestety, przez nierozsądną działalność człowieka wiele z nich jest zagrożonych wyginięciem. Główną przyczyną tego niebezpieczeństwa jest gęsta zabudowa miast, mało rabat kwiatowych, stosowanie środków chemicznych do nawozu pól i łąk, a także mała różnorodność gatunkowa sadzonych w miastach roślin.

Właśnie z tych powodów podjęliśmy działanie mające na celu pomoc tym pięknym kolorowym owadom przetrwać w wielkim mieście. Utworzyliśmy więc przy szkole nasz wymarzony ogród, który stanowi zarazem azyl dla motyli. Całoroczną opieką nad ogrodem i pielęgnowaniem roślin zajął się prężnie działający 15-osobowy zespół uczniów o nazwie „Eko-Kornelowcy”, z którym spotykam się raz w tygodniu podczas zajęć

koła ekologiczno-przyrodniczego. W razie potrzeby urządzamy także spotkania po lekcjach i organizujemy różne akcje, aby promować prawidłowe postawy ekologiczne wśród uczniów szkoły, dzieci z osiedlowych przedszkoli i mieszkańców dzielnicy XVII. Informujemy lokalne społeczeństwo, jak należy zadbać o piękno naszej natury i jak ją chronić.

Motyle to owady niezwykle ważne dla przyrody i całej ludzkości

Edukację w zakresie ochrony ginących i zagrożonych wyginięciem gatunków motyli rozpoczęliśmy od przeprowadzenia kampanii informacyjnej. W tym celu opracowaliśmy ulotkę i wykonaliśmy plakaty. Następnym krokiem było zaprojektowanie i wykonanie makiety naszego wymarzonego przyшкольного ogrodu. Uczniowie, pracując w grupach, projektowali ogród, a następnie wspólnie wybraliśmy najciekawsze pomysły. Tak powstał projekt ogrodu dla motyli, który został zrealizowany dzięki współpracy z profesjonalistami Zieleni Miejskiej.

Motyle dzięki wielu naszym staraniom zagościły w ogrodzie na stałe, a wszyscy uczniowie oraz przychodzący goście mogą obecnie cieszyć się ich wyjątkową urodą. Na terenie ogrodu, oprócz jabłoni, czereśni i lip, znajduje się rabata kwiatowa. Rosną u nas bułdaje, jeżówki, krwawniki, lawendy i kocimiętki. Postawione zostały także specjalne domki dla motyli, które stanowią miejsce do rozmnażania i rozwoju tych owadów i przyczyniają się do zwiększenia ich populacji w naszej okolicy. W ogrodzie znajduje się też piękna

kolorowa łąka z roślinami dla motyli i innych zapylających owadów. Łąka powstała dzięki zasianiu odpowiednich gatunków roślin wabiących swoim nektarem owady. W tak pięknym ogrodzie dzięki finansom z Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Krakowie mogliśmy utworzyć ścieżkę ekologiczno-dydaktyczną z przystankami edukacyjnymi.

Znajduje się tu siedem przystanków z dwustronnymi tablicami informacyjnymi, które opisują formy ochrony przyrody w Polsce, gatunki drzew iglastych i liściastych, rośliny polskiej łąki, gatunki chronionych motyli i gatunki zagrożonych nowohuckich motyli. Jednym z przystanków ścieżki jest też tablica dydaktyczna do prowadzenia warsztatów związanych z segregacją odpadów (z osią czasu ich rozkładu), połączona z koszami do ich rozdzielania. W ogrodzie uczniowie uczą się, jak sadzić i pielęgnować rośliny, a także obserwują zmiany zachodzące w przyrodzie w ciągu roku. Na terenie obiektu znajduje się mała infrastruktura – sześć ławek oraz dziesięć koców piknikowych zachęcających do prowadzenia ciekawych zielonych lekcji, warsztatów, obserwacji z zakresu przyrody, biologii, ekologii, plastyki i innych przedmiotów.

Ścieżka to również miejsce, które służy wzmocnieniu więzi lokalnej społeczności. Sprzyja ona integracji dzieci z sześciu pobliskich przedszkoli i szkolnej młodzieży, która bierze udział w organizowanych warsztatach i piknikach ekologicznych. Jest to także przestrzeń dogodna dla rodzin z dziećmi, chcących spędzić razem czas na świeżym powietrzu.

Aby zachęcić mieszkańców dzielnicy XVII do odwiedzania naszego ogrodu, stworzyliśmy także kampanię reklamującą w lokalnym środowisku to wyjątkowe miejsce. 27 kwietnia 2018 roku do ogrodu zaprosiliśmy dzieci z dzielnicowych przedszkoli na wspólny piknik ekologiczny z okazji Dnia Ziemi. Bohaterem imprezy był oczywiście motyl. W pikniku wzięło udział 6 dzielnicowych przedszkoli. Dzieci z każdego przedszkola mogły posadzić swoją roślinę (tuję), a następnie wziąć udział w warsztatach i konkursach ekologicznych. Następnym punktem imprezy był owocowy poczęstunek oraz zabawy integracyjne. Dzieci uczestniczące w pikniku obdarowane zostały książeczkami

Ścieżka eko, fot. M. Nowak

edukacyjnymi i kolorowymi balonowymi motylami wykonanymi przez starszych kolegów. Piknik ekologiczny przygotował zespół Eko-Kornelowców i uczniowie klasy VIIA pod opieką nauczycieli z naszej szkoły.

W ramach omawianego projektu zorganizowaliśmy także dzielnicowy konkurs o motylach, przeprowadzony w trzech kategoriach. Pierwszą z nich był konkurs plastyczny pt. „Mój motyl” dla dzieci z osiedlowych przedszkoli oraz drugiej kategorii wiekowej uczniów z klas I-IV. Trzecią kategorię stanowił konkurs na prezentację multimedialną pt. „Polskie motyle”, skierowaną do uczniów z klas V-VII. Spośród wszystkich 200 nadesłanych prac plastycznych i 35 prezentacji, profesjonalne jury (pracownicy ASP) wybrało po 5 laureatów w każdej kategorii. Wręczenie nagród odbyło się podczas kolejnej organizowanej przez nas uroczystości, a więc festynu ekologicznego, który odbył się 8 czerwca 2018 roku z okazji Światowego Dnia Ochrony Środowiska. Zaangażowanie dzieci i młodzieży, ich kreatywność i pomysłowość zachwyciło nie tylko jury konkursu, ale też wszystkich uczestników uroczystości, ponieważ prace konkursowe dzieci

i młodzieży ozdobiły scenę koncertową festynu. W imprezie wzięły udział zaproszone przedszkola, szkoły, mieszkańcy dzielnicy XVII w Krakowie oraz władze dzielnicy, przedstawiciele instytucji i sponsorzy wydarzenia, którzy ufundowali nagrody dla dzieci oraz owocowy poczęstunek.

Punktem kulminacyjnym naszego projektu był wspomniany festyn, który zorganizowałam wraz z innymi nauczycielkami w pobliskim parku Zielony Jar. Uroczystość rozpoczęła się od występu tanecznego uczennic klasy VII – pięknym lirycznym obrazkiem z Kraju Kwitnącej Wiśni. Występ promował sztukę czerpania mocy z natury tak, by „zakwitła w naszym życiu i naszym sercu zielona gałązka”. Motywem przewodnim i bohaterem uroczystości był oczywiście motyl. Ponad 60 uczniów z klas I-IV przebranych w bajecznie kolorowe stroje utworzyło na scenie paradę motyli. Paradzie tej towarzyszyła informacja o polskich motylach.

Kolejnymi punktami uroczystości były: inscenizacja teatralna „Jak motyl rozmawia z pszczołami”, wręczenie nagród laureatom ekologicznych konkursów oraz uroczyste otwarcie Ekologicznej Ścieżki Edukacyjnej w Ogrodzie dla

Motyli. Festyn Na Wzgórzach przyciągnął tłumy uczestników, zjednoczył zarówno młode, jak i starsze pokolenie oraz zachęcał do dbania o naturalne środowisko. Organizatorzy festynu zaprosili mieszkańców dzielnicy XVII do odwiedzenia Ogrodu dla Motyli i korzystania z utworzonej w ogrodzie ekologicznej ścieżki edukacyjnej.

Cieszę się, że mogłam zrealizować zaplanowane ekologiczne przedsięwzięcie dzięki pomocy i wielkiemu zaangażowaniu uczniów, rodziców i nauczycieli ze Szkoły Podstawowej nr 129, a także krakowskich instytucji i firm, które postanowiły przyłączyć się do realizacji projektu. Wszystkim osobom pragnę serdecznie podziękować za współpracę.

Słowa kluczowe: ekologiczna ścieżka edukacyjna, Ogród dla Motyli.

Maria Nowak – nauczycielka biologii i przyrody, edukator ekologii w Szkole Podstawowej nr 129 w Krakowie.

„Cudze chwalicie, a swego nie znacie”, czyli słów kilka o realizacji działań z edukacji regionalnej pt. „Po krakosku”

Katarzyna Nogiec

Przedsięwzięcie edukacyjne pt. „Po krakosku – cykl zajęć z edukacji regionalnej dla uczniów” zajęło II miejsce w kategorii szkół w X edycji regionalnego konkursu Małopolskiego Centrum Doskonalenia Nauczycieli „Kreatywny Nauczyciel”, pod honorowym patronatem Marszałka Województwa Małopolskiego.

Już w XIX wieku poeta, a zarazem geograf Wincenty Pol pytał nowe pokolenia: „A czy znasz ty, bracie młody, swoje ziemie, swoje wody?” Niestety te słowa nadal wydają się bardzo aktualne. Często bowiem bywa tak, że młody człowiek nie wie, jakie są jego korzenie, nie identyfikuje

się z miejscem urodzenia, zamieszkania, nie jest z nim związany emocjonalnie, nie uczestniczy w życiu regionu. A przecież ten obszar terytorialny, społeczny i kulturowy zwany Małą Ojczyzną zawsze jest pełen wartości kulturowych, materialnych i niematerialnych (duchowych).

Od kilku lat obserwuję wśród młodych mieszkańców naszych podkrakowskich miejscowości malejącą wiedzę i zainteresowania naszą bliską i dalszą okolicą. Dodatkowo zdaję sobie sprawę ze zmieniających się struktur miejscowości podkrakowskich, napływającej ludności,

która nie zna swojego środowiska lokalnego. Dzieci w szkole uczą się o Krakowie, a wiem, że nie znają lokalnej historii, tradycji, obrzędów. A mnie się marzy, aby każde dziecko mogło być przewodnikiem po swojej Małej Ojczyźnie, znało zabytki, pamiątki, legendy i historie z „własnego podwórka”.

Za wszelką cenę chcę pielęgnować ten nasz mały patriotyzm, stąd najpierw zrodził się pomysł spisania legend „Opowieści z Doliny Dłubni. Czyli historie znane i mniej znane oraz te nigdy nieopowiedziane”, powstałych dzięki staraniom Szkoły Podstawowej im. św. Franciszka z Asyżu i Fundacji Sapere et Gaudere, a przy wsparciu – LGD Jurajska Kraina. Następnie kolejnej publikacji, we współpracy z Zespołem Parków Krajobrazowych Województwa Małopolskiego, „Przewodnik Dłubniczka. Przewodnik dla dzieci i młodzieży po okolicach Doliny Dłubni”, gdzie na łamach publikacji dzieci i młodzież spotykają się z sympatycznym mieszkańcem Doliny Dłubni – Dłubniczkiem. Stworek prezentuje Dolinę Dłubni wraz z jej walorami krajoznawczo-przyrodniczymi i architektonicznymi.

Ponadto od czterech lat przy wsparciu finansowym powiatu krakowskiego organizuję przedsięwzięcie „Ja, mój kraj, moja Mała Ojczyzna” – powiatowy konkurs literacko-plastyczny. Konkurs miał swoje edycje pod hasłem: „Cudze chwalić, swego nie znając”, „Cztery pory roku”, „Na ludowo”, „Zachować w pamięci”.

Obecnie nadszedł czas na kolejne działanie i zrodził się pomysł stworzenia cyklu zajęć edukacyjnych skierowanych głównie do najstarszych uczniów szkoły – klasy VIII (15 osób), której jestem wychowawcą, ale czy tylko? Owszem zajęcia zaplanowano do realizacji w najstarszej klasie naszej szkoły, ale pośrednio w działaniach uczestniczyli również pozostali uczniowie szkoły podstawowej wraz z oddziałem przedszkolnym oraz podopieczni Samorządowego Przedszkola „Słoneczne” w Iwanowicach. Planując przebieg cyklu zajęć, uwzględniłam to, że moi

uczniowie sami będą wzbogacali wiedzę o miejscu swojego zamieszkania i jeszcze dzielili się nią z młodszymi kolegami i koleżankami. Tym razem to oni występowali w roli edukatorów. Oni wymyślali i projektowali scenariusze zajęć, prezentacje i wystawy, biorąc pod uwagę wiek swoich słuchaczy.

Priorytetem całego programu zajęć, było kształtowanie u młodzieży poczucia więzi z najbliższym środowiskiem, pogłębienie wiedzy o kulturze, historii, tradycji i walorach przyrodniczych środowiska lokalnego przez poznanie kultury materialnej i duchowej ludzi, wśród których żyją oraz poznanie i obcowanie z dobrami kultury w miejscu zamieszkania.

Cykl zajęć podzieliłam na pięć bloków tematycznych, na pięć miniprojektów noszących tytuły: „Pogodójmy”, „Na stole”, „Wokół tradycji”, „Tak było”, „Dookoła nas”. Realizacja każdego z nich przebiegała w trzech etapach: POZNAJEMY – gdzie ósmoklasiści brali udział w prelekcjach, seansach filmowych, warsztatach edukacyjnych, w licznych spotkaniach z zaproszonymi gośćmi. W kolejnym etapie: TWORZYM, uczniowie opracowywali materiały do zajęć dla młodszych kolegów, powstawały prezentacje, wystawy, plakaty, artykuły, scenariusze gier edukacyjnych

i zabaw dla dzieci, jak również tworzyli prace inspirowane danym zagadnieniem i próbowali sił aktorskich czy tanecznych. W ostatnim etapie – PREZENTUJEMY – uczniowie wcielali się w rolę aktorów albo nauczycieli i prowadzili zajęcia, spotkania dla przedszkolaków, pisali artykuły na stronę internetową szkoły i na stronę szkolnego portalu społecznościowego Facebook. Należy podkreślić, że etapy te nie były samoistne, lecz ściśle ze sobą powiązane, podczas wykonywania konkretnego zadania uczniowie mogli bowiem od razu prezentować rezultaty swojej pracy, np. na forum klasy czy na klasowej wystawie.

Podsumowanie niektórych działań w poszczególnych blokach tematycznych

BLOK I – Pogodójmy

Zajęcia skupiały się na poznaniu języka regionu, tzw. gotki krakowskiej. Realizując to działanie, nawiązałam współpracę z przedstawicielami Stowarzyszenia Bene Tibi – organizatorami Festiwalu Gotki Krakowskiej. Odbyły się zajęcia językowe dotyczące regionalnych odmian języka polskiego, podczas których uczniowie między innymi oglądali materiały filmowe, nagrania festiwalowe uczestników konkursu Gotka Krakowska, zapoznali się z fragmentami „Wesela” Stanisława Wyspiańskiego. Efektem zajęć było opracowanie materiału i przeprowadzenie zajęć edukacyjnych „Gwara i dialekt” dla oddziału przedszkolnego w Poskwitowie oraz stworzenie materiału „Nasz Wyspiański”, czyli nagranie przygotowanych scenek z „Wesela” Stanisława Wyspiańskiego w strojach regionalnych.

BLOK II – Na stole

Podczas realizacji tego bloku odbył się między innymi cykl warsztatów kulinarnych prowadzonych przez Michała Znamierskiego, autora publikacji „Od świąt do świąt – jurajskie kulinaria”. Uczestnicy zajęć oprócz wiedzy teoretycznej, jak wyglądała stara kuchnia naszych okolic, mieli również

Ze smokiem, fot. K. Nogiec

możliwość przygotowania i skosztowania regionalnych potraw, co sprawiło wszystkim nie lada przyjemność. Na koniec wspólnych spotkań wszyscy uczestnicy otrzymali pamiątkowe książki wraz z autografem autora. W ramach tego działania przeprowadzono również zajęcia redaktorskie Szkolnego Koła Dziennikarskiego „Dziennikarze Chochlikarze” i zajęcia w klasie IV „Rodzina od kuchni”, których celem było wprowadzenie i utrwalenie nowej formy wypowiedzi – przepisu. W efekcie w klasie IV powstała Klasowa Książka Kucharska gromadząca ulubione rodzinne potrawy uczniów, a na portalu społecznościowym Facebook Dziennikarzy Chochlikarzy w zakładce „Przepyszni”, prowadzonej przez uczennicę klasy VIII, umieszczono kilka łatwych przepisów kulinarnych.

BLOK III – Wokół tradycji

Realizując kolejny blok tematyczny, skupiliśmy się na poznawaniu tradycji, zwyczajów i obrzędów okolic. Po konsultacjach z Kołem Gospodyń Wiejskich z Poskwitowa Starego i przedstawicielami Poskwitowskiego Stowarzyszenia „Nasze Błonia” udało się zorganizować warsztaty regionalne „Choinka po krakosku”. I tak powstały własnoręczne ozdoby świąteczne, które udekorowały klasową choinkę oraz własnoręczne upominki, które wręczono gościom i nauczycielom podczas szkolnej Wigilii 2018. Ponadto w trakcie pracy w grupach z publikacją „Powiat Krakowski, paleta barw, smaków, tradycji” ósmoklasiści przygotowali klasowy plakat „Cztery pory roku w powiecie krakowskim”. Na sam koniec tego bloku tematycznego uczniowie uczestniczyli w zajęciach z tańca ludowego i odtanńczyli krakowiaka, co zostało uwiecznione krótkim filmem.

BLOK IV – Tak było

Realizując ten blok, skupiłam się na pogłębianiu wiedzy na temat historii naszych okolic. Uczniowie uczestniczyli w prelekcjach historycznych, w seansach filmowych, zapoznali się z eksponatami Muzeum Regionalnego w Iwanowicach i z fotografiami Jana Jasiówki (klisze udostępnione przez Michała Znamirowskiego). Jan Jasiówka „Fotograf”, gwarowo nazywany „Fotografistą”,

przez długie lata XX wieku wykonywał zdjęcia dla ludności z gminy Iwanowice). Dodatkowo włączyłam podopiecznych w gminny projekt „Ocalmy od zapomnienia dzieje wyzwolenia” i „Żołnierze Wyklęci – historie prawdziwe”, opracowany przez Fundację NOViST i LTS „Novi” Narama. W celu poznania lokalnych legend uczniowie pracowali z publikacją „Opowieści z Doliny Dłubni”. W rezultacie ósmoklasiści przygotowali spotkanie dla najmłodszych uczniów naszej szkoły z autorkami tej książki. Ponadto na jej podstawie opracowali i przeprowadzili grę czytelnictwa dla uczniów klasy III i IV pt. „Smołcze Igrzyska” w formie zabawy integracyjnej. Natomiast przygotowana wystawa fotografii Jana Jasiówki „Iwanowice dawniej w obiektywie Jana Jasiówki” stała się inspiracją do opowiadań tworzonych przez uczniów klasy IV.

BLOK V – Dookoła nas

W nim skoncentrowałam się na przybliżeniu uczniom obszaru miejsca zamieszkania, głównie jego walorów krajoznawczych i przyrodniczych. Dzięki nawiązaniu współpracy z przedstawicielami Zespołu Parków Krajobrazowych Województwa Małopolskiego zostały przeprowadzone warsztaty edukacyjne na terenie szkoły na temat Dłubniańskiego Parku Krajobrazowego. Ponadto podczas zajęć redakcyjnych Szkolnego Koła Dziennikarskiego przygotowano prezentację multimedialną „Spacer z Dłubniczkiem”, z wykorzystaniem publikacji „Przewodnik Dłubniczka” oraz prywatnych zdjęć Patrycji Cichy, uczennicy klasy VIII, i wiedzy nabytej podczas zajęć prowadzonych przez ZPKWM. Podsumowaniem bloku było przeprowadzenie spotkania w oddziale przedszkolnym w Poskwitowie „Spacer z Dłubniczkiem”, którego celem było zainspirowanie podopiecznych do działań twórczych w ramach Ogólnopolskiego Konkursu Plastycznego „Przedszkolak poznaje Polskę”, edycja II i kolejnego spotkania dla przedszkolaków Samorządowego Przedszkola „Słoneczne” w Iwanowicach, w trakcie którego dzieci poznały Dłubniczkę i jego krainę, a tym samym miały okazję zobaczyć okolice, w których same żyją. Natomiast oglądając slajdy z prezentacji i słuchając opowieści, poznawały kolejne miejsca znajdujące się na terenie Dłubniańskiego

Parku, ich mieszkańców (np. występujące w naszych okolicach gatunki zwierząt). Zdobytą wiedzę mogły wykazać się, rozwiązując przygotowane zagadki.

Podsumowując realizację zadań, należy podkreślić, że znacząco przyczyniły się do rozwijania poczucia przynależności do społeczności lokalnej i kształtowania szacunku dla własnego otoczenia. Działania zmotywowały uczniów do odpowiedzialnego uczestnictwa w życiu społecznym i publicznym, zainspirowały do wielu działań o charakterze regionalnym i patriotycznym. Uczniowie zapoznali się z wartościami stanowiącymi istotny motyw w działalności indywidualnej i publicznej. Udało mi się wzbudzić ich zainteresowanie własną przeszłością, dziejami rodziny i narodu, korzeniami i rozwojem rodzimej kultury. Mnie osobiście realizacja działań przyniosła wiele satysfakcji.

Za największy sukces uważam radość i zaangażowanie moich uczniów, a przy realizacji tego działania tego im nie brakowało. To były cudownie spędzone chwile, które zostaną z nami na zawsze, bo przecież moi ósmoklasiści niebawem będą już absolwentami szkoły. Z tego miejsca serdeczne podziękowania kieruję do wszystkich osób i instytucji, które tak ochoczo odpowiedziały na moje zaproszenie do współpracy przy realizacji zajęć. Jestem Wam wszystkim bardzo wdzięczna, bo to dzięki Wam zajęcia, podejmowane inicjatywy wzbudzały tak wiele emocji i stały się naszym wspólnym sukcesem!

Słowa kluczowe: edukacja regionalna.

Katarzyna Nogiec – nauczyciel języka polskiego, edukacji wczesnoszkolnej i przedszkolnej, logopeda. Od 12 lat pracuje w podkrakowskiej Szkole Podstawowej im. św. Franciszka z Asyżu w Poskwitowie. Od 2012 roku prezes Fundacji Sapere et Gaudere i od 2018 roku Fundacji NOViST. Organizatorka wielu cyklicznych imprez i konkursów. Autorka artykułów w czasopiśmie naukowych i w prasie lokalnej. Prelegentka na konferencjach naukowych. Autorka publikacji dla dzieci. Koordynatorka projektów edukacyjnych również o charakterze międzynarodowym.

Małopolskie tradycje kulinarne w oczach młodzieży

Agata Szwarc
Anna Jasińska

Przedsięwzięcie edukacyjne pt. „Małopolskie tradycje kulinarne w oczach młodzieży” zajęło III miejsce w kategorii szkół w X edycji regionalnego konkursu Małopolskiego Centrum Doskonalenia Nauczycieli pt. „Kreatywny Nauczyciel”, pod honorowym patronatem Marszałka Województwa Małopolskiego.

Zespół Szkół Zawodowych im. św. Jadwigi Królowej w Bieczu to szkoła o ponadstuletniej tradycji szkolnictwa zawodowego, prowadzona przez Starostwo Powiatowe w Gorlicach. Znajduje się w małym, ale urokliwym, zabytkowym mieście Bieczu, zwanym Małym Krakowem. Obecnie w szkole kształci się około 300 uczniów w branżach: gastronomicznej, hotelarskiej, informatycznej, mechanicznej i samochodowej. Uczniowie pobierają naukę w technikum i szkole branżowej.

Jesteśmy szkołą w powiecie gorlickim, której uczniowie wyjeżdżają na miesięczne praktyki zagraniczne z programu Erasmus+. W kolejnych latach odwiedzili: Włochy, Hiszpanię, Anglię i Niemcy, poszerzając swoją wiedzę i umiejętności zawodowe i językowe w tamtejszych zakładach pracy. Ponadto korzystamy z pobliskich zakładów pracy, gdzie młodzież szkoły branżowej szlifuje swój fach zawodowy. Uczniowie technikum zajęcia praktyczne odbywają w szkole pod okiem doświadczonych nauczycieli. Tradycją jest organizacja licznych wizyt zawodoznawczych w odległych zakładach pracy, wyjazdów na Międzynarodowe Targi Eurogastro, udział w warsztatach, konkursach i olimpiadach branżowych oraz wycieczkach turystyczno-krajoznawczych, dzięki którym uczniowie poznają swoją Małą Ojczyznę.

Uczniowie branży gastronomicznej chętnie biorą udział w konkursach wewnątrzszkolnych i zewnętrznych, gdzie osiągają sukcesy oraz zdobywają doświadczenie zawodowe. Organizują również warsztaty i pokazy szkoleniowe dla młodszych kolegów, włączając się

w akcje charytatywne i współorganizują przedsięwzięcia z instytucjami ziemi bieckiej i powiatu gorlickiego. Dużą satysfakcją dla nas jako nauczycieli zawodu jest fakt, że nasi uczniowie osiągają bardzo wysokie wyniki na egzaminach z kwalifikacji T.06 i T.15 i otrzymują dyplomy potwierdzające ich kwalifikacje zawodowe.

Jako nauczycielki przedmiotów gastronomicznych z ponad 20-letnim stażem postanowiłyśmy włączyć w swoje działania edukację regionalną i zaznaczyć młodzież klas gastronomicznych od I do III z tradycjami kulinarnymi i kuchnią nam najbliższą, to jest kuchnią małopolską. Tematem naszego tegorocznego projektu były „Małopolskie tradycje kulinarne w oczach młodzieży”. Głównymi celami naszego przedsięwzięcia było nabywanie szerokiej wiedzy dotyczącej historii, kultury, tradycji i zwyczajów Małopolski ze szczególnym uwzględnieniem kuchni regionalnej, rozwijanie zainteresowań uczniów z wykorzystaniem produktów tradycyjnych Małopolski oraz kształtowanie szacunku, przywiązania i miłości do Małej Ojczyzny.

Ludzie zawsze zamieszkują określony obszar (w węższym ujęciu – terytorium, w szerszym – region), wiążąc się z nim w większym lub mniejszym stopniu. Jeśli odczuwamy więź emocjonalną łączącą nas z konkretnym terytorium (regionem), postrzegamy je jako część siebie i jako własną przestrzeń, to możemy powiedzieć, że posiadamy osobistą tożsamość terytorialną (regionalną). Jest ona naszym indywidualnym poczuciem przynależności do przestrzeni, kultury, społeczności danego terytorium (regionu). Tożsamość terytorialna (re-

gionalna) jest składową tożsamości społecznej i kulturowej oraz odwołuje się do charakterystycznych cech (społecznych, kulturowych, gospodarczych) ludności zamieszkującej dane terytorium lub region.

Ważnym wyznacznikiem tożsamości terytorialnej (regionalnej) jest istnienie więzi emocjonalnej z danym terytorium, krajobrazem, ale również z mieszkańcami, wytworami kultury materialnej i duchowej, symbolami danego terytorium – a więc zarówno materialnym, jak i duchowym dziedzictwem kulturowym danego obszaru (*Tożsamość terytorialna w różnych skalach przestrzennych*, red. Z. Rykiel, Rzeszów 2010). W tym kontekście niezwykle istotne jest kształtowanie poczucia tożsamości i więzi z własnym regionem u ludzi młodych, otwartych na wszelkie wartości. Biorąc to pod uwagę w naszej pracy, staramy się systematycznie wpływać na przywiązanie do swojej Małej Ojczyzny.

Wychodząc z założenia, że naszym głównym obowiązkiem jest wnikliwe poznanie miasteczka, w którym żyjemy, systematycznie zgłębiany wiedzę dotyczącą jego historii, zabytków, związków św. Jadwigi Królowej, patronki naszej szkoły z miastem. Biecz ze względu na swoją bogatą historię oraz związki z św. Jadwigą Królową często jest nazywany Małym Krakowem. Dlatego główne miasto historycznej Małopolski – piękny Kraków – był również celem naszej wycieczki. Tutaj po zwiedzeniu historycznych dzielnic, licznych zabytków, prelekcji i degustacji w legendarnym Wierzyńku uczestniczyliśmy w sztuce teatralnej w Teatrze Bagatela.

Biorąc pod uwagę bogatą historię, walory charakterystyczne dla naszego regionu, ciekawe zwyczaje, niepowtarzalne potrawy, piękno krajobrazu, bogactwa mineralne, zwiedziliśmy również takie miejsca, jak: Muzeum Dwory Karwacjanów i Gładyszów w Gorlicach, Gospodarstwo Pasieczne Sądecki Bartnik w Stróżach, gospodarstwo agroturystyczne pani Danuty Kostrzyńskiej w miejscowości Jastrzębia Łazy położone na terenie Ciężkowicko-Rożnowickiego Parku Krajobrazowego, Wysołą Zdrój. W niektórych z tych miejsc uczniowie brali udział w warsztatach, przygotowując dania regionalne, degustując charakterystyczne potrawy, obserwując wystrój pomieszczeń i sposób podania tradycyjnych dla regionu potraw. Często staraliśmy się łączyć wiedzę teoretyczną zdobywaną na prelekcjach, pogadankach ze zwiedzaniem określonych miejsc. Tak było w przypadku wycieczki do Łemkowskiej miejscowości Łosie, poprzedzonej prelekcją pt. „Łemkowie – historia, kultura i współczesność”.

W ramach działań „Propagowanie zdrowych nawyków żywieniowych z wykorzystaniem produktów regionalnych z Małopolski” i „Upowszechnianie znaczenia różnorodnego i zbilansowanego sposobu odżywiania oraz dokonywanie właściwych wyborów żywieniowych” zorganizowałyśmy spotkanie z dietetykiem pracującym w Gabinetzie Dietetycznym „Bonne Santé” w Gorlicach. W trakcie spotkania uczniowie klas pierwszych poznali podstawowe zasady zdrowego odżywiania, charakterystykę poszczególnych posiłków, ze szczególnym uwzględnieniem

śniadania jako najważniejszego posiłku w ciągu dnia, a uczniowie klas drugiej i trzeciej zaznajomili się ze sposobami wykorzystywania produktów regionalnych w komponowaniu różnych diet oraz wpływem posiłków z kuchni regionalnych na zdrowe odżywianie. W czasie zajęć praktycznych przygotowali potrawy dietetyczne z wykorzystaniem produktów Małopolski. Z okazji szkolnych mikołajek w ramach promocji zdrowego stylu życia i właściwego odżywiania przygotowaliśmy z uczniami wzorcowe II śniadanie dla wszystkich uczniów i nauczycieli.

Przez cały rok szkolny 2018/2019 uczniowie pod naszym okiem mają możliwość rozwijać swoje zainteresowania gastronomiczne i umiejętności zawodowe. Najlepsi wzięli udział w konkursach zewnętrznych, przygotowując potrawy konkursowe w oparciu o produkty regionalne Małopolski:

- w VII edycji Ogólnopolskiego Konkursu dla szkół gastronomicznych na najlepszy przepis kulinarny wykorzystujący produkty zarejestrowane lub aplikujące o rejestrację jako Chroniona Nazwa Pochodzenia, Chronione Oznaczenie Geograficzne oraz Gwarantowana Tradycyjna Specjalność, zorganizowanego przez Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi – nasz przepis na tort piernikowo-serowy w otocze musu truskawkowego i jabłkowego znalazł się wśród 20 wyróżnionych przepisów szkół z Polski;
- w VI edycji konkursu „Mam zawód. Mam fantazję”, w ramach projektu „Modernizacja kształcenia zawodowego w Małopolsce II”, w konku-

rencji VII „Zakąski bankietowe ciepłe i zimne” dla branży turystyczno-gastronomicznej – wśród 16 szkół Małopolski;

- w II edycji Ogólnopolskiego Turnieju na Najlepszego Ucznia w zawodzie: Kucharz, w etapie okręgowym składającym się z części teoretycznej i praktycznej pt. „Wariacje z wieprzowiny”;
- w V edycji Konkursu Kulinarnego „Dzikie smaki” – Gulasz z sarny po myśliwsku dla uczniów klas gastronomicznych szkół ponadgimnazjalnych województwa małopolskiego – do etapu praktycznego zakwalifikowało się 12 szkół Małopolski;
- w etapie szkolnym, a nasz najlepszy uczeń w etapie okręgowym XLIII Olimpiady Wiedzy i Umiejętności Rolniczych, obejmującym uczniów szkół województwa małopolskiego, śląskiego i świętokrzyskiego – blok gastronomia;
- w IV edycji konkursu kulinarnego „Studencka Bomba Witaminowa” w Państwowej Wyższej Szkole Zawodowej im. Stanisława Pigonia w Krośnie;
- w XI edycji konkursu autorstwa Roberta Sowy – „Kulinary Talent 2019” podczas XXIII Międzynarodowych Targów Gastronomicznych EuroGastro w Warszawie – wśród 12 szkół z Polski zajęliśmy 5 miejsce.

W ramach obchodów Stulecia Niepodległości Polski, celem integracji międzyklasowej, wymiany doświadczeń oraz umiejętności pracy w zespołach, uczniowie klas gastronomicznych rywalizowali w VIII Szkolnym Konkursie Wiedzy i Umiejętności Gastronomicz-

nych. Tematem wiodącym były „Tradycyjne ciasta na małopolskim stole w Stulecie Niepodległości”. Uczniowie mieli za zadanie w grupach 2-osobowych przygotować tort, którego składnikami były zarejestrowane surowce regionalne i tradycyjne Małopolski, a dekoracja tortu miała zawierać motyw nawiązujący do 100-lecia niepodległości.

Uczniowie doskonalili swoje umiejętności zawodowe podczas warsztatów kulinarnych „Przygotowanie do kariery”, prowadzonych przez znanego restauratora i kucharza Roberta Sowę, przyrządzając z mistrzem: supę hiszpańską z chorizo, oliwkami i kolendrą, pierś z kaczki z jabłkami i rodzynkami oraz kardamonowy torcik bezowy z kremem waniliowym i owocami. Wśród potraw znalazła się również potrawa pochodząca z Małopolski – to pierś z kaczki z jabłkami.

Młodzież poznała zwyczaje żywieniowe Łemków, najczęściej używane surowce do przygotowywania potraw, charakterystyczne potrawy tej mniejszości etnicznej i przygotowała kilka znanych potraw w czasie warsztatów kuchni łemkowskiej. W czasie warsztatów cukierniczych uczniowie wytwarzali ciasto piernikowe według regionalnej receptury i wypiekali pierniki oraz degustowali miody produkowane przez pasiekę państwa A. i J. Kasztelewiczów w Stróżach w Gospodarstwie Pasiecznym Sądecki Bartnik.

W gospodarstwie agroturystycznym

pani Danuty Kostrzyńskiej w miejscowości Jastrzębia Łązy w czasie warsztatów kulinarnych zapoznali się z tradycyjną technologią produkcji ciasta drożdżowego, formowania i wypieku chleba w piecu kaflowym oraz bułek i rogalików drożdżowych z różnym nadzieniem, szatkowania kapusty i kiszenia jej w beczce oraz pieczenia kiełbasy w ognisku.

W ramach integracji z młodszymi kolegami młodzież naszej szkoły prowadziła warsztaty gastronomiczne dla przedszkolaków, podczas których uczyła wyrabiać ciasto drożdżowe, wykrawać i piec ciasteczka, a następnie zdobić je przy użyciu kolorowych lukrów. Spotkała się z gimnazjalistami III klas i uczniami VIII klasy sąsiadujących szkół podstawowych, przedstawiła im ofertę zajęć dodatkowych prowadzonych w szkole i obdarowała ich własnoręcznie wykonanymi słodkościami.

W ramach współpracy z Bieckim Centrum Kultury zorganizowałyśmy II Gminny Konkurs Kolęd i Pastorałek w celu poznania i kultywowania tradycji śpiewu kolęd i promocji szkoły w środowisku lokalnym. Uczniowie rywalizowali w trzech grupach wiekowych. Każdy uczestnik otrzymał pamiątkowy dyplom i słodki upominek.

Przedsięwzięcie „Małopolskie tradycje kulinarne w oczach młodzieży” zostało przez nas podsumowane w czasie Dnia Otwartego Szkoły. Zaprezentowa-

łyśmy nasze dokonania w postaci prezentacji multimedialnej. Dużym powodzeniem cieszyła się również degustacja potraw tradycyjnych, przygotowanych przez uczniów kierunków gastronomicznych i zaprezentowanych na stole regionalnym promującym kuchnię Małopolski.

Słowa kluczowe: małopolskie tradycje kulinarne.

* * *

Agata Szwarz – nauczyciel dyplomowany z 25-letnim stażem pracy w Zespole Szkół Zawodowych im. św. Jadwigi Królowej w Bieczu, absolwentka Akademii Rolniczej w Krakowie - technologia żywności

specjalizacja: żywienie człowieka. Absolwentka studiów podyplomowych z chemii oraz studiów podyplomowych z biologii na Uniwersytecie Jagiellońskim w Krakowie.

Anna Jasińska – nauczyciel dyplomowany z 28-letnim stażem pracy w Zespole Szkół Zawodowych im. św. Jadwigi Królowej w Bieczu, absolwentka Akademii Rolniczej w Krakowie - ekonomika produkcji i obrotu rolnego. Absolwentka studiów podyplomowych: Menadżer Jakości Produktów Spożywczych i Żywności Człowieka oraz studiów podyplomowych: Żywność, Dietetyka, Gastronomia na Uniwersytecie Rzeszowskim.

Edukacja regionalna w pracy pedagogicznej nauczyciela języka niemieckiego i wychowawcy

Edyta Olsza

W artykule przedstawiam wybrane działania łączące pracę pedagogiczną wychowawcy i nauczyciela języka niemieckiego, które podejmuję w ramach edukacji regionalnej w szkole.

W trakcie mojej kilkunastoletniej pracy pedagogicznej w Zespole Szkół Ogólnokształcących Mistrzostwa Sportowego w Krakowie, jako nauczyciela języka

niemieckiego, a następnie wychowawcy obecnej klasy VIII, stopniowo dostrzegałam, że ważnym elementem wiążącym, korelującym i pomagającym mi realizować obowiązki wynikające z pełnienia

obydwu tych funkcji jest edukacja regionalna. W pracy wychowawcy pomaga ona kształtować w uczniach poczucie tożsamości poprzez wyposażenie ich w bogatą wiedzę o regionie i umiejętność

powiązanie jej z rzeczywistością narodową, państwową oraz międzynarodową.

Odpowiednio dobrane elementy edukacji regionalnej mogą być bardzo pomocne także w pracy nauczyciela germanisty, przyczyniając się do rozbudzenia w młodych ludziach motywacji do poznawania języka niemieckiego i zachęcania ich do podejmowania działań służących aktywnemu zdobywaniu wiedzy, rozwijaniu własnych zainteresowań, a także otwieraniu się na bogate kultury krajów niemieckojęzycznych, np. Austrii, Niemiec czy Szwajcarii.

Zaprezentowane w tym krótkim szkicu konkretne działania, łączące moją pracę pedagogiczną wychowawcy i nauczyciela języka niemieckiego, stanowią wybór spośród wielu innych podejmowanych przeze mnie tematów w ramach edukacji regionalnej.

Szczególne miejsce w tych przedsięwzięciach zajmuje **troska o regionalne miejsca pamięci**, związane z promowaniem historii Krakowa oraz działalnością harcerstwa polskiego. Od kilku już lat, we współpracy z nauczycielem historii, uczniowie mojej klasy otaczają opieką i utrwalają pamięć o ważnym wydarzeniu, jakie miało miejsce w Krakowie, na rogu ulicy Botanicznej i Lubicz, w okresie II wojny światowej i okupacji Polski przez hitlerowską III Rzeszę Niemiec. O dramacie wydarzeń, które rozegrały się tam 27 maja 1944 roku przypomina dziś grafitowa płyta, zawierająca nazwiska 40 Polaków przywiezionych z więzienia przy ul. Montelupich i rozstrzelanych. Wśród pomordowanych byli także żołnierze Armii Krajowej i członkowie Krakowskiego Oddziału Szarych Szeregów. Rozkaz masowej zbrodniczej egzekucji polskich zakładników, przetrzymywanych przez Gestapo, był odwetem za zastrzelenie dzień wcześniej dwóch niemieckich żandarmów przez członków Kedywu (Kierownictwo Dywersji), którzy przybyli z Rzeszowa w związku z zaplanowaną akcją odbicia Edwarda Heila – komendanta Krakowskiego Oddziału Szarych Szeregów.

Co roku 27 maja w porozumieniu z Komendantem Krakowskiego Stowarzyszenia Szarych Szeregów – druhem Władysławem Zawislakiem – przygotowuję uroczystą akademię służącą nie tylko upamiętnieniu tych wydarzeń, które rozegrały się przed laty przy ulicy Lubicz, ale również, by zachęcić uczniów

do opowiadania o tym miejscu swoim rówieśnikom i zmobilizowania ich do aktywnego działania na rzecz środowiska lokalnego. W montażu słowno-muzycznym wierszy i piosenek patriotycznych młodzi ludzie mają możliwość zaprezentować swoje umiejętności artystyczne, jak również zapoznać się z historią wydarzeń rozgrywających się w Krakowie podczas wojny i okupacji.

Odmienny charakter, w ramach realizowanej edukacji regionalnej, miał przygotowany przeze mnie i przeprowadzony wraz z uczniami mojej klasy projekt zatytułowany „**Wielkanoc po krakowsku**”, dający możliwość porównania polskich oraz niemieckich tradycji i zwyczajów świątecznych. Do realizacji i aktywnego uczestniczenia w projekcie zaprosiłam także nauczycieli wychowawców innych klas szkoły podstawowej. Cele projektu:

- Nazywanie obrzędów i zwyczajów związanych z Wielkanocą po polsku i po niemiecku (palmy wielkanocne, święconka, barwienie jaj, szukanie „zajaczka” *Ostereiersuche*, chodzenie po dyngusie).
- Wykonanie tradycyjnych ozdób na stół wielkanocny.
- Barwienie jaj (np. wykonywanie regionalnych pisanek *Ostereier* z wykorzystaniem naturalnych sposobów barwienia – marchwi, łusek cebuli, kwiatu rumianku itp.). Wykonywanie bukietu wielkanocnego *Osterstrauss*.
- Dekorowanie stołu wielkanocnego (obrus haftowany koloru białego, koszyk z pisankami *Ostereier*), figura baranka (z cukru, chleba), pleciony koszyk na święconkę, ozdobiony gałązkami bukszpanu (stawiany w centralnym miejscu stołu)
- Wypisywanie nazw w języku niemieckim (chleb, jajko, baranek, sól, wędlina, ser, chrzan, ciasto).

Finał projektu odbył się tuż przed Świątami Wielkanocnymi w 2018 roku. Zarówno nauczyciele, jak i uczniowie przebrali się w tym dniu w stroje regionalne, nawiązujące do folkloru poszczególnych regionów w Polsce, Austrii i Niemczech. Atmosfera, która towarzyszyła temu projektowi była wyjątkowa, a sami uczniowie bardzo zaangażowani. Poznali oni specyfikę swojego regionu, landów austriackich oraz niemieckich, zwracali uwagę na to, co wyróżnia je od innych obszarów, uczyli się postaw tolerancji, otwartości na inne kultury i tradycje.

W trakcie realizacji tego projektu

dr Renata Zawistowska, zaproszona przeze mnie, wygłosiła wykład o polskich i niemieckich zwyczajach oraz obrzędach związanych z Wielkanocą i innymi świątami. Było to okazja do przekazania młodym ludziom ciekawych informacji historycznych dotyczących związków Polski i Saksonii w XVIII i XIX wieku. W swoim wystąpieniu prelegentka dużo miejsca poświęciła kulturze Drezna, gdzie znajduje się między innymi wspaniały Zwinger, stanowiący niepowtarzalny kompleks muzeów. W tym mieście, od 1434 roku, przed świątami Bożego Narodzenia odbywa się Striezelmarkt – najstarszy i najśłynniejszy jarmark świąteczny w Niemczech (zawijane drezdeńskie strucle mają przypominać zawijanie Dzieciątka Jezus). Drezdeńscy mają Striezelmarkt i zjadają wielotonową strclę, a my w Krakowie w tym czasie organizujemy konkurs szopek.

Wzmiankę o Dreźnie zamieszczam celowo, chociaż to miasto nie jest saksońskim partnerskim miastem Krakowa (lecz Lipsk). Warto pamiętać, że obecna wersja dawnego pomnika Tadeusza Kościuszki (znajdująca się na bastionie króla Władysława IV Wazy, obok bramy wejściowej na Wawel) została zrekonstruowana przez społeczeństwo miasta Drezna i dostarczona do Krakowa 10 sierpnia 1960 roku. Wspaniałym pomnikiem wszyscy się zachwycają, ale mało kto czyta umieszczoną obok niego na murze tablicę informacyjną. Jest to jedyny z wielu pomników zburzonych przez hitlerowców w czasie II wojny światowej w Krakowie, który został odrestaurowany przez Niemców. Tę informację systematycznie przekazuję wszystkim nauczycielom wychowawcom z mojej szkoły, by zwrócili na to uwagę podczas wycieczek ze swoimi klasami na Wawel.

Słowa kluczowe: edukacja regionalna.

Edyta Olsza – ukończyła studia na wydziale filologii germanistycznej na Uniwersytecie w Opolu. Obecnie pracuje w Zespole Szkół Ogólnokształcących Mistrzostwa Sportowego w Krakowie jako nauczyciel języka niemieckiego.

XXV

Krajowa Konferencja Diagnostyki Edukacyjnej

Znaczenie diagnostyki edukacyjnej
dla procesu kształcenia

I. Diagnostyka edukacyjna w procesie kształcenia

1. Diagnostowanie edukacyjne w przedmiotach szkolnych
2. Diagnostyka edukacyjna a egzaminy zewnętrzne

II. Diagnostowanie motywacji do uczenia się i nauczania

1. Znaczenie motywacji do uczenia się w procesie kształcenia
2. Egzaminy zewnętrzne a motywacja do uczenia się uczniów i nauczycieli

III. Metodologia diagnostyki edukacyjnej

1. Teoretyczne podstawy badań diagnostycznych
2. Metody diagnostyczne w pracy nauczycieli

IV. Diagnostyka edukacyjna na świecie

1. Nowe idee i metody w światowej diagnostyce edukacyjnej
2. Międzynarodowe badania osiągnięć szkolnych: metodologia, wyniki, znaczenie dla polskiego systemu edukacyjnego

Kraków, 19–21 września 2019

www.ptde.org

Miejsce konferencji:
Kraków | Instytut Psychologii UW
ul. Romana Ingardena 6

patronat honorowy

organizatorzy

UW Wydział Filozoficzny
Instytut Psychologii
Instytut Pedagogiczny

Organizatorzy:

Polskie Towarzystwo Diagnostyki Edukacyjnej
Okręgowa Komisja Egzaminacyjna w Krakowie
Uniwersytet Jagielloński (Instytut Psychologii i Pedagogiki Wydziału Filozofii)

Współorganizatorzy:

Muzeum Narodowe w Krakowie, Wojewódzka Biblioteka Publiczna w Krakowie

Przewodniczący Komitetu Naukowego:

prof. dr hab. Bolesław Niemierko, SWPS Uniwersytet Humanistycznospołeczny w Sopocie

Przewodniczący Komitetu Organizacyjnego:

Lech Gawryłow - dyrektor Okręgowej Komisji Egzaminacyjnej w Krakowie

Honorowy Patronat:

prof. dr hab. med. Wojciech Nowak, Rektor Uniwersytetu Jagiellońskiego
prof. dr hab. Kazimierz Karolczak, Rektor Uniwersytetu Pedagogicznego im. KEN
Jacek Majchrowski, Prezydent M. Krakowa - Partnerstwo Miasta Krakowa

Patroni medialni:

„Hejnał Oświatowy” - Miesięcznik Małopolskiego Centrum Doskonalenia Nauczycieli
„Charaktery” - Miesięcznik Popularno-Naukowy
„Dyrektor Szkoły” - Miesięcznik Kierowniczej Kadry Oświatowej